

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

Институт за безбедност, одбрана и мир
Последипломски студии од областа на безбедноста

Магистерски труд

**Улогата на меѓународните полициски организации во
спречување на незаконската трговија со оружје
во Западен Балкан**

Ментор:

Проф. д-р Тања Милошевска

Изработил:

Зоран Вревезовски

индекс:

Скопје, 2020 година

Содржина:

1. Вовед.....	3
1.1. Формулација на проблемот на истражување.....	3
1.2. Предмет на истражување.....	7
1.3. Цели и задачи.....	11
1.4. Дефинирање на основните поими.....	13
1.5. Основна хипотетичка рамка.....	15
1.6. Методи и техники на истражување.....	16
 2. Концепт на транснационалниот организиран криминал.....	18
 3. Терминолошко определување на поимот на недозволена трговија со оружје.....	27
 4. Недозволената трговија со оружје како дестабилизирачки фактор во Западен Балкан.....	31
4.1. Фактори кои влијаат на развој на незаконската трговија со оружје во Западен Балкан.....	34
4.2. Нелегалната трговија со оружје со потекло од Западен Балкан....	38
4.3. Земји на потекло, транзитни земји и земји на дестинација.....	44
4.4. Правци на движење на нелегалната трговија со оружје.....	47
4.5. Гранични јазли: коридори за поликриминалност.....	49
 5. ЕВРОПОЛ.....	54
5.1. Надлежности и задачи на Европол.....	54
5.2. Операции на Европол во спречување на недозволената трговија со оружје во Западен Балкан.....	59
 6. ИНТЕРПОЛ.....	62
6.1. Надлежности и задачи на Интерпол.....	62
6.2. Улога и акции на Интерпол во борбата против недозволената трговија со оружје.....	63

7. Анализа на трендовите со незаконска трговија со оружје во земјите од Западен Балкан.....	66
7.1. Босна и Херцеговина.....	66
7.2. Албанија.....	75
7.3. Црна Гора.....	82
7.4. Србија.....	91
7.5. Косово.....	97
7.6. Македонија.....	102
8. Содржина на меѓународната полициска соработка.....	112
9. Заклучок.....	117
10. Користена литература.....	121

1. Вовед

1.1. Формулација на проблемот на истражување

Незаконската трговија со оружје претставува еден од најсложените и најопасни безбедносни закани во современиот свет. Криумчарењето и нелегалната трговија со оружје и муниција претставува една од најзначајните дејности на транснационалниот организиран криминал, кој остварува огромни профити. Покрај финансискиот мотив, овие активности често пати ги следат и мотиви од политичка и воена природа во функција на остварување на определени цели.

Проблемот со неконтролираното ширење на малото и лесното оружје во последниве години се здоби со важност во меѓународните, регионалните и националните агенди бидејќи дополнителните глобални околности, особено во доменот на масовните миграции и видоизменувањето на терористичките концепти, ги мултиплицираа можните опасни последици од неконтролираната пролиферација на малото и лесно оружје.

Незаконската трговија со оружје се појавува во сите делови на светот, но е концентрирана во области погодени од вооружен конфликт, насилство и организиран криминал, каде што побарувачката за недозволено оружје е најчесто највисока. Додека најголем дел од трговијата со оружје се спроведува од страна на приватни ентитети, одредени влади, исто така придонесуваат за нелегалната трговија. Оружјето и организираниот криминал ги вклучени во шверцот со оружје главно потекнуваат од Западен Балкан.

Употребата и достапноста на нелегалното мало и лесно оружје го нарушува владеењето на правото, ја зголемува стапката на криминал, влијае врз стабилноста на земјата и претставува пречка на општествениот и економскиот развој.

Недозволената трговија со оружје не е само противзаконска активност што ја вршат поедини групи формирани со цел да вршат организирани криминални дејствија, туку таа активност е многу повеќе од противзаконска, таа добива карактеристики на транснационален облик на организиран криминал од самиот начин на кој се тргува стоката од една територија до друга територија и претставува составен дел на многу други облици на криминал, како што се вооружени разбојништва, киднапирања, уцени и други.

Недозволената трговија со оружје се јавува како последица на сложени меѓународни односи, како облик на организиран криминал кој е тесно поврзан со политичките случувања, политичките кризи и конфликтите на меѓународно ниво како и поради намалените контроли на границите, зголемната корупција и невоспоставени **стандардни оперативни процедури за нелегална трговија со оружје**. Овој вид криминалитет е особено исплатлив и оние кои се занимаваат со истиот, се стекнуваат со профит и моќ.

Граѓаните на земјите од регионот поседуваат околу шест милиони парчиња оружје од различен калибар, од кои дел е легално вооружување, а дел нелегално. Тоа го покажаа многубројните истражувања, меѓу кои и неодамнешното на Центарот за контрола на лесно оружје во Југоисточна Европа, според кое на просторот на Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Македонија и Србија во просек има 30 парчиња оружје на 100 жители, што е дури за 15 проценти повеќе од светскиот просек.¹

Главните извори на нелегално оружје се: реактивирање на оружје, грабежи и кражби, проневера на легално оружје, продажба на легално оружје на нелегалниот пазар, реактивирање на армиско или полициско огнено оружје.²

Во праксата се познати три начини на трговија со оружје:

1. Легална и отворена трговија со други земји по утврдени правила и процедури во склоп на законодавствата на двете земји;
2. Тајна и нелегална – недозволена трговија со други држави преку трети држави;
3. Тајно снабдување на недржавни субјекти преку посредници на црниот пазар.

Контролата на мало и лесно оружје се однесува на оние активности кои заедно се стремат кон намалување на социјалните, економските и еколошките последици од неконтролираната пролиферација и поседување на мало и лесно оружје. Истите опфаќаат: контрола на граничните премини, законодавни и регулаторни мерки, стратегии за подигнување на јавната свест за мало и лесно оружје, активности за собирање и уништување на мало и лесно оружје,

¹ Jovana Carapic. (2014), *Handgun Ownership and Armed Violence in the Western Balkans*, Issue Brief, Small Arms Survey, No.4, Geneva, Switzerland.

² Illicit firearms trafficking, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/illicit-firearmstrafficking>

управување со информации и управување со залихите на мало и лесно оружје и сите други активности насочени кон намалување на пролиферацијата на мало и лесно оружје.

Република Македонија има донесено Национална стратегија за контрола на мало и лесно оружје и акционен план за периодот 2018-2021 година³, во согласност со регионалните и меѓународните иницијативи, стандарди и документи за контрола на оружјето, муницијата и експлозивните материи. Националната комисија за мало и лесно оружје настојува да ја реализира својата примарна задача, координација на активностите на сите инволвирани страни (државни и невладини органи и организации) како и на мноштвото меѓусебно поврзани фактори кои го одредуваат видот на интервенцијата за контрола на мало и лесно оружје, согласно регионалните и меѓународните иницијативи, стандарди и документи за контрола на оружјето, муницијата и експлозивните материи.

Како членка на ОН, Македонија во континуитет презема активности за реализирање на обврските кои што произлегуваат од релевантните конвенции и други документи во областа на контролата на оружје и непролиферацијата на мало и лесно оружје. Во таа насока Република Македонија во домашната регулатива доследно и целосно ги имплементира следните меѓународни документи: Документот за мало и лесно оружје усвоен од страна на Форумот за безбедносна соработка на ОБСЕ во 2000 година; Програмата за акција на Обединетите нации (2001 година)⁴ и документот на ОБСЕ за мало и лесно оружје (усвоен 2000 година и повторно издаден 2012 година); Протоколот за борба против недозволена трговија со огнено оружје, негови делови и компоненти и муниција ратификуван од страна на Република Македонија на 10.07.2007 година, кој ја надополнува Конвенцијата на Обединетите нации за борба против транснационалниот организиран криминал, ратификувана на 12.01.2005 година; Меѓународниот инструмент за следење (ITI), Договорот за трговија со оружје ратификуван на 23.01.2014 година.⁵

³ South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC), National SALW Control Strategy and Action Plan, UNDP, Serbia, Belgrade, достапно на: <http://www.seesac.org/f/docs/National-SALW-Strategy-Template/SALW-National-Strategy-Template.pdf>.

⁴ Документ на Обединетите нации A/CONF.192/15, New York, јули 2001.

⁵ Закон за ратификација на договорот за трговија со оружје, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.13 од 23.01.2014 година

Република Македонија ја потпиша и Женевската декларација за вооружено насилство и развој во 2009 година, усвоена на 7 јули 2006 година, во насока на промоција на мирни и инклузивни општества или одржлив развој, обезбедување пристап до правдата за сите, со цел да се изградат ефикасни, одговорни и инклузивни институции на сите нивоа, со тенденција до 2030 година значително да се намалат нелегалните финансиски текови, како и борба против сите форми на организиран криминал.⁶

Покрај ефикасното откривање и спречување на казнивите дела и нивните извршители, интензивната меѓународна полициска соработка е неизбежна претпоставка за функционирањето и на другите облици на соработка.

Познати се два основни принципи за воспоставување на интензивна полициска соработка. Прво, меѓународните полициски односи мора да се темелат на успешно воспоставени договори (меморандуми). Второ, целта на соработката е достигнување на одржливи, постојани, ефикасни, предвидливи и легитимни односи. Повеќе од можно е достигнувањето на овие цели да не е достигнувајќи, но сепак претставуваат добри водичи за идна полициска соработка.⁷

Откривањето на овој вид криминалитет, бара вклучување на голем број општествени субјекти. Притоа, најголема улога во откривањето на шверцот со оружје имаат полициските служби, чие ефикасно работење ќе овозможи навремено откривање и спречување на илегалната трговија со оружје. Особено ранливи се земјите со слаба општествена и институционална структура или земји каде што политичките настани, домашната нестабилност или внатрешните или регионалните конфликти придонеле кон слабеењето на државните структури или контроли.

⁶ Види повеќе во: Национална стратегија за контрола на мало и лесно оружје (МЛО) и акционен план 2017-2021, Република Македонија, 2018.

⁷ Anthony J. Balzer. (1996). *International Police Cooperation: Opportunities and Obstacles, Policing in Central and Eastern Europe*, College of Police and Security Studies, Slovenia, достапно на: <http://www.ncjrs.gov/policing/int63.htm>

1.2. Предмет на истражување

Недозволената трговија со оружје не е само противзаконска активност што ја извршуваат групи формирани со цел да вршат организирани криминални дејствија, туку таа активност е многу повеќе од противзаконска-таа добива карактеристики на транснационален облик на организиран криминал од самиот начин на кој се тргува стоката од една територија до друга територија. Недозволената трговија со оружје се јавува како последица на сложени меѓународни односи, се работи за облик на организиран криминал кој е тесно поврзан со политичките случувања, политичките кризи и конфликтите на меѓународно ниво. Овој вид криминалитет е особено исплатлив и оние кои се занимаваат со истиот, се стекнуваат со профит и моќ.

Согласно принципот на владеење на правото, полицијата е јавна институција што се воспоставува со закон, а полициските операции мора да се преземаат во согласност со националното право и со меѓународните стандарди прифатени во соодветната земја и законодавството кое се однесува на полицијата треба да биде достапно и разбирливо за пошироката јавност и доволно јасно и прецизно.⁸ Во таа смисла, основни задачи на полицијата во едно демократско општество согласно принципот на владеење на правото се: одржување на јавниот ред и мир и поредокот во општеството; гарантирање, обезбедување и почитување на основните човекови слободи и права, согласно Европската конвенција за човекови права; спречување и борба против криминалот; откривање на криминалот; и обезбедување помош и услужни функции на јавноста.⁹

Причина за зголемување на количините на оружјето на црниот пазар во Европа се поранешните војни кои се водени на територија на некогашна Југославија во 90-те години на минатиот век, како и ограбувањето на депоата со оружје и муниција на албанската војска во 1997 година. Поради тоа што се работи за голема количина на оружје Балканот преставува евтин извор на оружје за потребите на разни терористички ќелии и криминални групи. Тоа оружје веќе се наоѓа на црниот пазар не само на Балканот туку и во Европа што

⁸ Арнаудовски, Љ, и др. (2003). *Полициско работење во мултиетничка средина*, Прирачник (второ дополнето издание), Здружение на граѓани Центар за отворена комуникација, Скопје, стр.58

⁹ Чл. 1 од Европскиот кодекс за полициската етика, „Сл. весник на РМ“, бр. 72/07

преставува сериозен безбедносен проблем на цела Европа поради врските меѓу продавачите, организираниот криминал и терористите. Најголем проблем за безбедноста за земјите од Западен Балкан претставува присуството на огромни количини на нелегално оружје.

Транснационалниот организиран криминал вклучува постоење на илегален пазар кој се дефинира како „место во рамки на кое се реализира размена на стоки и услуги, чие производство, продажба и потрошувачка е забранета и строго регулирана од страна на повеќе земји и/или во рамки на меѓународното право“ (пр. дрога, оружје, луѓе).¹⁰

Трговијата со оружје во и од Западен Балкан останува закана за целиот Европски континент. Се проценува дека регистрирани се 2,3 милиони парчиња оружје во рацете на цивили во Западен Балкан а дека 3,8 милиони парчиња оружје се нерегистрирани ¹¹.

Пренамената на нелегален начин на гасно или звучно сигнално оружје во вистинско огнено оружје е моментален тренд во развој а регионот е транзитна точка за продавачите на вакви видови на оружја.

Поради сериозноста и обемот на нелегалната трговија со оружје во светски рамки, националните полициски органи соработуваат меѓу себе преку размена на информации, заеднички акции, организирање семинари, обуки¹² и конференции, а многу често овие служби се организираат во форма на сојузи заради поефикасно и целисходно вршење на своите задачи. Во меѓународни рамки, особено значење за размената на информации околу нелегалната трговија со оружје имаат Интерпол¹³, Европол, Мисијата

¹⁰ Тања Милошевска. (2016). *Модели на поврзаност на тероризмот и на транснационалниот организиран криминал*, Филозофски факултет, Скопје.

¹¹ Strengthening Resilience in the Western Balkan.op.cit

¹² Пример за таква обука е обуката одржана во Подгорица 19 и 20 Јуни 2019 година каде што Македонија зема активно учество. На обуката присуствуваа 15 претставници од Белград, Кишињев, Приштина и Скопје, вклучувајќи и претставници од министерствата за внатрешни работи, полициски служби и единици за човечки ресурси на овие институции. Во текот на двата дена, учесниците интензивно дискутираа за тоа како специфичните родови норми и улоги можат да ја поттикнат побарувачката за огнено оружје и да формираат опасно однесување, вклучувајќи злоупотреба на огнено оружје при семејно насилство. Види повеќе во: South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons SEESAC (2019), Gender responsive SALW Control in the region, Serbia, Belgrade, достапно на: <http://www.seesac.org/News-SALW/Gender-responsive-SALW-Control-in-the-region/>.

¹³ ЛИОН, Франција – Операција предводена од ИНТЕРПОЛ за борба против нелегална трговија со огнено оружје во Европа резултираше со 149 апсења и заплена на огнено оружје, муниција и експлозивни во 2017 година.

на Југоисточна и Источна Европа за контрола на малото и лесно оружје (SEESAC).

Елементите на структурата на полициската соработка кои што произлегуваат од меѓународните договори опфаќаат:

1. Одредби кои се однесуваат на заедничките интереси во развивање и унапредување на меѓусебните односи помеѓу државите во областа на безбедноста;

2. Одредби кои се однесуваат на карактерот и улогата на полициската соработка помеѓу државите во борбата против криминалитетот;

3. Одредби кои се однесуваат на конкретни активности поради кои се воспоставува соработката.

Деталите од запленетото огнено оружје се внесуваат во системот iARMS¹⁴ (систем на ИНТЕРПОЛ¹⁵ за управување со архиви за огнено оружје и негово наоѓање) што ја олеснува размената на информации и соработката при истраги меѓу агенциите за спроведување на законот за меѓународното движење на нелегалното огнено оружје, како и за законско огнено оружје вклучено во криминал.

ЕВРОПОЛ преку ЕМПАКТ програмата (Европска мултидисциплинарна платформа за борба против закани од криминал), која вклучува нелегална трговија со огнено оружје, нелегална миграција, измама со документи и нелегална трговија со дроги обедини 6.758 полициски службеници, од кои 6.708 теренски и 50 службеници од Оперативниот центар во седиштето на Европол во меѓународната операција Денови на заедничка акција (ДЗА) за Западен Балкан за 2019 година.

По неколкумесечната подготвителна фаза, во почетокот на месецов се спроведе оперативната фаза на овие меѓународни полициски активности, во која 50 полициски службеници од речиси сите земји членки на ЕУ и земјите од Западен Балкан, Европол, Фронтекс, ИНТЕРПОЛ и ИПА/2017 ги

¹⁴ Illicit Arms Records and Tracing Management System (iARMS), INTERPOL, Lyon, France, достапно на: <https://www.interpol.int/en/How-we-work/Databases/Illicit-Arms-Records-and-Tracing-Management-System-iARMS>

¹⁵ Операцијата Trigger II во 2017 година опфати повеќе од 7840 полициски службеници што соработуваа во 23 земји во текот на 48-часовен период (6-8 април) за пресретнување на нелегално огнено оружје, како и за идентификување на потенцијални врски со друга криминална активност, вклучувајќи и тероризам, низ регионот и пошироко. Заплени беа 320 парчиња огнено оружје – вклучувајќи и лансирна рампа и митралез – и речиси 20 000 парчиња муниција, заедно со гранати и експлозиви.

интензивирале проверките во спречување на нелегалната трговија и криумчарење на оружје и муниција, како и на недозволена трговија со дрога и илегална миграција.

Врз основа на претходно добиени информации за регионалните трендови и правците на движење на горенаведените видови криминал, издиференцирани се три гранични премини на територија на Македонија, на кои се вршат зајакнати контроли на патници и возила - ГП Табановце/Србија, ГП Блаце/ Косово, ГП Богородица / Грција.¹⁶

Европол игра клучна улога во поддршката на земјите-членки во борбата против криминалните мрежи вклучени во нелегална трговија со оружје и експлозиви. Како дел од пошироката стратегија за идентификување на криминалните мрежи кои обезбедуваат огнено оружје и муниција на терористичките групи, експертите на Европол соработуваат тесно со експерти за борба против тероризмот за меѓународни истраги. Покрај тоа, специјалисти и аналитичари на Европол комбинираат напори да им помогнат на земјите-членки во развивање на свои ресурси за следење и решавање на феноменот Даркнет.¹⁷

Незаконското производство, пренос и ширењето на мало и лесно оружје и нивното прекумерно насобирање и неконтролирано ширење во многу региони во светот има широк ранг на хуманитарни и социоекономски последици и претставува сериозна закана за мирот, помирувањето, безбедноста, стабилноста и одржливиот развој на индивидуално, национално, регионално и меѓународно ниво.

Неопходноста за меѓународна соработка и помош вклучувајќи финансиска и техничка помош за поддршка и олеснување на напорите на локално, национално, регионално и глобално ниво може да се препознае преку воспоставување стандарди и процедури кои ги зајакнуваат напорите за

¹⁶ Во меѓународната операција Денови на заедничка акција (ДЗА) за Западен Балкан за 2019 година беа проверени вкупно 214.147 лица, возила и простории, а беа уапсени 175 лица (26 беа уапсени за време на подготвителната фаза, а 149 во оперативната). Покрај ова, издадени се 329 одбивања на влез, откриени се 164 тајни влезови, како и 111 пречекорување на дозвола за престој. Во операцијата беа детектирани 14 измами или злоупотреба на визи, 71 фалсификуван документ, како и 54 огнени оружја и 895 парчиња муниција. Министерство за внатрешни работи на Р.С. Македонија, достапно на <https://mvr.gov.mk>.

¹⁷ EUROPOL (2019), достапно на: <https://www.europol.europa.eu>

превенција, справување и искоренување на незаконската трговија со мало и лесно оружје.¹⁸

1.3. Цели и задачи

Општата цел на ова истражување е научна дескрипција, анализа и идентификација на улогата на меѓународните полициски организации во спречување на незаконската трговија со оружје во Западен Балкан.

Посебни цели:

- Анализа на податоци за улогата на меѓународната полициска организација Интерпол во спречување на илегалната трговија со оружје во Западен Балкан.
- Анализа на податоци за улогата на европската полициска организација Европол во спречување на незаконската трговија со оружје.
- Да се определат новите начини/модалитети на пренесување/префрлање на оружјето.
- Анализа на податоци за Македонија која е идентификувана како земја на потекло, транзит и дестинација на нелегално оружје со акцент на транзитна земја на дел од нелегалното оружје преку Балканската рута.
- Анализа на податоци за Албанија која и понатаму е земја на потекло (оружје од воени магацини украдено 1997 година) и транзитен пат (за нелегално оружје).
- Анализа на податоци за Босна и Херцеговина која е земја на потекло, транзит и почетна дестинација на нелегално оружје во ЕУ и други делови од Западна Европа.
- Анализа на податоци за транзитот на оружјето низ Косово (Балканската рута) кој е зголемен во текот на последните години, поради причините дека трговците со оружје имаат голем интерес за трговија со оружје низ Европа, приносите од шверцот со оружје се поголеми, а пресудите поретки.

¹⁸ Tanja Miloshevska. (2009), Illicit trafficking of weapons and arms as possible security problem, *Annuaire*, Vol. 62, Faculty of Philosophy.

- Анализа на податоци за Црна Гора која е главно транзитна земја на дел од нелегалното оружје кое потекнува од земјите од Западен Балкан.
- Анализа на податоци за Србија каде нелегалното оружје е присутно како последица од многуте воени конфликти во кои учествуваше (украдено оружје од ЈНА).
- Утврдување на безбедносните последици од незаконската трговија со оружје во Западен Балкан.
- Како може да се спречи илегалната трговија со оружје во земјите од Западен Балкан?
- Воспоставување на стандардни оперативни процедури во Македонија за справување со нелегална трговија со оружје.

Со оглед на целите, основни **задачи** на истражувањето се следниве:

- Да се утврди дали е потребна поголема соработка помеѓу разузнавачките агенции и организации во делот на незаконската трговија со оружје.
- Да се идентификува динамиката на нелегалните пазари со оружје, вклучително и промена на рутите за транспорт на оружје, и прекуграничната трговија со оружје.
- Да се утврди до кое ниво е соработката на Р. Македонија со Европол, Интерпол и други институции кои се борат со овој безбедносен проблем.
- Да се одговори на дилемата која е причината и покрај развиените современи разузнавачки методи, да се одвива нелегална трговија со оружје во Западен Балкан.
- Да се воочи што е потребно да преземат меѓународните полициски организации во иднина во однос на оваа глобална закана?
- Да се подобри непосредната комуникација помеѓу директните извршители кои што учествуваат во сузбивање на нелегалната трговија со оружје.

1.4. Дефинирање на основните поими

➤ Недозволена трговија

Недозволена трговија значи увоз, извоз, стекнување, продажба, испорака, движење или трансфер на огненото оружје, негови делови и компоненти и муниција од или преку територијата на една држава страна на територијата на друга држава страна. Тој што неовластено купува, продава или разменува предмети или стоки од поголема вредност, чијшто промет е забранет или ограничен, ако не постојат обележја на некое друго дело, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.¹⁹

➤ Недозволена трговија со оружје

„Недозволената трговија ќе значи увоз, извоз, набавка, продажба, испорака, пренос или трансфер на огнено оружје, негови делови и компоненти и муниција од или преку територијата на една држава-членка на територијата на друга држава членка доколку една од засегнатите држави-членки не го овластила истото во согласност со условите од овој Протокол или доколку огненото оружје не е означено во согласност со членот 8 од овој Протокол”.²⁰

Недозволената трговија со оружје најчесто се врши во повеќе земји, ваквите групи плански соработуваат со членовите во другите држави со цел собирање информации, воспоставување механизми за полесно извршување на кривичното дело и избегнување на законските прописи на државните органи.

➤ Разузнавачка активност

Разузнавањето може да биде дефинирано како процесира на информација, или пак како знаење и анализа осмислени за да помогнат

¹⁹ Закон за изменување на Кривичниот законик, Службен весник на Република Македонија бр.27/14 од 05.02.2014 година, Кривичен законик на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија број 37/96, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 196/15, 226/15 и 97/17.

²⁰ Генерално собрание на ООН, педесет и петто заседание, Резолуција усвоена од Генералното собрание (8 јуни 2001 год), 55/225 Протокол против недозволеното производство и трговија со огнено оружје, негови делови и компоненти и муниција.

акција.²¹ Според Random House Dictionary се подразбира „собирање на тајни информации; информации за противникот или за потенцијален противник“.²² Слично на тоа поимот „разузнавање“ се дефинира како „информација која е собрана, споредена и анализирана и од која е извлечен заклучок кој претставува одговор на претходните барања на крајните корисници“.²³

➤ **Интерпол**

Интерпол е најголемата меѓународна полициска организација, која ја олеснува најшироката можна меѓусебна помош помеѓу криминалистичките служби. Осигурува дека полициските служби ширум светот можат да комуницираат безбедно, како и директен пристап до полициски податоци и информации на глобално ниво. Обезбедува оперативна поддршка во специфички области на криминалот. Континуирано работи на подобрување на полициските капацитети во превенција и борба против криминалот и развој на вештини неопходни за ефективно меѓународно полициско делување.²⁴

➤ **Европол**

Европол е организација на Европската Унија надлежна за спроведување на законот, која работи со криминалистичко-разузнавачки информации. Нејзина цел е поддршка во подобрување на ефективностa и соработката помеѓу надлежните органи на земјите членки во спречувањето и борбата против организираниот криминал, тероризмот и други форми на сериозен криминал кои зафаќаат две или повеќе земји членки, поврзано со недозволена трговија со дрога, недозволена трговија со оружје, недозволена трговија со нуклеарни и радиоактивни материи, криумчарење на мигранти, трговија со луѓе, тероризам, криминалитет поврзан со моторни возила, перење пари, убиство, недозволена трговија со човечки органи и ткива, киднапирање, расизам, фалсификување и пиратерија.

Целта на Европол е да се подобри ефикасноста и соработката помеѓу надлежните органи на земјите-членки, првенствено преку размена и

²¹ Graeme R. Newman & Ronald V. Clarke, (2006), „*Outsmarting the Terrorists*“, Praeger Security International.

²² Adams J. (1995), „*Exploring the Frontiers of Espionage*“, Pimliko, London.

²³ Polmer, N. & Allen. B.T. (1997), „*Encyclopedia of Espionage*“, Gramercy Books, New York.

²⁴ INTERPOL. (2019). Connecting Police for a Safer World, достапно на: <https://www.interpol.int/>.

здружување на службите за разузнавање за спречување на меѓународниот организиран криминал и борба против него. Неговата мисија е да даде значителен придонес во напорите на Европската унија за борба против организираниот криминал.

➤ **Транснационален организиран криминал**

Под транснационален организиран криминал се подразбираат криминални групи кои имаат организатор (или организатори) во една држава, но поради обемот на криминалните активности дејствуваат во други држави. Мултинационалниот организиран криминал подразбира здружени криминални групи од поедини држави, така што нивното дејствување се одвива во поголем број држави.

1.5 Основна хипотетичка рамка

Врз основа на општиот пристап на проблемот за трговијата со наркотици и врз основа на веќе поставените цели во ова истражување ќе ја поставам следнава општа хипотеза: Преку унапредување и зајакнување на меѓународната полициска соработка ќе се дејствува во насока на намалување на обемот на незаконска трговија со оружје во Западен Балкан.

Посебни хипотези:

- Употребата и достапноста на нелегалното оружје влијае врз дестабилизација на земјите од Западен Балкан.
- Со натамошно унапредување и интензивирање на соработката на меѓународните полициски организации во меѓународни рамки како на билателарно така и на мултилатерално ниво ќе се идентификуваат сторителите и групите на недозволената трговија со оружје.
- Најголемата концентрација на нелегално оружје и муниција и експлозивни направи се наоѓаат во поранешните кризни региони поради што се бележи пораст на насилни кривични дела, пред сè убиства, разбојништва, киднапирања и др.

- Взаемната соработка и координација помеѓу меѓународните полициски организации е клучот за ефективно и успешно справување со незаконската трговија со оружје.
- Преку зајакнување на меѓународната соработка и преку подобро спроведување и институционализација на регионалната борба против трговија со оружје, зајакнување на прекуграничната соработка и заеднички тимови за истражување ќе се намали обемот на недозволената трговија со оружје.

Варијабли

Предикторска варијабла (независна варијабла)

-Меѓународни полициски организации-Интерпол, Европол.

Критериумска варијабла (зависна варијабла)

-Постигнати резултати во спречување на недозволената трговија со оружје.

1.6.Методи и техники на истражувањето

Во контекст на современите научно-методолошки пристапи на истражување со комбинирање на повеќе истражувачки методи, во истражувањето ќе настојувам со примена на неколку методолошки постапки на собирање, анализа и интерпретација на податоците да се добие една систематизирана целина.

Компаративниот метод на анализа се користи со цел да се изврши делумна квалитативна и квантитативна селекција и анализа на прибраните податоци и врз основа на тоа да се воопштат релевантните факти за потврдување или негирање на поставените тези. Овој метод се користи за споредување на сите податоци добиени со претходно користење на статистички методи и анализа на содржината кој се однесуваат на бројните показатели за состојбата на трговијата со оружје во Западен Балкан.

Покрај квалитативната анализа на релевантни теориски извори, како основна методолошка постапка односно техника за собирање на податоци ќе се користи анализа на содржина на публикации, извештаи, конференциски материјали, статистички показатели, извештаи и анализи на невладини

организации, агенции за испитување на јавното мислење, тинк-тенкови и државни институции итн., а како методолошки постапки за анализа и интерпретација на податоците ќе се применат аналитичко-синтетички метод и компаративен метод на анализа. Преку анализа и интерпретација на податоците во ова истражување се очекува да се добијат квантитативни и квалитативни податоци, со кои преку соодветна обработка ќе се добие верификација на хипотезите и ќе се оствари целта на истражувањето.

2. Концептот на транснационален организиран криминал

Организираниот криминал е негативна безбедносна појава, која најдобро ги ползува глобализациските трендови. Ако до средината на XX век организираниот криминал се карактеризирал како појава специфична за одредени географски подрачја, по паѓањето на Берлинскиот ѕид тој забрзано се проширува до димензии кои во моментот го посочуваат како еден од најсериозните меѓународни безбедносни проблеми. На оваа негативна појава не се имуни ниту државите со развиени безбедносно-институционални системи, а последиците од организираниот криминал се чувствуваат на национално, регионално и меѓународно рамиште.

Нелегалната трговија со оружје како сегмент на организираниот криминал, најчесто се поврзува со групи или организации кои вооружените конфликти на национално или регионално ниво, ги искористуваат за нелегално стекнување финансиска корист. Обемот на нелегалната трговија со оружје е во непосредна зависност од големината на географскиот простор зафатен од вооружениот конфликт, или од спектарот на активности што ги спроведуваат криминални и терористички групи или организации.

Преку недозволената трговија структурата на организираниот криминал ги стимулира:

- ✓ нелегалната индустрија,
- ✓ недозволеното производство и трговија со дрога,
- ✓ трговијата со луѓе,
- ✓ трговијата со производи за широка потрошувачка и секако,
- ✓ недозволената трговија со оружје.

Притоа, оваа структура се стекнува со големи неоданочени приходи кои дури може да бидат и поголеми од бруто националниот производ на некои од државите. За посоченото постојат примери и во географскиот простор на Западен Балкан, а причините пред сè лежат во социјалната ерозија на државите предизвикана од војните, корумпираноста на државниот апарат и неповолната економска состојба.

Организираниот криминал, покрај другите суштински - клучни елементи, го карактеризира неговата транснационална природа, односно можноста неговите дејности да ги преминуваат државните граници.

Транснационалниот организиран криминал се манифестира преку различни облици на криминално дејствување, непрекинато трагајќи по поволни услови за своето егзистирање, опстанок, експанзија и уште поголема присутност на глобално - планетарно ниво. Исто така, транснационалниот организиран криминал е во вечна потрага по соодветни форми неопходни за негова заштита, мултиплицирање на неговите привилегии и енормно зголемување на своите профити, кои се еквивалентни со заедничките профити на десетте најголеми мултинационални компании во светот, со тенденција на нивно понатамошно енормно зголемување.

Организираниот криминал сè повеќе се интернационализира и меѓусебно се поврзува, не бирајќи нација, држава, вера, раса, пол итн. Неговата основна цел е да оствари сè позначајно влијание во економскиот и политичкиот живот, користејќи ја првенствено својата финансиска моќ. Во „послабите држави“ неговата интенција е да оствари доминантно влијание во сите сфери на општествениот живот, вклучувајќи се легално и илегално во стопанскиот и политичкиот живот и остварувајќи тотална криминализација на овие општества.

Според определбите на Конвенцијата на Организацијата на обединетите нации против транснационалниот организиран криминал²⁵, казненото дело по својата природа е транснационално ако:

- тоа е извршено во повеќе од една држава или
- тоа е извршено во една држава, но главниот дел од неговата подготовка, планирање, насочување или контрола се случило во друга држава;
- тоа е извршено во една држава, но вклучува организирана криминална група којашто врши криминални активности во повеќе од една држава;
- тоа е извршено во една држава, но последиците се во друга држава.

Заедничка карактеристика на кривичните дела што спаѓаат во транснационален организиран криминал е криминалната активност којашто преоѓа државна граница или граници.

²⁵ Конвенција на Организацијата на обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (точка 3), усвоена на Генералното собрание (педесет и петто заседание), ноември 2000 год.

Практичните импликации од употребата на терминот транснационален организиран криминал се повеќе значајни. Имено, денес, во услови на глобализација и на сите можности што овој процес ги нуди на економско-финансиски, комуникациски, транспортен, социјален, правен и на политички план, се ограничува употребата на поимот организиран криминал (сконцентриран во национални рамки). Тоа е така од едноставни причини што е невозможно една организирана криминална група којашто врши, на пример, трговија со дрога, луѓе, оружје, финансиски криминал, корупција, еколошки криминал или нешто сл. да ги изврши сите тие криминални дејства на територијата на само една држава бидејќи најчесто стоките и услугите се наменети за илегалните пазари во други земји, транспортот се врши преку повеќе земји, најчесто прикривањето на големите криминални приноси се крие во „off shore“ земји итн. Многу поретко само во однос на определени облици на организиран криминал, како што се вршењето локален рекет, наarachаните убиства, разбојништвата и сл., може да останат извршени на територијата на една земја.

Во овој контекст, значајно е да го презентираме и терминот транснационални организирани криминални групи коишто можеме да ги дефинираме како групи кои вршат криминални активности, кои се хиерархиски или мрежно структурирани или следат еден комплексен систем на лични односи и се способни да ја засилат оваа структура со серија внатрешни строги санкции; способни се да применат насилство, тајност и корупција за да остварат профит и да осигураат своја контрола врз териториите, личностите и врз пазарите; обврзани се да ги распространат новите „недопирливи“ активности, надвладувајќи ги националните граници; соработуваат со други организирани транснационални групи; способни се да се инфилтрираат во институциите на државата, како во царините, полицијата и правосудството така и во националните парламенти, и постојано бараат легално покрите²⁶.

Транснационалниот организиран криминал вклучува постоење на илегален пазар кој се дефинира како „место во рамки на кое се реализира размена на стоки и услуги, чие производство, продажба и потрошувачка е

²⁶ Митко Котовчевски, *Национална безбедност*, Скопје: Филозофски факултет, 2011, 343-344.

забранета и строго регулирана од страна на повеќе земји и/или во рамки на меѓународното право“ (пр. дрога, оружје, луѓе).²⁷

Една од причините за непостоење единствена и општоприфатена дефиниција за транснационален организиран криминал е фактот дека тој феномен многу брзо се развива, приспособува, ги менува методите на дејствување и формите на изразување. Транснационалниот организиран криминал не се пројавува во сите земји во иста форма и со ист интензитет, туку е приспособен на постојните општествени односи и поволни услови за развој на соодветни видови криминални активности.

Кога ќе се анализираат и ќе се споредат карактеристиките или конститутивните елементи на поимот тероризам и на поимот транснационален организиран криминал, се забележуваат голем број сличности. Како заеднички елементи на двата феномена се издвојуваат:

- постоење организација - организирани групи на поединци за извршување кривични дела со намера да се постигне некоја цел;
- противправни активности што ги спроведува организираната група;
- конспиративност во функционирањето на организираната група;
- употреба на насилство за остварување на интересите на организираните групи;
- застрашување на средината со цел да се реализираат интересите на организираната група и
- загрозување и повредување на вредностите како што се животот, моралниот интегритет, имотот, јавната и државната безбедност.

За трансформација и за прераснување на организираниот криминал во актуелен глобален феномен - транснационалниот организиран криминал, неопходно е да ги потенцираме поволните услови што имаат суштинско значење:

²⁷ Pino Arlacchi, "The Dynamics of Illegal Markets", in Phil Williams, Dimitri Vlassis. *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, London and Portland: Frank Cass, 2001, 7

- глобализацијата како интегративен процес, посебно во сферата на финансиските и на економските текови на капиталот и технологиите на единствениот светски систем;
- појавата на „новиот“ глобален финансиски пазар;
- процесот на брза економска транзиција на определен број држави, како и влијанието на нивните новопројавени проблеми врз функционирањето на соседните држави;
- проблемот околу целосното и универзално (не)дефинирање на феноменот организиран криминал;
- големиот број активни големи вооружени конфликти во кризните региони во меѓународната заедница;
- спроведувањето определени санкции и економски и политички блокади од страна на ООН и на други држави кон определени соседни држави;
- социјалните, економските и политичките промени, превирањата и кризите во меѓународните односи, како и кризите на финансиски и на економски план на глобално и национално ниво;
- изразената ривалност на големите сили, но и на „големите“ регионални играчи на воен, геополитички, а сега и на економски план како фактори за иницирање на кризите и на кризните состојби и на поволен криминален амбиент во определени „слаби држави“;
- недоволната применливост и почитување на меѓународните конвенции и други акти донесени за попречување на транснационалниот организиран криминал, а во тој контекст и нивната недоволна и неадекватна имплементација во националните законодавства;
- недоволниот степен на соработка на надлежните државни органи на соработка на државите на меѓународен план во заедничката борба против транснационалниот организиран криминал.

Во современата ера на глобализацијата, карактеристиките на организираниот криминал се менуваат и поради фактот што неговите припадници ги следат новите текови во современите општества и во континуитет ги менуваат појавните облици и подрачјата на дејствување.

Нивната структура сè повеќе станува лабава - наместо цврсти организирани структури од традиционалниот хиерархиски тип, сè почесто е дејствувањето на „вмрежени структури“, наместо имотна корист, сè поголем е интересот за влијание врз економијата, политиката, медиумите, јавната администрација, судството. Во деловниот/трансакциски организиран криминал, организираниите криминални структури се организирани по пример на мултинационалните компании од приватниот сектор, имаат апликација на мрежната поврзаност, рамна хиерархија и организираност во мали работни групи (парови или поединци), со помош на кои се приспособуваат многу побрзо и многу поефикасно од структурите на моделот на националниот организиран криминал.

Сите овие карактеристики го разликуваат традиционалниот тип организиран криминал во однос на другите криминални организации, групи и мрежи, карактеристични за новиот милениум и особено за организираниот криминал од европски тип, за кои не е карактеристична хиерархиската структура, што значи постои тенденција кон хоризонтална организациска структура, што имплицира лабав стил на раководење со многу послаба дисциплина меѓу припадниците на помалите и пофлексибилни криминални групи.²⁸

Транснационалниот организиран криминал генерално се манифестира преку две основни форми:

1. криминал што ги загрозува меѓународните односи и
2. криминал што го загрозува економскиот поредок.

Новите криминални групи се особено приспособени за преминување на границите за да дејствуваат транснационално: „тие дејствуваат надвор од постојните структури на власта и на моќта во светската политика и развиваат софистицирани стратегии за заобиколување на спроведувањето на законот во одделни држави и во глобалната заедница на држави“²⁹.

²⁸ Тања Милошевска, *Модел на поврзаност на тероризмот и на транснационалниот организиран криминал*, Филозофски факултет, Скопје, 2016.

²⁹ Phil Williams, *Transnational Criminal Organizations and International Security*. *Survival* 36, no. 1, 1996, 96-113.

Транснационалните организирани криминални групи на светскиот пазар дејствуваат слично како и мултинационалните компании, односно ги воочуваат предностите за стекнување поголеми профити и имаат исти стратегиски приоритети³⁰. Недостатокот од владеење во државите кои пропаѓаат, кои овозможуваат слабо спроведување на законот, слаба погранична контрола и спречување криминал - создава идеална слободна средина за создавање нови криминални синдикати. Средината служи како инкубатор за формирање нови криминални групи што многу тешко може да се спречат.

Транснационалниот организиран криминал претставува поголема или помала закана за суверенитетот на државата, во зависност од интензитетот на неговото манифестирање, односно од сериозноста и од сеопфатноста на неговата инволвираност и дејствување во сите сфери на општествениот живот. Неговото егзистирање, во голема мера, е овозможено од, за него, „отфрлените државни граници“ - чин со кој се нарушува националниот суверенитет на државата - мета на напад на овие „светски структури“. Националниот суверенитет од овој аспект се нарушува преку спроведувањето на незаконската трговија со оружје, наркотици, луѓе, човечки органи и со сè друго што спаѓа во неговиот делокруг на дејствување, преку нивното доставување на територијата на државата или преку нивното транзитно преминување.

Ако се направи анализа за реалната процена на државните обиди за контрола на криминалните активности (пр. перење пари) од страна на терористите или на криминалците, може да се заклучи дека државните напори се неефективни на терен: државите, нивните политики, нивните закони, полициските сили и правосудниот систем функционираат на едно ниво, додека терористите, структурите на организираниот криминал и нивните мрежи на трговија со оружје, наркотици, експлозиви и валути функционираат на друго ниво. Овие две нивоа многу ретко доаѓаат во контакт, и тоа во форма на апсења, напади и заплenuвање.

Организираниот криминал може да си дозволи одредени неуспеси: количината што е конфискувана е многу помала од регуларниот данок; политичките упади служат само за да се стимулира криминалната елита, која

³⁰ Gary Potter, Transnational Organized Crime, in J. Greenen (ed), *The Encyclopedia of Police Science*, New York, London: Routledge, 2006.

се наоѓа во Дарвиновата борба за опстанок што дејствува брзо, со противнапад истиот ден, затворање на ризичните операции и со префрлање средства во други побезбедни компании.

Структуралните промени на криминалните организации може да имаат различни безбедносни импликации на националната безбедност:

- ✓ може да дојде до поделба на работите и на териториите, т.е., со разоткривање на една криминална група, другите криминални групи остануваат заштитени;
- ✓ може да дојде до меѓусебни судири и до вооружени пресметки меѓу припадниците на различните „кланови“, со што се усложнува проблематиката на т.н. јавна безбедност;
- ✓ помали се шансите за разоткривање на помалите криминални групи;
- ✓ доаѓа до одвојување на легалните финансиски раководни работи од оние што се поврзани со криминални активности³¹.

Транснационалниот организиран криминал сè повеќе како закономерност ја манифестира својата моќ за експанзија на глобален план и непрекинатост на избор и продуцирање нови облици и видови криминално дејствување. Исто така, на ниво на закономерност можеме да го издигнеме и нивното дејствување на територијата на повеќе држави, во кои, со различен обем и интензитет, ги загрозуваат нивните витални општествени вредности.

Најзагрозени во овој контекст се транзициските и посттранзициските држави, во кои транснационалниот организиран криминал врши дополнителна дестабилизација и попречување на севкупните државни стратегии и напори за надминување на економската и на политичката криза.

Сè поголемата интернационализација на организираниот криминал доведува до многу сериозни импликации во соработката меѓу државите (посебно на транзициските и на посттранзициските држави со другите држави во меѓународната заедница).

³¹ Sasa Mijalkoviћ, Organizovani kriminal kao savremeni bezbednosni problem-karakteristike i tendencije, *Kriminalisticke teme*, broj 3-4, Fakultet kriminalistickih nauka, Sarajevo, 150-151.

Во тој контекст, транснационалниот организиран криминал сериозно ја загрозува безбедноста на сите држави во современиот свет. Степенот на нивната безбедносна загрозеност честопати се мултиплицира во ситуации кога транснационалниот организиран криминал дејствува во „симбиоза“ со другите транснационални безбедносни закани, со што, во голема мера, се промовира како глобален проблем и како една од најопасните безбедносни закани на национално и на глобално ниво.

3. Терминолошко определување на поимот на недозволена трговија со оружје

Во домашната и меѓународната стручна литература не постои утврдена меѓународна дефиниција за мало и лесно оружје (МЛО). Практичната примена и големата употреба но и злоупотреба на оружјето а посебно на малото и лесно оружје ја наметнаа потребата од негово законско регулирање, а пред сè негово дефинирање. Во 90 - тите години, Група на владини експерти на Обединетите нации за малокалибарско оружје излегоа со она што тие го нарекуваат ‘дефиниција’, но всушност тоа е некомплетна листа на видови оружје, што е потешкотија да се користи во каква било дипломатска и оперативна средина. Оваа „дефиниција“ ги сместува МЛО во три категории:

1. Мало оружје: Револвери и саморепетирачки (полуавтоматски) пиштоли; пушки и карабини; полуавтоматски пушки (SMG); јуришно; јуришно оружје (автоматско оружје) и лесни митралези (LMG); јуришно).

2. Лесно оружје: Тешки митралези (HMG); јуришно; монтирачки гранатен фрлач кој се монтира под цевката на пушката; преносливо противвоздушно оружје; преносливо противоклопно оружје; безповлечно оружје; преносливи лансири на противоклопни проектили и ракетни системи; преносливи лансири на противвоздушни ракетни системи и минофрлачи (калибар помал од 100 мм).

3. Муниција и експлозиви: Куршуми (рамки) за мало оружје; гранати и проектили за лесно оружје; преносливи контејнери со проектили или гранати за една употреба и противвоздушни и противоклопни системи; противпешадиски и противоклопни гранати; нагазни мини и експлозиви.

Генерално, прифатено е дека терминот МЛО се однесува на оружје и муниција со калибар помал од 100 мм. Тука влегуваат не само пушките со жлебови, пиштолите и автоматските оружја туку и минофрлачи, рачни противвоздушни минофрлачи (МАНПАДС), рачни противоклопни ракети, конвенционални експлозиви и детонатори.

Во Југоисточна Европа моментално се користи следната дефиниција за мало и лесно оружје: “Целокупното смртоносно конвенционално оружје и муниција кои можат да се носат од страна на поединец или лесно возило и за кои не се потребни дополнителна логистичка поддршка и капацитети за одржување. Како појаснување може да се истакне дека под мало оружје се подразбира рачно огнено оружје со мал калибар, односно пиштоли, пушки, сачмарки, карабини, сите видови на полуавтоматско, како и сите видови на автоматско оружје и преносни митралези, додека под лесно оружје се подразбира широк спектар на огнено оружје од среден калибар и експлозивни направи, вклучувајќи ги и од луѓето преносливите или на возила монтирани противпешадиски, противклопни и противвоздушни ракети, проектили, гранати, ракетни лансири, мини, противвоздушни митралези, минофрлачи, рачни фрлачи на ракети/гранати(RPG) и сл.³²

Регионот на Западен Балкан има исклучителна важност не само поради поврзувачкиот географски фактор од исклучителна важност за Европскиот континент, туку пред сè заради стратегиската димензија на јазол во кој се вкрстуваат трговско-економските интереси на Истокот и Западот. Тоа истовремено подразбира дека преку овој регион се вкрстуваат и интересите на криминално организираните структури на меѓународно ниво, односно на нивните патишта за недозволената трговија со оружје, муниција, воена опрема и експлозивни средства. Крајни корисници на ваквата активност се криминално-терористички организации и герилски групи кои повремено дејствуваат на овие простори, но и самите структури на организиран криминал.

За разлика од останатите форми, нелегална трговија (со наркотици, луѓе, уметнички дела и сл.) проучувањето на недозволената трговија со оружје претставува методолошки проблем, бидејќи случаите најчесто се во тесна врска со останатите сфери. Имено, поврзаноста со некоја од другите форми нелегална трговија, често се причина за неефикасност во сузбивањето на недозволената трговија со оружје и неможноста за идентификација на потеклото на ваквото оружје (на пример, при откривање и сузбивање на друга форма на нелегална

³² Национална стратегија за контрола на мало и лесно оружје (МЛО) и Акционен план 2017-2021 (ревидирана верзија), Р. Македонија, ноември 2018, достапно на: http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%9C%D0%9B%D0%9E%20%D0%B8%20%D0%90%D0%9F%202019.pdf

трговија, често се заплenuва и арсенал оружје со непознато потекло). Воедно, за тоа придонесува и непостоењето унифицирана класификација на оружјето на меѓународно ниво.

Недозволена трговија претставува увоз, извоз, стекнување, продажба, испорака или трансфер на огнено оружје, негови делови, компоненти и муниција од или преку една држава на територијата на друга држава, доколку ниту една од засегнатите држави нема постигнато согласност за ваква активност.³³

Ако се земат предвид активните и тлеечките конфликти во светот, станува јасно дека оружјето претставува една од најконкурентните стоки на пазарот без оглед дали станува збор за негова легална или нелегална трговија. Бидејќи оружјето претставува стока чиј промет е ограничен, но не и забранет, трговците со оружје го пласираат на црниот пазар секогаш кога за тоа ќе се создадат услови, користејќи ги притоа нелегалните, а неретко и легалните канали и процедури. На овој начин тргуваното оружје стасува до крајната дестинација. Крајните корисници најчесто се терористички организации, ослободителни движења и герилските групи во држави зафатени со немири и воени конфликти. Воедно, нелегалната трговија со оружје најмногу е застапена во региони каде има воспоставеното ембарго од страна на меѓународната заедница. Оружјето, покрај неговата употреба во вооружените конфликти, промовира култура на насилство која продуцира небезбедна состојба во урбаните средини, кои стануваат сцена за пресметки меѓу криминални групи во кои често има и недолжни жртви. Сепак, важно е да се напомене дека илегалната трговија претставува многу мал дел од вкупната трговија со оружје на меѓународно ниво.³⁴

Недозволената трговија со оружје, посебно неговиот увоз може да предизвика директна и индиректна закана за безбедноста на државите. Директна закана за безбедноста во државата постои кога е зголемено количеството на нелегално оружје како резултат на недозволената трговија. Индиректната закана од недозволената трговија со оружје настанува тогаш

³³ Protocol Against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime; Article 3, Use of terms, (e); p.2

³⁴ Stohl R.; Grillot S.; "The International Arms Trade"; Polity Press, Cambridge, 2009; достапно на: <http://books.google.mk/books?id=uvGRBE1QxBUC&pg=PP82&dq=illegal+arm+trade&hl=en&sa=X&ei=9bPeUe-gNMKkO5bjgbAF&ved=oCDEQ6wEwAQ>

кога ја спроведуваат криминалните структури. Активностите кои овозможуваат заработка на структурите од организираниот криминал, продуцираат негативно влијание врз степенот на безбедност во државите.³⁵

Најголемиот проблем при нелегалната трговија со оружје е релативно слабата и неорганизирана контрола на испораките, како и трговијата што се одвива во кризните подрачја, или подрачјата зафатени со вооружени дејства.³⁶ Инаку, предмет на недозволената трговија се како конвенционалното, така и неконвенционалното оружје, воената опрема и воените технологии. Набавката на истите може да има значително влијание при развојот на настаните во земји или региони каде постојат оружени конфликти, а влијае и на планирањето активности од страна на терористичките групи и организации. Недозволената трговија со оружје ги покрива сите светски подрачја каде се водат војни помеѓу државите, но и внатрешните судири и граѓанските војни во самите држави, вооружените преврати или судирите на парамилитарните формации со државните органи, како и редовното вооружување на регуларните вооружени формации на државите.³⁷

Зголемена побарувачка на пазарот на оружје, муниција и воена опрема ги мобилизира структурите на организираниот криминал кои во вака создадените состојби гледуваат можност за остварување профит. Нивен перманентен интерес се воените жаришта и конфликтните региони, каде ќе можат да ги развиваат своите нелегални, но вносни активности.

³⁵ Savić D. "Ilegalno trgovanje oružjem", Naučni rad, Zagreb, 2012

³⁶ <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/0272005/salw.asp>

³⁷ Камбовски В. – Организиран криминал, 2-ри Август С- Штип, Скопје, 2005

4. Недозволената трговија со оружје како дестабилизирачки фактор во Западен Балкан

Трговијата со оружје и воена опрема стана високо профитабилна активност особено по завршувањето на Втората светска војна, кога на меѓународно ниво се развиваа капацитети за производство. Воената индустрија достигна кулминација за време на Студената војна, кога значителни ресурси во многу држави беа вложени во развој на модерно оружје и воена технологија. Континуираната пропаганда која конструираше состојба на перманента закана од избивање вооружен судир меѓу двата блока, дополнително ја стимулираше неразумната трка во вооружувањето кај поларизираниите страни. Ваквата состојба наметна и трка за пласман на произведеното оружје на меѓународниот пазар, што директно или индиректно придонесуваше кон разгорувањето на тлеечките конфликти во различни региони од светот.

Овде лежат и корените на големите количини оружје што по падот на Берлинскиот ѕид се наоѓаа во државите од Југоисточна Европа, а кои во најголем дел беа во состав на Варшавскиот пакт. Во периодот меѓу шеесеттите и седумдесеттите години од минатиот век, значителен број држави од регионот, кој сега се препознаваат како ЈИЕ, станаа извозници на оружје, муниција и воена опрема. Ваквата дејност претставуваше еден од главните извори на финансии во конвертибилни валути. Овој период се карактеризираше со масовно производство на популарни модели оружје, од кои најпознатата верзија е автоматската пушка со калибар од 7,62 мм, позната како „Калашников“ во источната, односно како „АК47“ во западната хемисфера. Воедно, вршено е зголемено производство и продажба и на други видови оружје, муниција и експлозивни средства. Креираната претстава од вооружен напад придонесе овие држави да произведуваат оружје со кое беа задолжувани и голем број граѓани надвор од воениот сектор. Деведесеттите години од минатиот век во регионот на Југоисточна Европа ги одбележаа судирите на Балканот, во прв ред меѓу државите формирани со распаѓот на СФРЈ.

Дополнително, колапсот на еднoпартискиот политички систем во Албанија отвори зголемен простор за структурите на организираните криминал за реализација на нелегалните активности преку продажба на оружје. Колапсот на државата во 1997 година, направи во Р.Албанија да настане

масовен и неконтролиран грабеж на државниот имот, што најнегативно се рефлектираше со пљачкосување на воените и полициските складови на оружје. Ваквите состојби овозможиле значителен број оружје и воена опрема да преминат во рацете на граѓаните и понатаму до структурите на организираниот криминал. Значителен број од ова оружје, преку нелегални канали беше дистрибуирано во соседните земји, меѓу кои и во Македонија.³⁸

Завршувањето на воените конфликти во регионот, требаше да значи дека регионот престанаа да биде интересна дестинација за пласман на нелегалното оружје. Но, наместо тоа, циркулацијата со нелегално оружје продолжи и понатаму, а вишокот оружје од дотогаш завојуваните држави, почна да се пренасочува кон други нелегални пазари и конфликтни региони. Со тоа, регионот на Југоисточна Европа, а посебно Балканот, од простор во кој се пласираше нелегалното оружје, стана регион од кој големиот арсенал нелегално оружје, се испраќа кон региони зафатени со оружени конфликти. Овие количества нелегално оружје кои делумно беа под контрола на државните раководства се пласираа на меѓународниот криминален пазар на оружје, муниција и воена опрема. Според извештајот на ЕВРОПОЛ од 2011 година³⁹, регионот на Југоисточна Европа, особено Балканот и во иднина може да биде регион од кој ќе се врши недозволена трговија со оружје. Основен аргумент за ваквата проценка е големиот арсенал нелегално оружје за кое се претпоставува дека е складирано на локации во Р.Албанија, Босна и Херцеговина, Р.Македонија, Р.Хрватска, Црна Гора, Р.Србија и Косово. Извештајот посочува дека Србија и БиХ, имаат најголем потенцијал за вооружување на криминално-терористичките структури кои дејствуваат во ЕУ. Воедно, оружјето од овој регион нелегално се дистрибуира и во нестабилни постконфликтни држави и кризни региони на азискиот, африканскиот и јужноамериканскиот континент. Потребно е да се знае дека структурите кои вршат нелегална трговија со оружје, припаѓаат на т.н. универзални структури на организираниот криминал. Имено, овие структури, се активни и во сите останати форми нелегална трговија како што се недозволената трговија со наркотици, возила и стоки за широка потрошувачка, но и со недозволена трговија со луѓе.

³⁸ Според неофицијални проценки, во Р.Македонија биле испорачани приближно 300.000 парчиња од ова оружје.

³⁹ Europol: *EU Organised Crime Threat Assessment*, OCTA 2011

Од причини што нелегалното оружје се транспортира преку веќе востановените канали за други форми недозволена трговија, нелегалниот проток на оружје може да се врши самостојно или во комбинација со друга нелегална форма. Еден од најчесто практикуваните начини за нелегален транспорт е преку злоупотреба на легалните организации кои вршат транспорт на стока. Притоа, станува збор за изнудена соработка на легалните организации со структурите на организиран криминал, воспоставена со принуда, примена на сила и уценување. На овој начин арсеналот од нелегално оружје е сокриен во пратки за легален интернационален транспорт. Малите количини нелегално оружје најчесто се транспортираат со реализација на индивидуален пренос, кој е потежок за сузбивање.

Воедно, транспортот и недозволената трговија со оружје се прикрива на начин кој подразбира користење невалидни документи за да се сокрие вистинскиот примател на илегалната пратка. И добивањето лиценци (често станува збор и за неверодостојни т.е. фалсификувани лиценци) е составен дел од процесот на трговија и транспорт, со што се придонесува нелегалните трансакции со оружје да изгледаат легални. Сè додека трансакцијата изгледа легална, структурите на организираниот криминал можат да го договорат плаќањето на некој од типичните легитимни начини и да ги користат вообичаените методи за транспорт на нелегално оружје, чија вредност брои милионски суми во конвертибилни валути.⁴⁰

Од друга страна, брзо акумулираниот профит стекнат на нелегален начин, криминалните структури во значителни количини го трансформираат во легален, вклучувајќи се кон веќе постоечки или формирајќи сопствени легални организации во економско-индустриската, производната или угостиителско-туристичката област. Ваквата трансформација претставува најдобар начин за легализација на нелегално стекнатиот профит, што популарно се нарекува „перење на пари“. Но и при ваквото пренасочување на дејностите, доаѓа до загрозување на безбедноста со помали последици на вкупните национални или регионални состојби. Имено, во зависност од расположивата моќ на криминалната структура, таа е подложна на помало или поголемо влијание на конкурентни структури кои ќе настојуваат да го преземат приматот, со цел да се преземе одредена доходовна активност. Кога станува

⁴⁰ Лајман М., Потер Г. *Организиран криминал*, Магор, Скопје, 2009

збор за недозволена трговија со оружје, често доаѓа и до вооружени пресметки меѓу ривалските структури, што негативно се рефлектира и врз безбедноста на одредено микро подрачје.⁴¹

4.1. Фактори кои влијаат на развој на незаконската трговија со оружје во Западен Балкан

Поради значењето за сузбивање на незаконската трговија на оружје во литературата и практиката посебно место заземат проучувањето на фактори кои доведуваат до појава на недозволени активности изразени како недозволено изработување, поседување и тргување со оружје. Притоа овие фактори можат да бидат поделени во четири основни групи:⁴²

- ✓ Микро – групни,
- ✓ Општествено – економски
- ✓ Политичко идејни фактори и
- ✓ Геостратегиска положба на државите

Карактеристично е да се напомене дека овие четири вида на фактори, многу тешко егзистираат одделно, па затоа мора да се анализираат заедно поради нивната меѓусебна поврзаност. Исто така потребно е да се напомене дека тие секогаш се надополнуваат еден со други за на крај да резултираат со развој на криминална активност.

Микро групни - фактори

Микро групните фактори се важни за идентификација на незаконската трговија на оружје затоа што преку нив се анализираат причинитоста на појавата на криминалитетот. Притоа во криминолошката теорија се објаснува поврзаност и причинитост на личноста или социјалната средина кон појавата на овој вид на криминалитет. Во тој контекст потребно е да се потенцира дека

⁴¹ Ќирил Митиќ, Горан Василевски, Недозволена трговија со оружје-облик на организиран криминал како дестабилизирачки фактор врз безбедноста на државите во Југоисточна Европа, *Современа македонска одбрана*, Година 13, бр. 25, декември 2013

⁴² Милутиновиќ М., *Криминологија*, Современа администрација Белград, 2000, стр.42

треба да се води сметка за секој поединечен криминален акт кој дава придонес на општата појава за криминалитет.

Во литературата и практиката оваа група на фактори тргнува од семејството кое претставува камен темелник за градбата на една личност, односно фактор без кое тешко може да се замисли правилно функционирање на едно општество. Тоа претставува прва и примарна општествена група во која се одвива процесот на воспитување и социјализација на поединците.⁴³

Општествено – економски фактори

Втората група на фактори потенцираат дека во одредени случаи деликвентното однесување се јавува како одраз на противречностите меѓу културата на општеството и и структурата на општествените односи. Тие противречности доаѓаат од претпоставка дека секоја општествена група и поединци реализира одредени општествени аспирации, преку кои ги остваруваат различните цели.

Со цел на остварување на сопствените цели одредени поединци и групи прибегнуваат кон вршење на дела кои не се во согласност на општествените аспирации, а се пропишани како кривични дела.⁴⁴ Притоа, високиот степен на дестабилизација, предизвикан од воени конфликти и етнички чистења, воведените ембарга, кризата, големиот број на невработени и нискиот животен стандард и слично се основни фактори за појава на овој вид на кримина. Имено, во оваа насока потребно е да се нагласи дека се појавува висока организираност во дејствувањето на криминалните средини и поединци, вклучување во меѓународниот синџир на организиран криминал со оружје, распрскувачки материи, наркотици, луѓе и акцизни стоки.

Самото дејствување на општествено – економските фактори се надополнува со делувањето на идејно-политичките фактори. Делувањето на овие фактори најмногу придонесува за појавување на илегална трговија со оружје и распрскувачки материи.

⁴³ Konstantinovic - Vilic, S., Nikolic - Ristanovic, V., *Kriminologija*, Centar za publikacije, Pravnoga fakulteta u Nisu, 2003, стр. 291

⁴⁴ Димовски, З., *Илегална трговија со оружје и тероризмот во Република Македонија*, Графотранс, Скопје, 2005, стр. 48

Идејно-политички фактори

Идејно-политичките фактори кои ја стимулираат појавата на криминалот, а со тоа и одвивањето на недозволена трговија со оружје произлегуваат од влијанието на војната, влијанието на регионалните и меѓународните процеси (глобализацијата и заканите од еколошка природа), влијанието на медиумите и етно-религиските или политичките разлики во или меѓу државите.⁴⁵

Општествените противречности чија природа е различна социјално – класна, национална, културна и верска, меѓутоа се испреплетуваат и истовремено предизвикуваат спротивставености во сите сфери на општествениот живот. Според теоријата на конфликти, противречностите на подрачјето на културата односно нормите на разни општества и групи можат да бидат причина за деликвентна дејност и кривични поведенија.⁴⁶

При креирањето на локалната социјална политика и одржувањето на локалната безбедност, локалните власти во децентрализирачкиот систем честопати несвесно се извршители на дискриминација над малцинствата. Различни видови на меѓуетнички тензии се јавуваат во оние држави со централизиран етнички систем, каде што ограничен број етнички групи се доволно големи и доволно силни за да можат да го контролираат политичкиот живот во државата.⁴⁷

Самото влијание на политиката и политичарите може да значи развивање на сепаратистичка активност, а на воен план значи формирање на паравоени структури. Ова дополнително ги стимулира криминалните активности, скриени зад човековите права и слободи, како жртви на правниот систем.

Војните во Југославија во 90-тите години и создавањето на седум нови држави, секоја со свои суверени граници, исто така создаде криминален пазар во прекуграничниот шверц на она што вообичаено се сметаа за легални добра.

⁴⁵ Ќирил Митиќ, Горан Василевски, Недозволена трговија со оружје-облик на организиран криминал како дестабилизирачки фактор врз безбедноста на државите во Југоисточна Европа, *Современа македонска одбрана*, Година 13, бр. 25, декември 2013.

⁴⁶ Димовски, З., *Илегална трговија со оружје и тероризмот во Република Македонија*, Графотранс, Скопје, 2005, стр. 47

⁴⁷ Ташевска-Ременски, Ф., *Албанците и Македонците: Етничката интеракција во Република Македонија, пред и по конфликтот од 2001*, 2-ри Август, Скопје, 2007, стр. 106

Санкциите, прогресивната приватизација, различните даночни стапки и нерамномерното снабдување дејствуваа како поттик за криминалните групи да шверцуваат оружје, храна, нафта, лекови, цигари и добиток.⁴⁸

Центрите што се создадоа пред неколку децении опстанаа до денес. На пример, Кукуш и Тропоја во северна Албанија беа клучни центри за нелегална трговија и извори на снабдување на Ослободителната војска на Косово во 1999 година, бидејќи граничните области во голема мера не беа под надзор на албанската и српската држава.⁴⁹

Војната е воедно и најдоминантниот фактор кој влијае врз одвивањето недозволена трговија со оружје која се одвива во три периоди. Првиот период кој е значаен за започнување на ваквата криминална форма е предвоениот период, кој се карактеризира со воените подготовки на државата за очекуваните вооружени судири и воената психоза која го зафаќа нејзиното население. Овој период често го карактеризира поскапувањето на основните животни продукти, што паралелно ги стимулира и останатите облици организиран криминал. Во вториот период е одвивањето на вооружените дејства, каде спротивставените страни го вклучуваат вкупниот воен и човечки потенцијал. Неретко, покрај регуларните, во воените дејства учество земаат и паравоени единици, тесно поврзани со организирани криминални структури, кои за разлика од регуларните единици, основна цел им е вршење криминални активности со цел да остварат финансиски или материјален бебифит. Токму овој период е најпрофитабилен за структурите на организираниот криминал ориентирани кон вршење недозволена трговија со оружје. Последен е оној период кој доаѓа по завршување на оружениот судир, кој се карактеризира со намален интензитет на нелегална трговија со оружје, но со значителен пораст на останатите форми на организиран криминал.⁵⁰

⁴⁸ Global Initiative Against Transnational Organized Crime, *Hotspots of organized crime in the Western Balkans: Local vulnerabilities in a regional context*, May 2019, достапно на: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>.

⁴⁹ Fabian Zhilli and Besfort Lamallari, *Evolution of the Albanian organized crime groups*, 2016, Open Society Foundation Albania, достапно на: http://www.osfa.al/sites/default/files/evolution_of_the_albanian_organized_crime_groups.pdf.

⁵⁰ Кирил Митиќ, Горан Василевски, Недозволена трговија со оружје-облик на организиран криминал како дестабилизирачки фактор врз безбедноста на државите во Југоисточна Европа, *Современа македонска одбрана*, Година 13, бр. 25, декември 2013.

Геостратегиска положба на државите во голема мерка влијае врз појавата на недозволема трговија со оружје. Имено, местоположбата на државите што се наоѓаат на важни транзитни правци низ кои минуваат нелегалните патишта на вкупната недозволена трговија, влијае нивните граѓани поведени од мотивацијата за лесна заработувачка да земат активно учество во структурите на организиран криминал. Но, влијанието на глобализација веќе го надминува и ваквото поимање, бидејќи можноста за брз транспорт од една до друга дестинација му овозможи на организираниот криминал да ги комбинира глобалните придобивки со пристапот до регионотите од нивен интерес. Оттука, организираниот криминал успешно ги надминува националните и регионални простори, добивајќи транснационална димензија⁵¹, при што географската позиционираност претставува проблем само од релјефен аспект. Релјефот на државите од регионот на Југоисточна Европа, особено Западниот Балкан, во изминатиот период овозможуваше релативно безбеден транспорт на нелегалното оружје преку лошо пристапни предели, користејќи ја помошта од локалното население.⁵²

4.2. Нелегална трговија со оружје со потекло од земјите од Западен Балкан

Трговија со оружје и ширење на организираниот криминал во Западен Балкан не се појавува само како резултат на политичките и економските превирања кои што го карактеризираат регионот во деведесетите години туку многу голем придонес има избувнувањето на војните во Босна и Херцеговина и Хрватска по што земјите од Западен Балкан од транзитен центар прераснуваат во извор на нелегалното оружје во земјите од ЕУ а и пошироко. После војните на територија на поранешна Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) како и по војната во Косово големо количество на оружје и експлозивни средства останува без контрола и завршува на нелегалниот пазар за оружје на територија на земјите од Западен Балкан исто како и експлозивот, електричните детонатори и каписли кои што се украдени во фабрика за експлозиви – Беране.

⁵¹ Ruggiero V.; South N.; Taylor I; "New European Criminology: Crime and Social Order in Europe"; 1998.

⁵² Hobbs D.; Dunnighan C.; "Glocal Organized Crime: Context and Pretext"; Routledge; London; 1998.

Еден доказ за тоа дека оружје од поранешната ЈНА се нашло на нелегалниот пазар, е пронајденото оружје кое што е користено во терористичките напади во Париз на 13 Ноември 2015 година, потекнува од Р. Србија поточно од фабриката за производство на оружје „Застава-Оружје“ – Крагуевац, а оружјето со тие сериски броеви било произведено во истата фабрика во поранешна Југославија. Оружјето од „Застава–Оружје“ било доставено до воени пошти на територија на тогашните Републики: Словенија, Босна и Херцеговина и Македонија за време на постоењето на СФРЈ. Овие информации се потврдени од сведочење на генералниот директор на „Застава-оружје“ Милојко Брзаковиќ, а според некои сознанија се работи за бројка од 3 500 000 (три милиони и петстотини илјади) парчиња оружје кое што се наоѓа во регионот.

Исто така на црниот пазар се наоѓа и оружје од кризата во Р. Албанија, каде што е „украдено“ огромна количина на оружје и експлозивни средства од воените магацини. Оружјето кое што е „украдено“ од магацините на армијата во Р. Албанија е користено за вооружување на ОВК (ослободителната војска на Косово), како и за терористичката организација ОНА (Ослободителна народна армија) која што дејствуваше на територија на Република Македонија во 2001 година, а за истото сведочат и изјавите на поранешниот премиер на Р.Албанија Сали Бериша, кој во изјава за дописник на МИА на 03.04.2017 година тврди дека на највисоко државно ниво е донесена одлука да се отворат магацините за оружје во Р. Албанија и оружјето да се дели бесплатно со цел на вооружување на ОВК. Во април 1997 година во Р.Албанија се украдени повеќе од 700 000 (седумстотини илјади) парчиња оружје, како и 1 500 000 парчиња муниција.

Европол процени дека има помеѓу три и шест милиони огнено оружје на Западен Балкан, а според истражувањето на Центарот за контрола на малото оружје во Југоисточна Европа (SEESAC), во Албанија, БиХ, Црна Гора, Македонија и Србија има просечно околу 30 парчиња огнено оружје на 100 жители, што е повеќе за 15 проценти во споредба со просекот во светот. Слична е состојбата и во Косово.

Една од причините што граѓаните честопати ја наведуваат како оправдување за држење нелегално оружје е стравот од нови конфликти, за кои

честопати се повикуваат поради неодговорни политичари, особено претставници на популистички, десничарски и национални партии на Балканот.

Ако се анализираат податоците за проценките колку оружје е одлеано за време на војните во поранешните ЈУ републики, како и оружјето од магацините на армијата на Р.Албанија може да се види од следната табела.

Број на оружја	Војска	Полиција	Цивили (вкупно)	Цивили (легално)	Цивили (илегално)	На 100 жители
Албанија	21750	19000	350000	65747	284253	13.03
БиХ	27300	29000	1185000	353000	832000	31.24
Црна Гора	5396	8000	245000	103536	141464	39.14
Македонија	29530	21000	621000	169687	451313	29.79
Србија	384422	53100	2719000	1186086	1532914	39.14
Косово	9500	21000	436000	43206	392794	23.80
вкупно и просек	477898	151100	5556000	1921262	3634738	29.36

Проценка на количината на огнено оружје во државите од Западен Балкан⁵³

Организациите на ООН, како и оние поддржани од ЕУ, го препознаа овој проблем и се вклучени во заеднички програми со владите на Балканските држави за решавање на проблемот со нелегалното оружје. Така, на крајот на 2017 година беше покрената француско-германската иницијатива за координација за сузбивање на шверцот со огнено оружје на Западен Балкан, со кој се воспостави акционен план до 2024 година.

⁵³ Filip Stojanović, Nevena Šekarić, Public Policy Research Center, Institute of International Politics and Economics, 2018, достапно на: https://www.researchgate.net/publication/339540311_Uloga_policije_u_suzbijanju_problema_lako_g_i_malokalibarskog_oruzja_u_Republici_Srbiji_i_na_Zapadnom_Balkanu

Во 2018 година со поддршка на SEESAC, Комисиите за мало и лесно оружје го координираа собирањето на податоци за дистрибуција и влијанието на МЛО во Југоисточна Европа каде што се земјите од Западен Балкан и тоа Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Србија. Паралелно со ова SEESAC спроведе истражување на јавно мислење на перцепциите во врска со употреба, поседувањето и опасностите од огнено оружје во Југоисточна Европа.

Извештаите ги анализираат податоците од анкетата собрани за периодот од 2012 до 2016 година и ги истакнуваат препораките за креаторите на политиките и практичарите во секоја јурисдикција, насочени кон подобрување на безбедноста, ефективноста и ефикасноста на интервенциите што се однесуваат на нелегалната трговија со МЛО, неконтролирано ширење и/или злоупотреба.⁵⁴

Под покровителство на Сојузното министерство за надворешни работи на СР Германија, Европската унија и Советот за регионална соработка, од страна на високи претставници на земјите од Западен Балкан во Тирана е усвоен работен документ Патоказ: одржливо решение за нелегално поседување, злоупотреба и криумчарење на мало и лесно оружје на Западен Балкан до 2025 година (Патоказ).

Целта на овој Патоказ е да послужи како документ подготвен и во сопственост на регионалните власти со кој се согласни сите и кој ќе обезбеди насоки во изнаоѓањето одржливо решение за незаконското поседување, злоупотреба и трговија со мало и лесно оружје (МЛО)/огнено оружје и муниција во Западен Балкан

Патоказот обезбедува сеопфатна платформа за заедничко дејствување на стратешко, политичко и оперативно ниво. Бидејќи овој документ ќе биде вметнат во Берлинскиот процес, неговата имплементација ќе ги олесни напорите на земјите кандидати за исполнување на некои важни безбедносни барања за полноправно членство во Европската унија. Покрај тоа, овој документ директно придонесува за постигнување на целта 16 од Агендата на ООН 2030 со посебен фокус на под-цел 16.4. што се однесува на намалување на

⁵⁴<https://www.seesac.org/News-SALW/Fast-Facts-on-Small-Arms-and-Light-Weapons-Surveys-in-South-East-Europe-released>

нелегалниот проток на оружје и пари. По состанокот во Тирана, на 10 јули 2018 година, Патоказот ќе биде претставен на Самитот ЕУ-Западен Балкан во Лондон. Покрај бројните меѓународни конвенции и договори ратификувани од Република Македонија, преку процесот на пристапување кон Европската унија, Македонија исто така донесе обврски во врска со контролата на ширењето на огнено оружје. Сепак, изненадува што новите нацрти на стратешки документи (Стратегија за национална безбедност и Стратегија за одбрана на Република Македонија) не ги препознаваат негативните ефекти на огненото оружје врз безбедноста на поединците, ниту пак дефинираат механизми за одговор на овој безбедносен предизвик. Првата стратегија, која се занимаваше со контрола на мало и лесно оружје, истече во 2015 година, а нејзината имплементација беше преполовена бидејќи придружниот акционен план беше усвоен со задоцнување од три години. Нова стратегија за контрола на мало и лесно оружје сè уште не е усвоена, иако Акциониот план за Поглавје 24 го предвидуваше ова.

Поради претпоставката дека порозноста на границите кај земјите од Западен Балкан е голема и во обид да се создаде подобро разбирање на шверцот со огнено оружје ФРОНТЕКС (FRONTEX) работи кон поефикасни решенија преку кохерентни и усогласени регионални пристапи за процена на ризикот. Едницата за анализа на Фронтекс заедно со земјите од Западен Балкан се согласија да започнат со редовна размена на податоци поврзани со случаи на поседување, криумчарење на огнено оружје кои што се откриени од пограничните единици на земјите од Западен Балкан. За таа цел е создаден стандардизиран образец за известување и собирање на најрелевантните информации поврзани со случаи на откривање на огнено оружје. Во 2015 година овие податоци беа собирани преку одржани работилници, но процесот продолжи и понатаму со месечни извештаи во периодот од 2016 и 2017 година. Начинот на собирање на податоци за криумчарењето на оружјето и натаму се подобрува со секојдневните искуства, предлози на учесниците, но и во зависнот од средствата кои што ги имаат на располагање.

Некои европски земји во последните години бележат драстично зголемување на количината на нелегално оружје со потекло од Западен Балкан. Ситуацијата е толку сериозна што Националната агенција за криминал

(НЦА) презеде вонреден чекор и им нареди на сите полициски агенции во Англија и Велс (вкупно 34) да ја засилат борбата против нелегалното оружје.⁵⁵

Шверцерите на оружје наоѓаат нови рути и иновативни методи за заобиколување на граничните контроли, со што оружјето станува сè подостапно во криминалното подземје, а оружјето често се шверцува во компоненти испратени со експресна пратка преку онлајн продавница, често користејќи ја „темната мрежа“. Повеќето оружја за Велика Британија обично поминуваат низ Амстердам, што е главниот центар за шверц на оружје, според НЦА. Она што загрижува, според експертите за тероризам, е тоа што терористите најчесто набавуваат оружје од криминалните кругови.

Специфичен пример е Шведска, бидејќи големиот пораст на убиства е поврзан со банди, кои најчесто се однесуваат на луѓе кои дошле во Шведска од други земји. Стапката на убиства беше четири проценти во 1990 година, а во 2018 година се искачи на 40 проценти. Поголемиот дел од нелегалното оружје во сопственост на криминални банди потекнува од Западен Балкан. Покрај овој факт, карактеристика на криминализацијата на шведското општество е огромниот број случаи на употреба на рачни гранати во криминални конфронтации.

Експлозиите на рачни гранати станаа вообичаени во Шведска, а главната причина е ниската улична цена на рачните гранати, што е околу 100 круни или 9,6 евра, а покрај тоа, криминалците испраќаат пораки како средство за заплашување. **Во повеќето случаи се користат рачни гранати М-75, кои се произведуваат во голем број во поранешна Југославија.** Илегалното оружје од Балканот е една од причините зошто Шведска, од земја со ниска стапка на насилство, стана земја со повисок степен на насилство од земјите од Западен Балкан.

⁵⁵ Сафет Мушиќ, 24 март 2019, достапно на: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/balkansko-oruzje-ozbiljna-prijetnja-za-evropu>

4.3. Земји на потекло, транзитни земји и земји на дестинација

Земја на снабдување или земја на потекло е земја на производство, односно од каде доаѓа оружјето. Постојат повеќе информации за земјите снабдувачи, отколку информации за транзитните и земјите на дестинација.

- Балканот (т.е. поранешна Југославија, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Албанија, Хрватска, регионот на Косово),
- Поранешни советски држави и други источни Европа држави,
- Средниот Исток.

Балканот бил главен извор на оружје од крајот на Студената војна поради присуството на многу залихи во регионот. Внатрешната побарувачка за огнено оружје на Балканот во меѓувреме е намалена, бидејќи во тој регион веќе не постојат активни конфликти. Сепак, многу поединци на Балканот се уште купуваат нелегално оружје со цел да обезбедат безбедност и заштита на нивните семејства и имот. Освен Европа, огнено оружје складирано на Балканот се извезува во конфликтни подрачја во африканските и земјите од Блискиот Исток. Значи постои огромна важност на балканските земји како извор на огнено оружје. Српската криминална организација била вклучена во трговијата со оружје и тоа вклучувајќи, автоматско огнено оружје, муниција и рачни гранати. Поточно, 11 лица беа обвинети за трговија со 10 автоматски пушки, 59 пиштоли и 105 рачни гранати. Организирани криминални групи користеле автомобил за превоз на оружјето од Србија и Босна и Херцеговина во Шведска, минувајќи низ Австрија, Унгарија и Германија. ИРА и ЕТА, двете терористички организации во Ирска и Шпанија, купиле големи количества огнено оружје од Балканот. Особено, тие посочуваат дека ИРА купувала огнено оружје, главно од Хрватска, додека ЕТА го префрла својот добавувач од Белгија во Југославија.⁵⁶

⁵⁶ Ernesto U. Savona, Marina Mancuso, *Transcrime, Final Report of Project FIRE – Fighting Illicit firearms trafficking Routes and actors at European level* (HOME/2013/ISEC/FP/C1/4000005009), Joint Research Centre on Transnational Crime, Milano: Transcrime – Università Cattolica del Sacro Cuore, 2017.

Транзитни земји

Земјите "Транзит" се земји во кои оружјето поминува на пат кон својата дестинација. Ова се подразбира во земји, различни од земјата на потекло, преку која оружјето поминува со цел да влезе во земјата на дестинација. Главните транзитни земји на илегалната трговија со оружје во Европа се:

- Белгија: од Источна Европа до Африка.
- Хрватска: од Источна Европа и од Балканот до Западна Европа.
- Грција: од Источна Европа до Африка или во Италија, а потоа и други европски земји.
- Италија: од Балканот до други европски земји (преку Австрија, Белгија и Швајцарија), или до /од Северна Африка.
- Холандија.
- Португалија до Африка.
- Романија од Источна Европа до Европска земји.
- Словенија: од Балканот до Австрија, а потоа во Германија, или од Балканот до Италија, и потоа други западни земји.⁵⁷

Земји на Дестинација

Земја на дестинација претставува држава во која оружјето е доставено. Главни дестинациски земји се:

- Франција, Германија, Грција, Ирска, Италија, Холандија, Скандинавските земји, Шпанија и Велика Британија за нелегално огнено оружје што доаѓа од Балканот;

⁵⁷ Ernesto U. Savona, Marina Mancuso, *Transcrime, Final Report of Project FIRE – Fighting Illicit firearms trafficking Routes and actors at European level* (HOME/2013/ISEC/FP/C1/4000005009), Joint Research Centre on Transnational Crime, Milano: Transcrime – Università Cattolica del Sacro Cuore, 2017.

- Франција, Грција, Ирска, Холандија, Велика Британија и земјите од Источна Европа за нелегално огнено оружје што доаѓа од поранешни советски држави и други земји од Источна Европа.
- Европски земји воопшто за огнено оружје кои доаѓаат од Блискиот Исток.

Не постои детално објаснување зошто овие земји имаат голема побарувачка за нелегално огнено оружје, со исклучок на Италија. Во овој случај, националните организирани криминални групи од Италија, купуваат огнено оружје и за извршување на кривични дела и за нивно пренесување. Повеќето италијански ОКГ поседуваат свои арсенали од огнено оружје, кои обично се стари и разновидни, вклучувајќи ги и оружјето, револверите, пушки и АК-47. Во рамките на секоја група, се избрани членови кои се одговорни за набавка, чување и дистрибуција на огнено оружје според различни околности и задачи (на пример, заплашување или убиство). Тие, исто така, тргуваат со други криминални групи, честопати за други недозволените добра како наркотици. Во овој поглед, голем дел од анализираните случаи се однесуваат на огнено оружје што се тргува во Италија. Криминалните организации го увезуваат огненото оружје од земјите на поранешна Југославија особено Словенија, во Италија. Во повеќето случаи, испораката на огнено оружје се случувала во Италија.⁵⁸

Решавањето на проблемот со насилството во Западен Балкан бара внимание за достапноста, циркулацијата и контролата на оружјето. По огромниот прилив на вооружување за време на балканските војни во 1990 години, како и значителното ширење на оружјето направено во Југославија - во регионот постои голема количина оружје, а владите мора да се борат да развијат и спроведат соодветни мерки за контрола на оружјето во обид да ги исполнат стандардите за западна интеграција.⁵⁹

Западен Балкан е побезбеден регион и е извозник на безбедноста, каде се воспоставени сеопфатни и одржливи механизми, целосно усогласени со

⁵⁸ Ernesto U. Savona, Marina Mancuso, *Transcrime, Final Report of Project FIRE – Fighting Illicit firearms trafficking Routes and actors at European level* (HOME/2013/ISEC/FP/C1/4000005009), Joint Research Centre on Transnational Crime, Milano: Transcrime – Università Cattolica del Sacro Cuore, 2017.

⁵⁹ *Guns in the Balkans: controlling small arms and light weapons in seven Western Balkan countries*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683857.2010.486945>

Европската унија и други меѓународни стандарди за идентификување, спречување, гонење и контрола на нелегалното поседување, злоупотреба на трговијата со огнено оружје, муниција и експлозиви.

Постои евидентна и итна потреба за таква законска и регулаторна рамка за контрола на мало и лесно огнено оружје во Западен Балкан за ефективно регулирање на оружјето контрола, олеснување на одговорот на релевантните закани. На тој начин ќе се обезбеди целосна хармонизација со ЕУ и други меѓународни договори и ќе овозможи подобар и поефикасен одговор на заканите поврзани со огненото оружје на национално и регионално ниво.

4.4.Правци на движење на нелегалната трговија со оружје

Кога едно оружје ќе се произведе и ќе влезе на недозволениот пазар, следат различни правци на движење за да навлезат во земја на дестинација. Преносот на нелегално огнено оружје се случува на различни начини и преку употреба на различни посредници. Методите се движат од трансфери на индивидуално ниво, мали групи или фирми кои намерно го кршат законот, но исто така и трансфери кои ги олеснуваат владите или државните службеници. Корупцијата игра голема улога на различни нивоа во трговијата со нелегално оружје. Покрај овие актери, голем дел од трговијата со огнено оружје е олеснета од страна на организирани криминални групи каде нелегалната трговија со оружје е речиси дополнителна, а не примарен извор на приход за организирани криминални организации.

Балканот е извор за шверц на огнено оружје. Наследството од балканските војни во 1990-тите, граѓанските немири во Албанија во 1997 година и нестабилноста во Македонија во 2001 година го оставија регионот преплавен со милиони парчиња на оружја.

Некои од овие оружја се шверцуваат во ЕУ, честопати за употреба од други криминални групи, како што се моторџиските банди во нордиските земји или италијанските мафијашки групи. Оружјето од Балканот, исто така, го користеле и исламските терористи.⁶⁰ Оружјето тргувано од Западен Балкан обично ги следи истите правци како дрогата. Организирани криминални

⁶⁰ Jovana Carapic and Remo Grassman, *Strengthening resistance in the Western Balkans: Mapping outreach and assistance for small arms and light weapons control*, Federal Ministry of Defence, Republic of Austria, 2018.

групи од Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Македонија и Србија прво го шверцуваат оружјето во централно-европските држави како што се Хрватска, Унгарија, Словачка и Австрија. Оттаму, тоа потоа се дистрибуира кон земји како Франција, Белгија, Холандија, Данска, Шведска и Норвешка. Пиштолите со потекло од Албанија биле шверцувани со моторни чамци кон Италија, каде што сицилијанската мафија била пријавена како главен клиент. Од Италија, оружјето било тргувано и во други западно-европски земји. Оружјето и експлозивите од Балканот продолжуваат да се користат во регионот.

Во еден друг пример, криминалците од Западен Балкан успеале да напредуваат во криминалната хиерархија во Шведска. Во 1970-тите и 80-тите години, неколкумина - како Аркан - биле вклучени во грабежи на банки и изнудување. „Југо мафијата“ („*Juggemaffian*“, како што беа познати во Скандинавија), потоа преминала кон трговија со цигари, дрога и оружје. Се вели дека оружјето од поранешна Југославија, вклучително и рачни гранати, придонело за растечката спира на насилство во некои шведски населби.⁶¹

Има знаци дека Северна Африка е новиот хоризонт за криминалните групи од Балканот. Трговијата со кокаин преку регионот се зголемува, за што сведочат и две големи заплени во Алжир во 2019 година.⁶² Во август 2018 година, единаесет Црногорци биле уапсени на брод (кој пловел од Канарските Острови кон Турција) со 20 тони хашиш, откако нивниот брод бил забележан од Италијанските власти поради сомнително однесување од брегот на Северна Африка.⁶³ Освен тоа, постојат индикации дека преку Либија кон Балканот се шверцуваат цигари и дрога,⁶⁴ како и дека постои шверц на оружје од Србија до Либија.⁶⁵

⁶¹ *The New York Times*, 3 March 2018, достапно на: <https://www.nytimes.com/2018/03/03/world/europe/sweden-crime-immigration-hand-grenades.html>.

⁶² Matt Herbert, *The butcher's bill, GI-TOC*, 2018, достапно на: <https://globalinitiative.net/the-butchers-bill-cocaine-trafficking-in-north-africa/>.

⁶³ Italy seizes 20 tons of hashish hidden in ship fuel tanks, *DW*, 9 August 2018, достапно на: <https://www.dw.com/en/italy-seizes-20-tons-of-hashish-hidden-in-ship-fuel-tanks/a-45018092>

⁶⁴ Mark Micallef, *Shifting sands: Libya's changing drug trafficking dynamics on the coastal and desert borders*, Background paper commissioned by the EMCDDA for the EU Drug Markets Report, 2019, достапно на: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/11/EDMR2019_BackgroundReport_Libya.pdf.

⁶⁵ Ivan Angelovski, Kidnap deaths spotlight Serbia-Libya arms deals, *Balkan Insight*, 23 February 2016, достапно на: <https://balkaninsight.com/2016/02/23/kidnap-deaths-turn-spotlight-on-serbia-libya-arms-deals-02-22-2016/>.

Во септември 2018 година, двајца водечки членови на кланот Бајри биле уапсени во Ротердам за трговија со дрога, шверц со оружје, проституција, изнудување, водење нелегална лотарија и коцкање.⁶⁶

Конечно, додека некои криминални групи профитираа од војната на Блискиот Исток преку трговија со оружје и криумчарење мигранти, дојде и до бумеранг ефект, со оглед на тоа дека постои одредено незадоволство од зголемениот број мигранти и загриженоста од можноста за враќање на странски борци и радикализација. Во иднина, важно е да се погледне не само како организираниот криминал од Западен Балкан се извезува на глобално ниво, туку и дали (и како) странските групи на организиран криминал се преселуваат на Западен Балкан.

Спроведените истраги го опфатија целиот спектар на манифестации на организиран криминал – од трговија со луѓе, оружје и дрога до тероризам и перење пари - и се спроведени и во Западен Балкан и во земјите на ЕУ, како и, понекогаш, во други земји. Соработката со ЕУ би можела да биде уште поефикасна ако земјите од Западен Балкан имаат пристап до Шенгенскиот информативен систем. Ова ќе ја засили и забрза способноста на полицијата и граничарите да идентификуваат лица од интерес.

4.5. Гранични јазли: коридори за поликриминалност

Во истражувањето за овој труд, голем број гранични премини беа идентификувани како жаришта на недозволена активност. Она што е најважно е локацијата на овие јазли, а не протокот на одредена стока. Повеќето од групите кои работат во овие региони се поликриминални кои контролираат коридор низ кој се шверцуваат широк спектар на луѓе и стоки (оружје, дрога, цигари, автомобили и стоки за широка потрошувачка). Иако овој список не е сеопфатен, тој е индикативен за некои од главните гранични области што се користат за криумчарење и илустративен за видовите на транснационален криминал што се извршува.

Граничниот премин Шпиљани/Драченовац е познат како жариште за трговија со цигари, дрога и лекови, како и мигранти. Таму исто така биле

⁶⁶ <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2592956/kopstukkenalbanees-misdaadsyndicaat-opgepakt-in-rotterdam>

конфискувани и фалсификувани пари и лажни лични карти. Криумчарењето, исто така, се одвива во зелениот појас долж границата помеѓу Црна Гора и Косово. Очевидец во селото Балотице, пет километри источно од Рожае, пријавил дека редовно гледал шверцери кои превезувале дрога и оружје од Косово до Црна Гора. Непречената трговија ја олеснува суровиот терен и соучешништвото на службениците од двете страни на границата.⁶⁷

Нови Сад се наоѓа на крстопатот на големите меѓународни сообраќајни правци што го поврзуваат со Централна и Западна Европа, Романија и Бугарија на исток, а Белград на југ. Исто така има големо пристаниште на реката Дунав. Покрај тоа, Нови Сад има и бесплатна царинска зона, која овозможува производство и услужни дејности без плаќање на царински давачки и даноци. Овие атрибути го прават Нови Сад привлечен за шверц – особено на дрога и украдени автомобили кои се движат од југ кон север, но исто така и на мало оружје и мигранти. Дарко Шариќ (по потекло од Плевља) ги водел своите меѓународни кокаински операции од Нови Сад.⁶⁸

Никшиќ е индустриски град во северозападна Црна Гора. Се наоѓа на патот од Подгорица до Требиње (Босна), и од Србија до Јадранското крајбрежје (особено Дубровник и црногорските пристаништа Котор и Будва). Ова го прави клучен центар за шверц на дрога и цигари. Никшиќ е историски познат како жариште за шверц. За време на војната во Босна, кога тутунот, горивото, оружјето, лековите и другите стоки биле дефицитарни, овие артикли се шверцуваа во Босна со соучество на државните службеници од Србија и Црна Гора.

Бања Лука е втор по големина град во Босна и Херцеговина и главен град на Република Српска. Претходно беше мултиетничка заедница. За регионот се констатира дека е извор за трговија со огнено оружје и експлозиви (наследство од војната), кои се продаваат незаконски во ЕУ (особено на криминални групи

⁶⁷ The Global Initiative against Transnational organized crime, *Hotspots of Organized Crime in the Western Balkans*, Local vulnerabilities in a regional context, Geneva, Switzerland, 2019.

⁶⁸ Родум од Плевља, тој подоцна го поместил штабот во Нови Сад, од каде ја координирал меѓународната дистрибуција на кокаин. Информации преземени од интервју со полициски инспектор во Бања Лука, ноември 2018.

во Шведска) и кои исто така се користат во терористички напади во Западна Европа.⁶⁹

Градот Пеќ во западно Косово е на крстосница на голем број клучни рути за нелегална трговија. Градот е лоциран во планински регион близу до црногорската граница, на патот кон главниот град Приштина и недалеку од северна Албанија, Митровица и Нови Пазар. Регионот страда од голема невработеност. Во минатото имаше голем број нерешени убиства во Пеќ, за кои се верува дека произлегуваа од расправиите меѓу две крила на поранешната ОВК. Конфликтите беа и кривични (поради контролата врз рутите за нелегална трговија во регионот) и политички, бидејќи некои од поранешните команданти сега се високи политичари. Се вели дека ова подрачје е под покровителство на клучни политички фигури. Иако бројот на убиства е намален, нивото на криминал во ова жариште се смета за високо, особено трговијата со дрога, цигари, како и некои оружја.

Областите околу Курбин и Леска се жариштата на организираниот криминал во Албанија. Областа на Курбин (која опфаќа 235 км.) се наоѓа долж автопатот помеѓу Тирана и Леска, а еден од локалните градови, Фуш Куќ, се граничи со Јадранското Море. Ова го прави идеална локација за пренос на дроги кон Италија. Курбин е економски загрозен регион. Некои криминални групи од регионот – кои вообичаено се составени од луѓе од исто семејство – се вклучени во трговијата со дрога, додека други се познати по грабежи, кражба и перење пари (особено во недвижности). Во 2014 година, во Фуш Куќ беше откриена лабораторија за дрога и за време на операцијата, полицијата конфискувала 7 килограми кокаин, 18 килограми хероин и 100 килограми канабис, како и огнено оружје. Групата вклучена во овие активности се чини дека е се уште активна и има врски со криминални групи во Косово.

Областа Леска (понатаму север), исто така, се граничи со Јадранското Море, и го вклучува пристаништето Шенѓин. Криминалните групи од Леска се активни во трговијата со луѓе, трговијата со дрога и оружје. Некои биле активни во странство, особено во Италија и Холандија.

Елбасан во централна Албанија се наоѓа на вкрстувањето на рутите за нелегална трговија од север-југ и исток-запад (од пристаништата Драч и

⁶⁹ Jason Burke, Military grade firearms increasingly available to terrorists in Europe – report, *The Guardian*, 18 Април 2018, достапно на: <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/18/arms-race-criminal-gangs-helping-terrorists-get-weapons-report-warns>.

Валона до Охрид). Криминалните групи во Елбасан се вклучени во трговијата со канабис, хероин и од неодамна, кокаин. Во 2015 година, една лабораторија за дрога била откриена во едно село во општината Елбасан, која било користена за преработка на кокаин. Полицијата запленила 115 килограми кокаин, 359 000 евра, како и оружје, а уапсила 11 лица, меѓу кои и двајца Колумбијци. За градот се вели дека е дом на две од најмоќните криминални групи во Албанија, кои се занимаваат со трговија со кокаин преку Западна Европа до Обединетото Кралство.⁷⁰

Тирана е една од најдинамичните престолнини на Балканот. Во минатото овој главен град беше дом на некои од најопасните криминални групи во Албанија. Оваа закана до одреден степен се намали, иако неколку поголеми криминални групи остануваат активни во градот. Тие најчесто работат како позадинска канцеларија за операциите во странство, главно во Холандија, Белгија, Шпанија, Швајцарија, Германија, Италија, Косово и Велика Британија, како и со врски со Турција и Латинска Америка. Главните активности на овие групи се шверц на дрога, уцена, нелиценцирано коцкање, перење пари, рекетирање и платени убиства. Тирана исто така се смета за жариште за средби на криминални групи од целата земја, или едни со други или со високи функционери од владата или безбедносните служби. Во последниве години, градот бил сведок на голем број престрелки, бомбашки закани и експлозии поврзани со криминални групи. Неодамна, имаше голем број оружени грабежи од висок профил кои таргетираа готовински трансфери од аеродромот во Тирана кон Виена.⁷¹

Накратко, како што пишува во извештајот на Балканот на Европската политичка советодавна група: “... Западниот Балкан претставува преоден регион без јасна цел или крајна точка на повидок, зона „помеѓу“ – демократијата и авторитаризмот, пазарна економија контролирана од државата, капиталистичка средина и социјалистичко наследство”.⁷² Матните

⁷⁰ The Global Initiative against Transnational organized crime, *Hotspots of Organized Crime in the Western Balkans, Local vulnerabilities in a regional context*, Geneva, Switzerland, 2019.

⁷¹ BBC, Albania manhunt after gang target plane in “€10m heist”, 10 April 2019, достапно на: <https://www.bbc.com/news/world-europe-47879438>.

⁷² Marko Kmezić and Florian Bieber (eds.), *The Crisis of Democracy in the Western Balkans. An Anatomy of Stabilitocracy and the Limits of EU Democracy Promotion*, Balkans in Europe Policy Advisory Group Policy Study, 2017.

внатрешни политички и економски интереси во комбинација со надворешната политика на моќ создаваат мошне динамична и непостојана ситуација.

Она што е особено важно е дека овие земји, исто така, се наоѓаат помеѓу изворите на понудата и побарувачката за дрога и оружје, како и вдоль една од поважните рути за криумчарење мигранти. Овој магистерски труд ги идентификува локалните жаришта на незаконска активност и ги става во регионален контекст.

Западниот Балкан е исто така еден од главните правци за луѓе кои нелегално се движат од Блискиот Исток и Северна Африка кон ЕУ, или како шверцувани имигранти или жртви на трговија со луѓе. Истовремено е и клучен центар за шверц на оружје.⁷³

⁷³ Walter Kemp, *Crooked kaleidoscope: Organized crime in the Balkans*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime policy paper, 2017, 1, достапно на: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/OC_balkans.pdf.

5. ЕВРОПОЛ

5.1. Надлежности и задачи на ЕВРОПОЛ

ЕВРОПОЛ како организација на Европската Унија е надлежна за спроведување на законот, која работи со криминалистичко-разузнавачки информации, има за цел поддршка во подобрување на ефективностата и соработката помеѓу надлежните органи на земјите членки во спречувањето и борбата против организираниот криминал, тероризмот и други форми на сериозен криминал.

ЕВРОПОЛ ги има следниве основни задачи:

- (а) Собирање, чување, обработка, анализа и размена на податоци и разузнавачки информации;
- (б) Известувања до надлежните органи на земјите-членки за информациите што ги засегаат и за сите откриени врски меѓу кривичните дела;
- (в) Помош за истраги во земјите-членки, особено преку доставување на сите релевантни информации до националните единици;
- (г) Повикувања до надлежните органи на засегнатите земји-членки да започнат, водат или координираат истраги и предлози за основање заеднички истражни тимови во посебни случаи;
- (д) Обезбедување разузнавачка и аналитичка поддршка на земјите-членки во врска со големи меѓународни случаи;
- (ѓ) Подготовка на проценки на закани, стратешки анализи и извештаи за општи ситуации поврзани со неговата цел, вклучено проценки на закани од организиран криминал.⁷⁴

ЕВРОПОЛ ги има следниве дополнителни задачи:

- (а) Развивање на специјализирано познавање на истражните постапки на надлежните органи на земјите-членки и обезбедување совети за истраги;

⁷⁴ EUROPOL, *Values, A Strategy for Security*, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2020, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/our-thinking>

(б) Обезбедување стратешко разузнавање за помош и промовирање ефикасна и ефективна примена на ресурсите достапни на национално ниво и на ниво на ЕУ за оперативни активности и поддршка на овие активности.

(в) Помош на земјите-членки преку поддршка, совети и истражување со спроведување обуки за членовите на нивните надлежни органи, организација и опрема за наведените органи преку помош во обезбедувањето техничка поддршка меѓу земјите-членки; информирање за методи за спречување на криминал и технички и криминалистички методи и анализа и истражни постапки.⁷⁵

ЕВРОПОЛ, исто така, од 2005 година има улога на Централна канцеларија за борба против фалсификување на еврото.

Мандатот на ЕВРОПОЛ опфаќа организиран криминал, тероризам и други форми на сериозен криминал, кои зафаќаат две или повеќе земји членки, и тоа:

- недозволена трговија со дрога,
- недозволена трговија со нуклеарни и радиоактивни материи,
- криумчарење на мигранти,
- трговија со луѓе,
- тероризам,
- криминалитет поврзан со моторни возила,
- перење пари.

Кривични дела против животот, телото и личната слобода:

- убиство, тешка телесна повреда,
- недозволена трговија со човечки органи и ткива,
- киднапирање, незаконско задржување/држење и земање заложници,
- расизам и ксенофобија.

Кривични дела против сопственост и јавни добра, вклучувајќи и измама:

- разбојништво/организиран грабеж,

⁷⁵ EUROPOL, *Fighting crime with a full arsenal of tools*, 2020, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support>

- недозволена трговијата на културни добра, вклучувајќи антиквитети и уметнички дела,
- измама и фалсификување,
- закана, рекетирање и изнуда,
- фалсификување и пиратерија на производи,
- фалсификување на службени/административни документи и нивна трговија,
- фалсификување на пари и платежни средства,
- компјутерски криминал,
- корупција.

Незаконска трговија и штета предизвикана во околина:

- недозволена трговија со оружје, муниција и експлозиви,
- недозволена трговија со загрозени животински видови,
- недозволена трговија со загрозени растителни видови и подвидови,
- криминал против безбедноста на околината, еколошки криминал
- недозволена трговија со хормонски супстанции, материи и други поттикнувачи на раст.⁷⁶

Циклус на политики

Во 2010 година ЕУ воспостави повеќегодишен циклус на политики, чија цел е да се осигура дека во борбата против меѓународниот сериозен и организиран криминал постои:

- Ефективна соработка помеѓу органите надлежни за спроведување на законот на земјите-членки на ЕУ, институциите на ЕУ, агенциите на ЕУ и релевантни трети партнери; со што ќе се испорача
- Кохерентно и сеопфатно оперативно делување, насочено кон најкритичните криминални закани со кои се соочува ЕУ.⁷⁷

⁷⁶ EUROPOL, *Crime Areas*, 2020, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas>

⁷⁷ EUROPOL, *EU Policy Cycle-EMPACT*, 2020, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/empact>

Целосниот циклус на политики започна во 2013 година и траел четири години. Се состои од четири клучни чекори:

1. Чекор: SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment) - Проценка за закана од сериозен и организиран криминал, создадена од страна на Европол, со која се понудија пакет на препораки, засновани темелни анализи на главните закани од криминалот со кои се соочува ЕУ. Советот за правда и внатрешни работи ги користи овие препораки за да ги дефинира неговите приоритети за наредните четири години (2013-2017).⁷⁸
2. Чекор: MASP (Multi-Annual Strategic Action Plans) – повеќегодишни стратешки акциски планови ќе бидат изготвени од приоритетите, со цел да се дефинираат стратешките цели за борба против секоја приоритетна закана.
3. Чекор: EMPACT (European Multidisciplinary Platform against Criminal Threats) – Европска мултидисциплинарна платформа против закани – Во рамки на овие проекти ќе се изготват оперативни акциски планови (ОАП) за борба против приоритетните закани.⁷⁹
4. Чекор: Контрола и проценка – ефективноста на ОАП и нивното влијание врз приоритетните закани ќе биде контролирано од страна на Комитетот за внатрешна безбедност на Советот на ЕУ - COSI.⁸⁰

SOCTA има клучна улога во циклусот на политики. Од стратешки приоритети преку оперативно делување, таа треба да осигура пристап заснован на разузнавање, кој што треба да претставува основа за борба против главните криминални закани, со кои се соочува ЕУ.

При подготовката на SOCTA, Европол анализира трендови и примери во посточеките криминалистички податоци, но исто така оди понатаму, преку снимање на опкружувањето и другите фактори, кои ќе влијаат на криминалот во наредните четири години од циклусот на политики. Тоа ја дава основата за

⁷⁸ SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment), Identifying the priorities in the fight against major crime, 2019, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/socta-report>

⁷⁹ EUROPOL, *EU Policy Cycle-EMPACT*, 2019, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/empact>

⁸⁰ Council's Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security (COSI), Europol, 2019, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/finnish-presidency-activities-internal-security-kick-informal-cosi-meeting-europol>

основано предвидување од идните закани кон внатрешната безбедност. Анализите, кои го помагаат развивањето на приоритетите, исто така го поддржуваат оперативното делување.

СОСТА 2013 ги даде основите, врз основа на кои Советот ги усогласи приоритетите во областа на сериозниот и организиран криминал за периодот 2013-2017 година. Секој од наведените приоритети се преточил во MASP (Multi-Annual Strategic Action Plans) – повеќегодишни стратешки акциски планови, со кои ќе се дефинираат стратешките цели кои треба да се постигнат. Со цел постигнување на овие стратешки цели, се создадоа ОАП и девет ЕМРАСТ⁸¹ проекти ќе бидат иницирани, со цел да се координираат активностите на земјите-членки и организациите на ЕУ против идентификуваните закани. Следните девет ЕМРАСТ проекти се:

- Посредување при вршење илегална миграција
- Трговија со луѓе
- Фалсификувани стоки
- Измами со акцизни стоки.
- Синтетички дроги
- Кокаин и хероин
- Недозволена трговија со оружје
- Организиран имотен криминал
- Компјутерски криминал

Веќе се забележливи подобрувања во соработката во актуелните приоритетни области, со заеднички операции и истраги кои се во тек.

Информациите од овие истраги се враќаат во Европол преку безбеден систем, SIENA, за да бидат анализирани работните досиеја за анализа на Европол - Analysis Work Files (AWFs). Разузнавачките податоци, кои произлегуваат од овие истраги, ќе информираат во фазата на оценување на Циклусот на политики и првичната проценка во 2015 година.⁸²

⁸¹ ЕМРАСТ (European Multidisciplinary Platform against Criminal Threats) – Европска мултидисциплинарна платформа против закани.

⁸² Европол, достапно на: <https://mvr.gov.mk/page/europol>

5.3. Операции на Европол во спречување на недозволената трговија со оружје во Западен Балкан

Во последните години, се појави нов вид на организирани криминални групи во Европа, способни да дејствуваат во повеќе земји и во повеќе криминални сектори. Тие групи не се повеќе одредени со нивната национална припадност или специјалност во некоја област на криминалот, туку способноста да оперираат на меѓународна основа, со активности кои донесуваат максимален профит и минимален ризик.

Во септември 2018 година речиси половина милион лица, автомобили и простории беа проверени за време на меѓународната полициска операција координирана од Европол и ЕМПАКТ Фајерармс во рамките на борбата против криминалот, со потекло од Западен Балкан. Во четиридневната операција, 8.300 полицајци од 28 земји, од Фронтекс и Интерпол, работеле во централата на Европол во Хаг против нелегална трговија со огнено оружје и дрога, илегална миграција и фалсификување документи. Подготвителната фаза за операцијата започнала на почетокот на 2018 година и во текот на таа фаза разменати се повеќе стотици информации за луѓе, телефонски броеви и документи меѓу сите партнери, при што уапсени биле 32 осомничени лица, запленети 102 парчиња огнено оружје и претресени 60 објекти. Резултатите, постигнати од 5 до 9 септември се: 148 уапсени, запленети 159 парчиња огнено и друго оружје и експлозив, 286 килограма наркотици, а утврдени се злоупотреби со 22 визи, 40 фалсификувани документи, констатирани се 612 нелегални преминувања на границата.

Во операцијата, која ја координирале Европол и ЕМПАКТ Фајерармс, проверени се вкупно 482.014 лица, автомобили, објекти и пратки, а учествувале сите држави од Западен Балкан заедно со 20 земји- членки на Европол, Швајцарија, САД, Интерпол и Фронтекс.⁸³

По неколкумесечната подготвителна фаза, во 2017 година се спроведе оперативната фаза на овие меѓународни полициски активности, во која 50 полициски службеници од речиси сите земји членки на ЕУ и земјите од

⁸³ Европол: За четири дена уапсени 148 лица на Западен Балкан, 2018, достапно на: opserver.mk

Западен Балкан, Европол, Фронтекс, ИНТЕРПОЛ и ИПА/2017 ги интензивираа проверките во спречување на нелегалната трговија и криумчарење на оружје и муниција, како и на недозволена трговија со дрога и илегална миграција.

Врз основа на претходно добиени информации за регионалните трендови и правците на движење на горенаведените видови криминал, издиференцирани биле три гранични премини на територија на Македонија, на кои се вршеле зајакнати контроли на патници и возила – ГП Табановце/Србија, ГП Блаце/ Косово, ГП Богородица / Грција.

Притоа, во меѓународната операција Денови на заедничка акција (ДЗА) за Западен Балкан за 2019 година беа проверени вкупно 214.147 лица, возила и простории, а беа уапсени 175 лица (26 беа уапсени за време на подготвителната фаза, а 149 во оперативната). Покрај ова, издадени се 329 одбивања на влез, откриени се 164 тајни влезови, како и 111 пречекорување на дозвола за престој. Во операцијата беа детектирани 14 измами или злоупотреба на визи, 71 фалсификуван документ, како и 54 огнени оружја и 895 парчиња муниција.

За време на реализацијата на оперативната фаза од акцијата, активностите биле следени и координирани во рамки на двата оперативни штаба, во МВР и во Европол во Хаг, Холандија каде што работеше Оперативниот координативен центар, со преставници од земјите учеснички во акцијата и од меѓународните организации.

Операцијата беше координирана од ЕМПАКТ програмата (Европска мултидисциплинарна платформа за борба против закани од криминал), како дел од Политичкиот циклус на ЕУ, четиригодишен план за борба против организиран и сериозен криминал, а резултатите и собраните информации ќе помогнат во тековните и идните истраги кон заедничко зајакнување на границите на Европа и внатрешната безбедност.

Инаку, заради потребата од брза размена на информации во текот на акцијата, односно обезбедувањето на пристап на СМПС и Бирото за врски во Европол до сите расположливи национални бази на податоци, заради вршење на проверки во реално време, целокупната кореспонденција со учесничките на

истата се одвивала преку Одделението за Европол и користење на СИЕНА апликацијата за брза и безбедна размена на информациите.⁸⁴

Надградувањето на стратешката соработка преку учество во заеднички проекти и интензивирањето на оперативната соработка на националните органи со Европол. Во однос на оперативната соработка во текот на годината се настојуваше да се зголеми учеството на Р.Македонија во билатерални или мултитерални операции и да се интензивира размената на оперативни информации во рамки на Работните досиеја за анализа на Европол, земјите членки на ЕУ и оперативните партнери за соработка.

⁸⁴ Оперативен центар на Европол: 30 земји здружено во борбата против криминалот на Западен Балкан, 2019, достапно на: <https://civilmedia.mk/operativen-tsentar-na-evropol-30-zemji-zdruzheno-vo-borbata-protiv-kriminalot-na-zapaden-balkan/>

6. ИНТЕРПОЛ

6.1. Надлежности и задачи на Интерпол

Меѓународната организација за криминалистичка полиција – ИНТЕРПОЛ е најголемата меѓународна полициска организација, во која членуваат 194 земји од светот (по бројот на членство, е втора најголема светска организација, после ООН).⁸⁵

Формирана е во 1923 година, со цел да ја олесни меѓународната полициска соработка, како и да им даде поддршка и помош на сите организации, служби и сервиси, чија задача е превенција и борба против меѓународниот криминал.

Визијата на Интерпол се рефлектира преку „Поврзување на полициите за побезбеден свет“. Визијата на ИНТЕРПОЛ е свет во кој сите службеници кои работат на спроведување на законот да можат преку ИНТЕРПОЛ безбедно да комуницираат, да споделат и добијат клучни полициски информации секогаш кога е потребно, обезбедувајќи ја безбедноста на граѓаните во светот. ИНТЕРПОЛ константно обезбедува и промовира иновативни и современи солүции за глобалните предизвици во полициското делување и безбедноста.⁸⁶

Мисија:

„Превенција и борба против криминалот, преку зајакната соработка и иновација во полициските и безбедносните работи,,

ИНТЕРПОЛ ја олеснува најшироката можна меѓусебна помош помеѓу криминалистичките служби. Осигурува дека полициските служби ширум светот можат да комуницираат безбедно, како и директен пристап до полициски податоци и информации на глобално ниво. Обезбедува оперативна

⁸⁵ INTERPOL, Member Countries, 2020, достапно на: <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/Member-countries>

⁸⁶ INTERPOL, What is INTERPOL, 2020, достапно на: <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/What-is-INTERPOL>

поддршка во специфички области на криминалот. Континуирано работи на подобрување на полициските капацитети во превенција и борба против криминалот и развој на вештини неопходни за ефективно меѓународно полициско делување.

Со рапидниот пораст на транснационалниот криминал, паралелно се наметнува потребата од меѓународната полициска соработка. За да се одговори на предизвиците, таквата соработка е неопходно да биде интензивирана од сите засегнати држави. Меѓународната полициска соработка зазема сè позначајна улога во сферата на меѓународната соработка за спречувањето на криминалот, и тоа како класичните, така и современите облици на криминал. Имено, спречувањето на современите облици на транснационален организиран криминал е назамисливо без координирана акција на полициските служби на повеќе држави во откривањето на делата и извршителите во обезбедувањето докази итн. Во операционализирањето на својата детектирачка и превентивна функција полицијата може најбрзо и најефективно да реагира во случај на бегство во друга држава, а сè поголемата фреквенција на луѓе и стоки ја става во позиција на речиси незаменлив превентивен чинител, чијашто активност се изразува особено како спречување на влегување на територијата на државата на криминалци или внесување на предмети на казниво дело (оружје, дрога).

6.3. Улога и акции на Интерпол во борбата против недозволената трговија со оружје

Полицијата ширум светот може да бележи недозволено огнено оружје во базата на податоци на iARMS и може да пребарува запленето за да провери дали е пријавено дека се изгубени, украдени, тргувани или шверцувани. Со над милион записи, iARMS може да помогне во идентификување на моделите на трговија со огнено оружје и патишта за криумчарење.

Следењето на огнено оружје може да се идентификува преку:

- ✓ Поврзување на осомничениот со огнено оружје во кривична истрага;
- ✓ Идентификување на потенцијалните трговци со огнено оружје;

- ✓ Откривање на трендови на криминал со огнено оружје;
- ✓ Поддршка на фокусирани разузнавачки полициски операции насочени кон ограничување на снабдувањето со огнено оружје на терористичките мрежи и насилните лица.⁸⁷

Огнено оружје од интерес

Очигледно не сите огнено оружје се недозволени. Дефиницијата на (iARMS), се заснова на бројни правни размислувања:

- ✓ усогласеност со законот на земјата во чија територијална јурисдикција се наоѓа,
- ✓ кршење на ембаргото за оружје на Советот за безбедност на ООН;
- ✓ непочитување на меѓународниот инструмент за трасирање;
- ✓ производство или трансфер без соодветна лиценца.⁸⁸

Модули и пристап на корисник

iARMS е поделен на три компоненти:

1. Модулот за записи за оружје ја олеснува меѓународната комуникација за изгубено, украдено, тргувано и шверцувано огнено оружје.
2. Модулот за барања за трага им овозможува на корисниците да креираат, управуваат и да одговараат на меѓународни барања за трага по огнено оружје за огнено оружје поврзано со криминал.
3. Модулот за статистика и извештаи ги поддржува земјите-членки на ИНТЕРПОЛ да ги анализираат националните податоци за криминал и трага во врска со огнено оружје и да генерираат прилагодени извештаи.

⁸⁷ INTERPOL, *Illicit Arms Records and tracing Management System (iARMS)*, Lyon, France, 2020, достапно на: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Firearms-trafficking/Illicit-Arms-Records-and-tracing-Management-System-iARMS>.

⁸⁸ Ибид.

Може да им се дозволи пристап на полициските служби, царинските агенции, агенциите за гранична заштита и регулаторните тела. На корисниците надвор од Националното централно биро им треба претходно формално одобрување од НЦБ.⁸⁹

Операцијата предводена од ИНТЕРПОЛ за борба против нелегална трговија со огнено оружје во Европа резултирала со 149 апсења и заплена на огнено оружје, муниција и експлозиви.

Операцијата Trigger II опфатила повеќе од 7840 полициски службеници што соработуваа во 23 земји во текот на 48-часовен период (6-8 април) за пресретнување на нелегално огнено оружје, како и за идентификување на потенцијални врски со друга криминална активност, вклучувајќи и тероризам, низ регионот и пошироко.

Запленети биле 320 парчиња огнено оружје – вклучувајќи и лансирна рампа и митралез – и речиси 20 000 парчиња муниција, заедно со гранати и експлозиви. За време операцијата биле изведени повеќе од 10 милиони проверки во глобалните бази на податоци на ИНТЕРПОЛ, меѓу другото и на лица со потерници, на украдени и изгубени патни исправи, како и украдени моторни возила. Во 47-те апсења за прекршоци во врска со огнено оружје, хрватските органи заплениле пиштол наводно употребен во убиство, додека швајцарската полиција уапсила патник во воз, кој поседувал пиштол. Во Украина било пресретнато лице за кое постоела сомнеж дека припаѓа на евроазиска организирана криминална група која е мета на проектот Millenium на ИНТЕРПОЛ.

Оваа операција ја покажа важноста од усогласеното дејство на агенциите за спроведување на законот преку глобалната мрежа на ИНТЕРПОЛ за справување со нелегалното огнено оружје и другите закани за чување на безбедноста.⁹⁰

⁸⁹ INTERPOL, Illicit Arms Records and tracing Management System (iARMS), 2020, Lyon, France, достапно на: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Firearms-trafficking/Illicit-Arms-Records-and-tracing-Management-System-iARMS>.

⁹⁰ INTERPOL Operation Trigger II: Targeting illicit firearms trafficking in Europe, достапно на: <https://m.trending.network/view/Lsyx3LnQfJw.htm>

7. Анализа на трендовите со незаконска трговија со оружје во земјите од Западен Балкан

7.1. Босна и Херцеговина

Во Босна и Херцеговина, според истражувањето спроведено во 2010 година од Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП), скоро 495.000 домаќинства во БиХ поседуваат нелегално оружје. Имајќи предвид дека едно домаќинство може да поседува неколку парчиња огнено оружје, се проценува дека во БиХ има скоро 750.000 нелегални оружја.

Во Босна и Херцеговина поради кантоналната организираност на државата е формирана Дирекција за координација на полициските тела, која што претставува управна организација во рамки на Министерството за безбедност на Босна и Херцеговина со оперативна самостојност која што е основана заради извршувања на работни задачи во своја надлежност утврдени со чл.6 од Закон за дирекција за координација на полициските тела и за агенциите за поддршка на полициските структури во БИХ.

Работи во надлежност на Дирекцијата се:

- комуникација, соработка и координација помеѓу полициските тела на БиХ;
- комуникација, соработка и координација помеѓу полициските тела на БиХ со соодветните институции во Босна и Херцеговина во врска со полициски работи од меѓународен карактер или од меѓународно значење, или во врска со прашања кои што се во надлежност на Судот на БиХ;
- комуникација и соработка со релевантни странски и меѓународни тела во врска со прашања за полициски работи од меѓународно значење или заеднички интерес;
- комуникација, соработка и координација меѓу полициските тела на БиХ и соодветните тела во Босна и Херцеговина со релевантни странски и меѓународни тела;
- примена на најдобрите европски и други меѓународни практики поврзани со полициското работење во Босна и Херцеговина;

- стандардизација на работата поврзана со полициски прашања во Босна и Херцеговина;
- дневно собирање на безбедносни информации релевантни за Босна и Херцеговина, како и од значење за извршување задачи од надлежност на полициските тела на БиХ, постојана соработка со релевантни полициски и други тела и преземање на потребните мерки со цел координација на оперативните работи на полициските тела на БиХ и секојдневно следење на безбедносната состојба и информирање на надлежната полиција и другите тела на БиХ;
- организација и спроведување на физичка и техничка заштита на лица и објекти на телата на БиХ и дипломатски и конзуларни тела кои се специјално заштитени во согласност со соодветните закони, меѓународни обврски и други прописи издадени од Советот на министри на БиХ;
- собирање, следење, анализа и употреба на податоци релевантни за безбедноста на Босна и Херцеговина;
- спроведување на меѓународни договори за полициска соработка од надлежност на Дирекцијата;
- други активности пропишани со закони и други прописи.⁹¹

Дирекција за координација на полициските тела во својот среднорочен план ја има предвидено и муѓународната оперативна соработка. Оваа соработка се реализира преку Секторот за меѓународна оперативна полициска соработка која е основна организациска единица Директорати. Во рамките на Секторот, активностите се вршат во согласност со домашното законодавство и Членство на БиХ во Меѓународната организација за криминалистичка полиција – „Interpol“, Договор за оперативна и стратешка соработка помеѓу БиХ и Европската полициска канцеларија – „Europol“, и во согласност со членството во иницијативата за соработка во Југоисточна Европа – „SELEC“. Дирекцијата

⁹¹http://www.dkpt.ba/Dokumenti/propisi_i_dokumenti_Zakoni_1%20Zakon%20o%20direkciji%20za%20koordinaciju%20policijskih%20tijela_Zakon%20o%20direkciji%20za%20koordinaciju%20policijskih%20tijela%20i%20o%20agencijama%20za%20podrsku%20policijskoj%20strukturi%20BiH.pdf
f Службен весник БиХ 36/08

е единствена точка за размена на информации на стратешко и оперативно ниво како дел од спроведување на меѓународни истраги.⁹²

Управата за индиректно оданочување активно учествуваше во регионалните и меѓународните напори за контрола на мало и лесно оружје, за подобрување на спроведувањето на основните инструменти и механизми занелегална трговија со мало и лесно оружје. Во текот на 2017 година, Претставници на Управата за индиректно оданочување (УИО) учествуваа на неколку обуки и семинари преку EXBS (Export Control and Related Border Security Program), UNODC (United Nation office on drugs and Crime), EU (European Union), во врска со спречување на шверц на оружје. Покрај наведеното, вработените во администрацијата за индиректно оданочување активно учествуваа во меѓународни операции за превенција од шверц на оружје организиран од ИНТЕРПОЛ, ЕУРОПОЛ и ФРОНТЕКС. Претставници УИО (UIO-„Uprava za indirektno-neizravno oporezivanje“), исто така, одржаа состаноци во 2017 година со претставници на UNDP, SEESAC и EXBS со цел да се подобри понатамошната соработка и да се подобрат оперативните процедури поврзани со контролата увоз/извоз и со спречување на криумчарење на мало и лесно оружје.

Во борбата против нелегалната трговија и шверц со огнено оружје, муниција и експлозивни материи во БиХ голема улога има и Граничната полиција која што интезивно спроведува обуки на своите припадници како и изготвување на СОП (стандардни оперативни процедури) за кои што се одржани обуки на припадниците на ГП од кои што дел се:

- ❖ Шест стандардни оперативни процедури (СОП) беа подготвени и потпишани од директорот на ГП БиХ, што ги прави задолжителни внатрешни акти на БП БиХ. Со ова достигнување, проектот успеа да ги институционализира сите утврдени процедури. Девет полни работни дена е одржувана обука (15 различни локации низ БиХ) на повеќе од 1.100 членови на персоналот на ГП БиХ (над 70% од вкупниот број на вработени).

⁹² <http://dkpt.gov.ba/Dokumenti/Srednjorocni%20plan%20rada%20Direkcije%202019-2021.pdf>

- ❖ Обуките се дизајнирани и проширени за преостанатите околу 400 вработени во ГП БИХ на шест веќе развиени СОП. Обуката траеше 12 работни дена на најмногу 12 локации. По оваа активност, над 1500 граничари на ГП БИХ ќе ја завршат обуката на ЦИАТ (CIAT- Countering Illicit Arms Trafficking) за спречување на нелегална трговија со оружје до крајот на 2018 година.

Исполнувајќи го проектот организирани се уште 6 работилници во Фоча, Требиње, јубушки, Велика Кладуша, Зворник и Оражје, продолжувајќи ја оваа активност на проактивен начин, а како составен дел од проектот и имплементација на СОП е набаена и специјална подвижна опрема – подвижни ендоскопи кои што веднаш резултирале со успех и тоа во два случаи, припадниците на ГП на БиХ пронајдоа дрога и оружје во Брод и Требиње, што јасно укажува на успешна поддршка од ГП добиена преку ЦИАТ.

Соработка на Босна и Херцеговина со меѓународната полициска организација – Интерпол

Во согласност со домашното законодавство, Статутот и стандардите на Интерпол (International Criminal Police Organization - ICPO), Дирекција, Национална централна канцеларија Интерпол Сараево - NCB (National Central Bureau), односно Оддел–(NCB Interpol Sarajevo), претставува единствена точка за соработка во рамките на членството во оваа меѓународна организација. Одделот обезбедува, спроведува и промовира соработка (преку заштитена безбедна електронска мрежа I-24/7) со Генералниот секретаријат на Интерпол - IPSG (Interpol General Secretariat) и други НЦБ на Интерпол во светот. На овој начин се врши двонасочна размена на податоци и комуникација во соработка на надлежните домашни органи со Интерпол. Одделот, како Национална централна канцеларија, ја претставува Босна и Херцеговина во своето членство во Интерпол, и како такво учествува во проекти и работни групи на Интерпол.

Во рамките на меѓународната оперативна полициска соработка една од спроведените оперативни акции поврзани со борба против нелегална трговија со мало и лесно оружје во организација на Интерпол беше и:

- Оперативна акција ТРИГЕР II, која се реализираше во периодот од 06.04.-08.04 2017 година, во организација на Генералниот секретаријат на Интерпол, со цел борба против нелегална трговија со оружје, дрога и организиран криминал. Во акцијата учествуваа 23 земји од Европа, вклучително и БиХ. Во Дирекцијата за координација на полициските тела на БиХ формиран е Координативен центар за БиХ со претставници на полициските агенции на БиХ (ДКПТ, ГПБИХ, РС МИА, ФМУП) (ДКРТВИН-Дирекција за координација на полициските тела во БиХ, ГРВИН-Гранична полиција на БиХ, МУР RS Министерство за внатрешни работи на Република Српска, FMUP (Федерално министерство за безбедност), додека регионалните координативни центри беа лоцирани во Скопје, Минск и Прага и главниот координативен центар беше во седиштето на Интерпол во Лион.

Соработка на Босна и Херцеговина со меѓународната полициска организација – Европол (EUROPOL)

Дирекцијата, односно Одделот за соработка со Европол, посредува помеѓу Европол и земјите членки на Европол и трети страни и надлежни органи во Босна и Херцеговина и взаемна размена на информации преку безбедна комуникациска линија – СИЕНА (SIENA). Во овој момент, Дирекцијата претставува Национална точка за контакт (National Contact Point - NCP) за соработка на државните тела во БиХ со Европол. Лицето за контакт за соработката на БиХ со Европол е Шефот на националната Контакт точка БиХ (Head of National Contact Point BiH), односно раководителот на Одделот за соработка со Европол кога е назначен Министерството за безбедност на БиХ на предлог на Дирекцијата за координација на полициските тела на Босна и Херцеговина.⁹³ Со привремена одлука на Советот на министри на БиХ (Службен весник на БиХ, бр. 07/14) е Заедничка точка за контакт на БиХ, која вклучува 18 агенции за спроведување на законот за соработка со Европол. Во август 2016 година, потпишан е Договор за оперативно и стратешка соработка помеѓу БиХ и Европол, ратификувана од Претседателството на БиХ во Февруари 2017 година и која официјално се применува од 17 март 2017 година,

⁹³ *Akcioni plan Srednjoročnog plana rada Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH*. 17. maj 2019. Godine/, достапно на: http://dkpt.ba/Dokumenti/Podzakonski_akti/Srednjorocni%20plan%20rada%20Direkcije%20za%20koordinaciju%20policijskih%20tijela%20BiH%202020-2022.pdf

кога разменија дипломатски ноти помеѓу директорот на Европол и Амбасадата на БиХ во Хаг. Договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу БиХ и Европол се однесува на размена информации, пренос на лични податоци, проследување на добиените информации, проценка на изворите ракување со информации, безбедност на податоци, како и усогласеност со националното прописи што ја регулираат оваа област во БиХ и Меморандумот за разбирање за доверливоста и безбедноста на информациите меѓу Босна и Херцеговина и Европската полициска канцеларија. Согласно овој договор, Дирекцијата навремено ги проследува сите барања на Европол надлежните органи, како што е дефинирано во Анекс II на Договорот. Исто така надлежните органи преку Директоратите даваат одговори на земјите-членки на Европол. Исклучок е Министерството за внатрешни работи на Републиката Српска, кој поради неприклучување на Заедничката точка за контакт, како што е предвидено со Договорот за оперативната и стратешката соработка помеѓу Босна и Херцеговина и Европол, одговарањето на барањата на земјите-членки на Европол го врши преку полициски офицер за врска. Во 2018 година, Министерството за безбедност на БиХ презеде одредени активности да воспостави заедничка контакт точка за БиХ. Додека не се реши прашањето поврзано со Заедницата контакт точка, Одделот за соработка во Европол, како национална точка за контакт во БиХ за соработка со Европол, ќе продолжи да извршува задачи и должности во согласност со нејзиниот закон надлежност.

Во рамките на меѓународната оперативна полициска соработка беа спроведени оперативни дејствија поврзани со борбата против нелегалната трговија со оружје, распрскувачки материи и експлозивни средства во организација на Еуропол и тоа:

- Оперативна акција со кодно име „JAD WB 2016“ што се реализираше во периодот од 27-29.01.2017 година во организација на ЕУРОПОЛ. Акцијата имаше за цел борба против нелегална трговија со оружје и распрскувачки материи, а во неа учествуваа сите полициски агенции во БиХ и Управата за индиректно оданочување. Дирекција за координација на полициските тела во БиХ и Граничната полиција учествуваа во оваа акција во работата на Оперативниот центар во Европол.

- Оперативна акција со кодно име „КАЛИБАР“ што се реализираше во периодот од 17-18 ноември 2017 година, во организација на ЕУРОПОЛ, чиј фокус беше борбата против нелегалното оружје и експлозиви, со учество на голем број агенции за спроведување на законот (ДКРТВИН- Дирекција за координација на полициските тела во БиХ, ГРВИН-Гранична полиција на БиХ, МУР RS Министерство за внатрешни работи на Република Српска, FMUP Федерално министерство за безбедност) чии претставници запленија поголема количина оружје. Дирекцијата за координација на полициските тела на БиХ беше координатор на оперативната операција дејствија во БиХ.

- Оперативната акција „2018 JAD WESTERN BALKANS“ организирана од ЕУРОПОЛ и ЕМПАКТ во чија имплементација учествуваа министерствата за внатрешни работи и полициската агенција во БиХ, чија цел беше (меѓу другото) спречување и разсветлување на кривични дела нелегална трговија со огнено оружје и распрскувачки материи.⁹⁴

Соработка на Босна и Херцеговина со СЕЛЕК (SELEC)

Соработката се остварува преку Одделот за билатерална и мултилатерална соработка и имплементација на меѓународни договори на Дирекцијата за координација на полициските тела согласно со домашните закони и другите прописи како и во склад со Конвенцијата на Центар за спроведување на закони во Југоисточна Европа-SELEC конвенција за соработка со полициските агенции, царинските служби и други релевантни тела на земјите од Југоисточна Европа,⁹⁵ Конвенција за полициска соработка за Југоисточна Европа други билатерални и мултилатерални договори потпишани од Босна и Херцеговина кои се однесуваат на меѓународната полициска соработка.⁹⁶

Одделот извршува активности од областа на мултилатералните и билатералните меѓународни договори полициската соработка е точка за соработка помеѓу надлежните органи во Босна и Херцеговина преку Национална контактна точка (NFP -National Focal Point) со SELEC, претставува

⁹⁴ <http://msb.gov.ba/PDF/27092019.pdf> Извештај за работа на Координативниот одбор за контрола на мало и лесно оружје БиХ 2018

⁹⁵ Службен весник БиХ 11/10 (Službeni glasnik BiH, broj 11/10)

⁹⁶ Службен весник на БиХ 4/07 (Službeni glasnik BiH, broj 4/07)

точка за странски и домашни офицери за врска и обезбедува, спроведува и ја унапредува соработка со офицерите за врска.

Во рамките на меѓународната соработка, важно е да се потенцира соработката за спроведување на Конвенцијата за полициска соработка на земјите од Југоисточна Европа (Меморандум за разбирање, соработка и поддршка во врска со Секретаријатот на Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа, беше потпишан на 21.05.2010 година, а влезе во сила за БиХ од 1 март 2013 година) во рамките на работната група организирана од повеќе работни групи (Работна група за заеднички истражни тимови и Работна група за прекуграничен надзор). Дирекцијата развива и исклучително интензивна соработка со странски офицери за врска во БиХ и ЕУФОР.

SEESAC (Центар за контрола на мало и лесно оружје во Југоисточна Европа) го следи бројот на вооружени инциденти дневно преку сопствената платформа.

- од 145 вооружени инциденти, што се случија во БиХ од 1 јануари 2019 година до 22 март 2019 година, во четири случаи е регистриран напад врз полицијата и сериозно загрозување на јавната безбедност, 67 пати оружјето го користеле криминални банди, во грабежи и во нарко-криминал. Од јануари 2019 година, евидентирани се пет убиства со огнено оружје, а исто така се евидентирани и пет самоубиства, 70 проценти од вооружените инциденти се случиле во урбаните области, се случиле дури 32 вооружени инциденти. Според овие податоци, Босна и Херцеговина е на неславното прво место по бројот на вооружени инциденти во Југоисточна Европа во периодот од 1 јануари 2019 година до денес.⁹⁷

Во текот на 2018 година, КО МЛЮ исто така работеше на собирање статистички податоци за легално регистрирано оружје во БиХ. Оваа активност е важна затоа што во БиХ има 12 закони за оружје, поради што податоците за ова се чуваат на различни начини и во согласност со различните методолошки пристапи.

⁹⁷ Извештај за работа на Координативниот одбор за контрола на лао и лесно оружје БиХ 2018, достапно на: <http://msb.gov.ba/PDF/27092019.pdf>

Министерството за безбедност на Босна и Херцеговина преку обраќањата на министерот и заменик министерот и претставниците во КО МЛО, на сите настани и обраќања, со цел да се подигне јавната свест, укажа на проблемот со илегалното оружје и мини во Босна и Херцеговина.

Преку надлежна организација на Министерството за безбедност на Босна и Херцеговина, и во соработка со меѓународни организации во Босна и Херцеговина, беа спроведени активности во значителен број основни училишта и општини, каде што, пред се, учениците, наставниците и граѓаните зборуваа за опасностите од мини и мало и лесно оружје.

Надлежната полиција на РС, Кантонал МИА, БД БиХ спроведе активности насочени кон намалување на нелегалното оружје и мини во посед на граѓани, со цел да се подигне свеста на граѓаните за негативните аспекти на поседувањето оружје и можноста за доброволно предавање на оружјето на полициските агенции.

На подрачјето на областа Брчко во БиХ, преку проектот „полициско работење во заедницата“, полициски службеници на терен во разговори со граѓани укажаа на МЛО, можноста за предавање на оружје и законски пропишани санкции за нелегално поседување оружје. Припадници на полицијата на БД БиХ собраа 59 оружја од граѓани врз основа на доброволно предавање за уништување.

Во Босна и Херцеговина се спроведени и други меѓународни акции како што е меѓународна акција „Повратник“, „маска“, „спиене“ и други во кои е пронајдено разнo оружје, а на граѓаните им беа посочени ризиците и опасностите од поседување на истото, со цел на подигнување на свеста кај граѓаните и поттикнување доброволно да го предадат нелегалното оружје.

Босна и Херцеговина работи на имплементирање на меѓународните договори и законските норми во својот правосуден систем со цел спречување на нелегалната трговија со оружје, како и откривање на нелегалното мало и лесно оружје кое што се наоѓа кај населението, заостанато од вооружените конфликти во БиХ, како и во регионот. Босна и Херцеговина интензивно се посветува на подигање на свеста кај населението за ризиците опасностите како и штетите што може МЛО да ги предизвика врз нив, а исто така и како се одразува

поседувањето на МЛО врз економската и финансијска ситуација на државата, а со тоа и на нејзиното население.

7.3. Албанија

По завршувањето на Втората светска војна и воспоставувањето на тоталитарниот режим на чело со Енвер Хоџа, Албанија стана крајно изолирана држава буквално без контакт надвор од нејзините граници. Во овој период на изолација многу е развиен системот на националната и цивилната одбрана, спроведена според ‘политика на вооружена самоизолација’, и се создадоа сложени одбранбени системи, вклучително и мрежата на околу 800 000 засолништа од бомбардирања и илјадници складишта за муниција и оружје. Под владата на Хоџа, во Албанија е произведена голема количина на МЛО и муниција, и кога системот се смени во 1997 година, огромните воени залихи собирани за одбранбени цели стана закана за внатрешната безбедност. Земјата и финансиските институции пропаднаа заедно со сложениот систем на пирамидални инвестиции шеми: илјадници останаа без пари и побараа компензација од влада – која што и самата беше близу до банкрот. Јавното негодување што следеше доведе до широко распространети граѓански нарушувања на редот и мирот и хаос во рамките на спроведувањето на законот како и хаосот во безбедносните структури доведоа до обивање и кражби на складишта за оружје и муниција низ целата земја, со очигледно „мал отпор од страна на полицијата или вооружените сили“. Во тој момент оружјето кое што до тогаш претставуваше опасност за внатрешната безбедност на Албанија стана опасност за целиот регион, а подоцна се претвори од регионален во дел од глобалниот проблем со нелегалното поседување, трговија и шверц на истото.

Албанија го објави формирањето на својата Национална комисија за мало и лесно оружје (МЛО) на 22 мај 2017 година. Комисијата е составена од повеќе министерства со која раководи заменик министерот за внатрешни работи. Главната улога и одговорност на оваа Комисија претставува развој и следење на спроведувањето на Националната стратегија и акциониот план за МЛО.

Поддржан од Европската унија, SEESAC силно се залагаше и го поддржуваше процесот на формирање на албанска Комисија за МЛО преку

обезбедување на техничка експертиза по мерка, но исто така и преку процесот на регионална соработка на Комисиите за МЛО, кои инкорпорираат претставници од Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Молдавија, Србија и Република Македонија. Овие состаноци овозможуваат споделување на информации, размена на знаење и развој на практични решенија за предизвиците за контрола на МЛО. Формирањето на такво координативно тело од страна на Албанија е исто така обврска во рамките на Програмата за акција на ООН за спречување, борба и искоренување на недозволената трговија со мало и лесно оружје, на која се придржува Албанија.

Ова поглавје ги анализира податоците од анкетата собрани за периодот од 2012 до 2016 година и ги опишува препораките за креаторите на политики и практичарите насочени кон подобрување на безбедноста, ефективност и ефикасност на интервенциите што се однесуваат на нелегалната трговија со МЛО, неконтролираното ширење или злоупотреба.

Албанските власти не беа во можност да дадат официјална проценка за бројот на недозволено огнено оружје што го поседувале цивили во текот на 2012 до 2016 година. Иако постојат проценки, повеќето биле направени над десет години претходно и со оглед на флуидноста на движењата на оружјето и порозноста на границите во регионот, како и напорите преземени од албанската влада со организирање на повеќе акции за собирање и уништување на МЛО и муниција кои што потекнуваат од грабежот на воените складишта во 1997 година, тешко е да се утврди точноста на овие проценки.

Во анкетите спроведени за период 2012-2016 година се добиени информации за регистрирани 56 случаи за препродажба на МЛО, заплени се 25036 парчиња на муниција од нелегална продажба, 3379 парчиња се запленило нелегално оружје а 1987 парчиња оружје се уништени.⁹⁸ Помеѓу 2012 и 2016 година имало 2.993 регистрирани случаи на нелегално поседување огнено оружје, со 452 регистрирани случаи во 2016 година. Бројот на одземено огнено оружје во 2016 година е 590 и 240 и привремено одземено оружје. Во 2014 година, имаше скок на бројот на случаи на нелегално поседување на

⁹⁸ https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/Albania_Fast-Facts_1.pdf Анкета за оружје (МЛО) 2012 - 2016 година

огнено оружје, одземено огнено оружје и привремено одземено огнено оружје.⁹⁹

	2012	2013	2014	2015	2016	Вкупно
Cases of illegal possession of firearms (случаи на нелегално поседување на оружје)	716	532	761	532	452	2,993
Confiscated firearms (одземено огнено оружје)	853	700	1,405	646	590	4,194
Temporarily confiscated firearms (привремено одземено огнено оружје)	162	161	465	248	240	1,276

Во 2018 година, со поддршка од Клиринхаус од Југоисточна и Источна Европа за контрола на Мало и лесно оружје (SEESAC), Комисијата за мало и лесно оружје на Албанија (МЛО) го координираше собирањето податоци за дистрибуцијата и влијанието на МЛО во рамките на земјата. Паралелно, SEESAC спроведе онлајн истражување на јавното мислење за перцепциите во врска со употребата, поседувањето и опасностите од огнено оружје во Југоисточна Европа, вклучително и Албанија. Целта на овој процес на општо истражување беше тројна:

- да ги идентификува трендовите во дистрибуцијата на МЛО, особено во врска со видот, количината, поседувањето, дистрибуцијата, легалната / нелегалната трговија, производство и движење на МЛО;
- да ги идентификува трендовите во однос на влијанието на МЛО на граѓани на Албанија;
- да се измери перцепцијата на јавноста во врска со употребата на огнено оружје, сопственоста, насилството и безбедноста на заедницата.

Албанија во својата „Стратегија за контрола на мало и лесно оружје 2019-2024“ ги објавува и анализите за заканите против националната безбедност и обврските од процесот на интеграција во ЕУ, доброволното предавање на

⁹⁹https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Albania-SALW-Survey_ENG.pdf

оружјето, методи на трговија со оружје, предизвици со кои ќе треба да се соочат, како и меѓународната соработка со партнерите во областа на трговија со огнено оружје.

Доколку не се држи под контрола, малото и лесно оружје може да претставува закана за националната безбедност или може да биде извор на опасност по регионот и ЕУ. Оружјето има влијание врз луѓето, заедниците и бизнисите. Тие продолжуваат да предизвикуваат загуби на животи, економски и социјални штети и страв во јавноста.

Албанија ги утврди процедурите за справување со залихи на запленето и одземено оружје, муниција и експлозиви и со Одлука на Советот на министри, овие упатства периодично се доставуваат до Министерството за Одбраната да се расклопи во воените фабрики. Истражувањето за дистрибуција на оружјето и неговото влијание реализирано во јануари 2018 година и резултатите покажуваат дека таму се нецелосни информациите за специфични вооружени инциденти и ова ќе остане една од обврските во Акциониот план на стратегијата за МЛО, за стандардизирање на статистиката. Стратегијата и Акцискиот план имаат за цел да дадат сеопфатно решение за проблемот со нелегално поседување на огнено оружје и активностите за намалување на недозволено поседување огнено оружје преку конфискација, легализација, доброволно предавање и деактивирање.

Помеѓу 2006-2017 година, вкупно 9.380 кривични дела на недозволено поседување огнено оружје беа идентификувани на национално ниво, од кои биле откриени 8.268, или 88,1%, со 9.687 сторители. Она што зачудува е дека трендот на ова кривично дело се зголеми по 2012 година, во споредба со претходните години. Во текот на 2017 година, 1.090 сторители се идентификувани кои го извршиле кривичното дело незаконско поседување на огнено оружје, од кои 587, или 54% се уапсени, 111 или 10% притворени, 246, или 23%, се ослободени под истрага, и се барале 139 сторители, или 13% од вкупниот број.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Small Arms and Light Weapons, their ammunition and explosives control strategy 2019-2014, UNDP SEESAC, достапно на: https://www.seesac.org/f/docs/Albania-1/ENG_Albanian_Strategy_on_Firearms_Control-24-06-2019.pdf

После настаните од 1997 година, кога од државата беа ограбени оружје, муниција, гранати и воена опрема од магацини во Албанија, се спроведени неколку акции за доброволно предавање на оружје и при тоа да бидат амнестирани државјаните на Албанија од кривично гонење за оружјето што го поседуваат а кое е државна сопственост.

Временската рамка на првата амнестија беше август 1998 година - август 2002 година, и во овој период исто така беше финализирана и одобрен Закон бр. 8388, од 08.08.1998 година „За собирање воена муниција и оружје“, закон кој ги утврди принципите и методите за доброволно предавање на оружје, регистрација за категорија и методите што ги применува полицијата за собирање на оружјето.

Втората амнестија беше подготвена во декември 2002 година, но таа амнестија како и законот беа одобрени на 6 март 2003 година, Закон бр. 9018 „За собирање оружје, муниција и друга воена опрема“. Со овој закон се утврдени слични цели, принципи, должности на полицијата и војската, и истата структура на комисиите за собирање оружје во Албанија. Законот остана на сила до 31 мај 2005 година.

Третата амнестија беше донесена помеѓу јануари-април 2017 година и како резултат на работата и кампањите за подигање на свеста, следното оружје и муниција беа доброволно предадени на национално ниво:

- 1.603 различни видови огнено оружје
- 1.558 рачни гранати
- 580.634 различни видови муниција

Во просек беа предадени 13 парчиња различни огнено оружје на ден во целата земја. Оваа состојба покажува дека сè уште има големи количини на нелегално огнено оружје и воена муниција, во рацете на граѓаните.

Истражувањето на јавното мислење спроведено во 2016 година од „SEESAC“ преку водечката глобална агенција за анкети „IPSOS“, покажа дека над 60% од албанските граѓани се против поседување на огнено оружје под

какви било околности, додека 78% веруваат во тоа државната полиција е главниот соработник на безбедноста во земја.

Во однос на методите за тргување со огнено оружје утврдено е врз основа на откриените случаи, трговците со огнено оружје ја користат зелената граница, со криење на оружје во возила, автобуси, камиони, автомобили или чувајќи ги во нив при преминување на државните граници по нелегален пат. Врз основа на истражените случаи, забележано е дека трговијата со огнено оружје се спроведува во мали количини, 1-2 парчиња. Идентификуваните возрасни групи се претежно мажи, на возраст од 16-45 години. Врз основа на анализата на оперативната состојба и идентификувани случаи, огнено оружје влегува на територијата на Албанија од границата помеѓу: Македонија-Албанија, Косово-Албанија и Црна Гора-Албанија. Произведени огнено оружје (пиштоли) во европските земји и исто така огнено оружје и експлозив кои доаѓаат од територијата на Црна Гора, се тргувани со луѓе овој дел од границата, додека конвертираните пиштоли главно се тргуваат од Косово и од Македонија. Додека, од територијата на Албанија, преку границите Албанија-Грција и Албанија-Италија, сторителите шверцувале пиштоли и автоматско оружје кои што биле ограбени од воените магацини во 1997 година, во Албанија.

Од анализите се заклучува дека кривичните дела поврзани со нелегално оружје се намалуваат во текот на годините и тоа од повеќе причини :

- Криминалната активност на трговија со огнено оружје стана второстепена активност.
- Профитот од оваа активност е помал во споредба со другите криминални активности.
- Тежината на казнените мерки за ова кривично дело (измени и дополнувања во Кривичниот законик на Република Албанија, го зголемија времетраењето на затворските казни).
- Албанија не е производител на огнено оружје.
- Геополитичката позиција на земјата не ја поддржува трговијата со огнено оружје, бидејќи Албанија е далеку од земји во конфликт.

- Зголемена ефикасност на агенциите за спроведување на законот во земјата, особено на структурите на Државната полиција.

Меѓународната соработка во борбата против огненото оружје, трговијата со муниција и распрскувачки материи се смета за многу важно, главно во следниве насоки:

1. Соработка во областа на собирање информации, врз основа на што ќе се изврши детална анализа на случаите и ќе се идентификува присуството на криминални активности поврзани со трговија со огнено оружје.
2. Воспоставување на заеднички истражни тимови со учество на истражители од секоја земја каде веројатно ќе се појави развој на криминална активност со трговија со оружје. Наместо да се организираат регионални операции, вклучувајќи многу земји, тоа би било повеќе продуктивно да се формираат заеднички истражни тимови, за:
 - Зголемување на квалитетот на размена на информации.
 - Зголемување на кредибилитетот на истражниот тим членови.
 - Избегнување бирократски пречки.
 - Разменување искуства.
3. Во областа на зајакнување на професионализмот на истражувачите за криминална активност на трговија со огнено оружје, каде што има посебен фокус треба да се посвети на истрагите во областа на темната мрежа.
4. Зајакнување на базата на податоци за регистрација на огнено оружје за секоја земја и нивно обединување во единствена меѓународна база на податоци.¹⁰¹

¹⁰¹ Small Arms and Light Weapons, their ammunition and explosives control strategy 2019-2014, UNDP SEESAC, достапно на: https://www.seesac.org/f/docs/Albania-1/ENG_Albanian_Strategy_on_Firearms_Control-24-06-2019.pdf стр.10

7.4. Црна Гора

Во текот на воените случувања на просторот на поранешна Југославија, на подрачјето на Црна Гора се најдоа големи количини на разнo огнено оружје, муниција и минско-експлозивни средства, од кои значаен дел остана во војската и полицијата, како и во незаконски посед на граѓаните. Со цел намалување на незаконското поседување на оружје и муниција, Црна Гора во изминатиот период презеде низа активности и мерки. Донесен е Закон за оружје, 2004 година, со кој на граѓаните им е овозможено оружјето кое незаконски го поседуваат доброволно да го предадат на полицијата во рок од една година од влегувањето во сила на Законот или да го легализираат, во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на Законот, што не ги даде очекуваните резултати. Количината на оружје која сè уште се наоѓа во незаконски посед на граѓаните, во зависност од органите или институциите е проценета во распон од 40 000 до 100 000. Станува збор, главно, за оружје чија набавка, регистрација и поседување им е забранета на граѓаните, како и за оружје чија набавка и поседување на граѓаните им е дозволена со соодветно одобрение.

Основање на Координативно тело за мало и лесно оружје и муниција и координација на активностите предвидени со Акцискиот план со цел ефикасно спроведување на Стратегијата за контрола и намалување на малото и лесното оружје и муниција и Акцискиот план, ќе се создаде Координативно тело за мало и лесно оружје, планирање, координација, спроведување и надзор на активностите за негова имплементација.

Со Координативното тело претседава службеник од Министерството за внатрешни работи-национален координатор. Телото е составено од претставници на Министерството за внатрешни работи, Министерството за надворешни работи и европски интеграции, Министерството за одбрана, Министерството за економија, Министерството за финансии и Царинската управа. Координативното тело му доставува на министерот за внатрешни работи извештај со преглед на состојбата, оценка и предлог-мерки, најмалку еднаш годишно, до 1 јули од тековната година за претходната година. Претседателот и членовите на Координативното тело одговорни се на

министрите по линијата на работа. Примерок од усвоениот извештај се доставува, по интерната процена, на ОБСЕ, УНДП и на други заинтересирани организации.

Примарните активности на Министерството за внатрешни работи-Полицијата, односно криминалистичката полиција во рамките на контролата на малото и лесното оружје и муницијата се насочени кон зајакнато делување со цел сузбивање на злоупотребите, шверцувањето, незаконското производство и трговијата со оружје и муниција. Наведените активности се спроведуваат во согласност со Акцискиот план за сузбивање на недозволеното поседување, производство, трговија и шверцување на оружје и експлозивни направи. Со цел зајакнување на административните капацитети за сузбивање на незаконската трговија и поседувањето на мало и лесно оружје и муниција, Министерството за внатрешни работи ќе пристапи кон изработка на нов Закон за оружје со кој ќе биде пропишано испитувањето и жигосувањето на огненото оружје, кое ќе го врши стручен кадар и ќе се набави потребната опрема. Министерството може да овласти правно лице за вршење на работите за обележување со жиг на оружјето. Усвоен е Закон за контрола на извоз на стока со двојна намена и се подготвува донесување на нов Закон за надворешна трговија со вооружување, воена опрема и невоени убојни средства. Еден од проблемите кој се појави и на кој сугерираа експертите на ЕУ е дека е неопходно да се донесе нов – посебен Закон за производство на вооружување со кој детално ќе се регулира и ќе се уреди оваа област. Ќе се организираат континуирани обуки на службениците во врска со истражување на потеклото на одземеното огнено оружје и проширување на сознанијата за методите на шверцување. Исто така, ќе се спроведува обука на службениците за работа на откривање на кривични дела и криминалистичка аналитика, како и за извршување на новите закони и други прописи. За наведените активности ќе се обезбедат финансиски средства од буџетот, донации и низ проекти Прифаќањето на стандардите во областа на контролата на надворешно-трговските текови на вооружувањето, воената опрема и стоката со двојна намена, стандардите кон кои се придржуваат сите земји кои се обединети во борбата против меѓународниот тероризам и пролиферација на оружјето за масовно уништување, е од исклучителна важност за вклучување на Црна Гора во меѓународниот систем за извозна

контрола и пристапување кон меѓународните контролни режими и договори во оваа област. Законот за надворешна трговија со вооружување, воена опрема и стока со двојна намена, Законот за контрола на извозот на стока со двојна намена и подзаконските акти донесени врз основа на овие закони, претставуваат основа на државната контрола за надворешна трговија со наоружување, воена опрема и стока со двојна намена.

Поради нејзината географска позиција, во Црна Гора се документирани неколку случаи на шверц на оружје Балканот. Еден од најпознатите примери до сега се однесува на наводната продажба на технологијата во 2002 година крстосувачки ракети и друга тешка опрема до Ирак од страна на официјални лица на поранешната југословенска армија и државна компанија Југоимпорт, иако Советот за безбедност на Обединетите нации вовеле ембарго за оружје на земјата. Овие оружја биле испорачани од црногорското пристаниште Бар, во транзит низ Сирија пред да бидат доставени во Ирак. Што се однесува до лесното оружје Црна Гора честопати се цитираат во медиумите како важна точка за претовар на оружјето шверцувано од Србија за Средниот исток, од Русија до Либија, од Балканот до Западна Европа, но и како регионална транзитна точка помеѓу Босна и Косово.¹⁰²

Бројот на случаи на нелегално пренесување огнено оружје преку границата е намален, а бројот на случаи на зелените граници останал ниски и покрај извештаите во кои се наведува дека Црна Гора е земја на транзит за недозволена трговија со огнено оружје и дека се спроведува голем дел од таквата активност веднаш преку зелената граница. Помеѓу 2012 и 2016 година, пријавени се вкупно 66 незаконски случаи пренос, иако бројот варираше во период од пет години. Пријавено е нелегално поставување за вкупно 111 огнено оружје и 5.789 куршуми муниција во периодот. Сите случаи нелегално пренесување огнено оружје, од кои 41 пушка, 40 пиштоли, биле евидентирани на зелениот терен граници, додека 31 парче беа во категоријата „други“. Нема пријавено случаи на незаконитост трансфер на огнено оружје на пет премини на сината граница, а слична е состојбата и на два аеродрома.

¹⁰² http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/E-Co-Publications/SAS-SEESAC_2004_montenegro_SER.pdf истражување за лесно и малокалибарско оружје

Црна Гора е на трето место во светот според бројот на оружје што го поседуваат нејзините граѓани, легално и нелегално, и прво во Европа, покажува истражувањето на Институтот за меѓународни и развојни студии во Женева според нивните извештаи за нелегално поседување оружје и распрскувачки материи. Иако Кривичниот законик пропишува затворска казна од шест месеци до пет години за нелегално поседување оружје, судовите во Црна Гора најчесто изрекуваат условни казни и општокорисна казна, дури и за шверцери на нелегално оружје. Ова се податоците добиени од студенти по новинарство на Факултетот за политички науки (FPN) во рамките на проектот „ДО - истражувачко новинарство, ОТКРИЈА - медиумска писменост“, кој делумно беше финансиран од американската амбасада, а го спроведуваше невладината организација 35mm, ЛУПА, ФПН и Унијата на медиуми.

Објавените пресуди покажуваат дека судовите во Црна Гора казнуваат премногу лесно за нелегално поседување оружје, па дури и за дистрибуција на нелегално оружје. Така, во јануари 2019 година, судија во Основниот суд во Подгорица го казни обвинетиот со 180 часа работа од јавен интерес за продажба на автоматска пушка (Калашников), по договор со обвинителот. Во истиот месец, едно лице кое направи импровизирана експлозивна направа (бомба) со пластичен експлозив во судот во Подгорица, беше осудено на четири месеци затвор.

Од приказот може да се заклучи дека и покрај тоа што казните се благи според Кривичниот закон на Црна Гора за недозволено држење на оружје и експлозивни материи казниво по чл.403 од истиот и се движат од минимум 3 месеци до максимум 5 години, сторителите се казнети со екстремно ниски казни или со општокорисна работа иако има сторители што во текот на една година се судени и по 6,7 пати.

Според ова може да се заклучи дека Црна Гора како држава не само што не ја заострува борбата со нелегалната трговија и поседување на нелегално оружје и експлозивни материи, туку дури „може да се разбере и како поттикнување“ на извршителите да тргуваат и поседуваат нелегално оружје. Законските регулативи би требало да се усогласат со европските и со самото ота да се зголемат казните за овој вид на криминал.

Според истражувањето од Институтот за меѓународни и развојни студии во Женева., Црна Гора, со население од 626.000 жители, има околу 245.000 оружја меѓу цивилите. Од тоа, регистрирани се 103.536 оружја, а 141.464 оружја не се регистрирани. Во последните години, заедничката кампања „Почитувајте го животот, вратете го оружјето“, спроведена од Министерството за внатрешни работи (МУП) Црна Гора, Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ), УНДП и Центарот за демократска транзиција (ЦДТ), со финансиска поддршка на ЕУ и германската амбасада, уништени се вкупно 4.412 парчиња оружје и 900 парчиња делови за оружје што претставува многу мал процент во однос на проценките според кои што во Црна Гора има 141.464 парчиња оружје.

Сепак, судирите меѓу криминалните кланови и полициската акција покажуваат дека граѓаните сè уште имаат голема количина на нелегално оружје. Од Министерството за внатрешни работи велат дека најголем проблем е што дури 100 проценти од криминалните дела биле сторени со нелегално оружје и дека криминалците никогаш не би користеле оружје што има фабрички број.

Дека е лесно да се добие оружје покажува и фактот што кон средината на минатата година се појави оглас за продажба на една од страниците каде се продава стока од цела Црна Гора. Неколку фотографии беа објавени со огласот. Ова, сепак, не беше единствениот случај бидејќи е можно да се најдат разни пушки на страниците на Фејсбук, но исто така и во интернет реклами, кои чинат од неколку десетици до неколку стотици евра, но и пиштоли чија цена се движи од 200 евра.

Има бункери и магацини во некои делови на Црна Гора, каде што се чуваат големи количини на оружје, каде очигледно се чува оружје што може да дојде само од воени магацини. Потребна е само сериозна и компетентна акција за чистење на Црна Гора од нелегално оружје – според Даниловиќ, додавајќи дека „голема болка е што граничната полиција и криминологијата не ја вршат својата работа“.¹⁰³ Според криминологот Велимир Ракочевиќ, сепак, најчесто, за да не бидат откриени, продавачите користат нарачки од странство, а кога на

¹⁰³ <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&clanak=720665&datum=2019-11-10>
Катерина Ковачевиќ, Теодора Кривокапиќ, Ангела Мициќ.

надлежните органи им е потребна помош од други земји за спроведување на истрагата истата секогаш секогаш се успорува.¹⁰⁴

Од почетокот на октомври 2017 година, црногорската полиција, со активности во борбата против организираниот криминал, изврши претреси на 371 локација што ја користеле лица од безбедносен интерес и нивни блиски лица. Во акциите заплена е голема количина муниција во недозволено држење. Ракочевиќ потсетува дека е многу тешко да се најде црногорско семејство кое не наследило оружје низ бројни генерации, што е пред сè од симболично значење. Сепак, голем проблем е нелегалното оружје, кое во најголем дел го поседуваат криминални групи и оние кои зад себе имаат обемни криминални досиеја. Во повеќето случаи, станува збор за лица кои се повратници при извршување на тешки кривични дела и кои веќе поминале низ криминални досиеја. Овие лица „вооружени до заби“ претставуваат вистинска опасност по безбедноста на граѓаните - истакнува професорот Ракочевиќ.¹⁰⁵ Тој потсетува дека црногорската полиција спроведува кампања под слоганот „Почитувај го животот, врати го оружјето“ веќе неколку години, но многумина го претворија тој слоган во - набави оружје, одземи нечиј живот.

Ова е потврдено со честите убиства и арсеналот на конфискуваното оружје во нелегалното поседување на црногорските граѓани. Треба да го имаме предвид фактот дека во Црна Гора, во поглед на нејзината геостратешка позиција, шверцот на оружје се вкрстува како форма на организиран криминал. Затоа, државата интензивно презема бројни активности за сузбивање на нелегални активности за набавка на оружје од сите видови и нивна злоупотреба.

Бројот на случаи на нелегално пренесување огнено оружје преку границата е намален, а бројот на случаи на зелените граници останал нисок и покрај извештаите¹⁰⁶ во кои се наведува дека Црна Гора е транзитна земја за недозволена трговија со огнено оружје и дека се спроведува голем дел од таквата активност веднаш преку зелената граница.

¹⁰⁴ <https://www.nvo35mm.org/ilegalno-oruzje-u-crnoj-gori-svercere-automatskih-pusaka-ne-salju-u-zatvor/> изјава на Велимир Ракочевиќ за 35мм.

¹⁰⁵ <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&clanak=654509&datum=2018-07-14> Изјава –Велимир Ракочевиќ

¹⁰⁶ https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/Country_Factsheet_WEB.pdf

ОБЕДИНЕТИ НАЦИИ КАНЦЕЛАРИЈА ЗА ДРОГА И КРИМИНАЛ-ВИЕНА- сумирани податоци

Помеѓу 2012 и 2016 година, пријавени се вкупно 66 незаконски случаи на пренос, иако бројот варираше во период од пет години. Пријавено е нелегално пренесување на вкупно 111 парчиња огнено оружје и 5.789 куршуми муниција во периодот. Сите случаи на нелегално пренесување огнено оружје, од кои 41 пушка, 40 пиштоли, биле евидентирани на зелени граници, додека 31 парче беа во категоријата „други“. Нема пријавено случаи на незаконитост трансфер на огнено оружје на пет премини на сината граница, а слична е состојбата и на два аеродрома.

Во периодот 2013-2016 година, на меѓународно ниво се испратени вкупно 424 барања за мониторинг преку iARMS, системот на Интерпол за управување со евиденција и следење на нелегално оружје, но немаше податоци во системот во врска со украдено, изгубено или шверцувано огнено оружје. Немаше следење на огнено оружје, а во 2012 година немаше барања за следење. Бројот е зголемен од 30 во 2013 година до 207 во 2016 година. Во текот на наведениот период не беа испратени никакви барања за следење од земјата за привремено одземено огнено оружје.

	2012	2013	2014	2015	2016
Број на евидентирани случаи на незаконски пренос на огнено оружје	28	14	5	7	12
Огнено оружје со незаконски пренос	45	21	14	13	18
Муниција на огнено оружје со незаконски пренос	487	912	755	3,489	146
Огнено оружје со неконски пренос преку зелена граница	45	21	14	13	18

Преглед на случаи на нелегално пренесување огнено оружје и муниција,
2012-2016 година.¹⁰⁷

¹⁰⁷ https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Montenegro_SALW-Survey_MNG.pdf

Бројот на пријавени случаи на оружје во нелегално поседување на физички лица за време на предметниот случај периодот од пет години се смени, но до 2016 година се искачи на 333. Во текот на сите пет години беше вкупно пријавени 1.381 случај на оружје во илегално поседување лица. Немаше на располагање податоци за бројот на огнено оружје кои биле трајно запленети, но вкупно 2.108 парчиња привремено одземени.

Во анализираната состојба за распространетост на мало и лесно оружје во Стратегијата за сузбивање на недозволено поседување, злоупотреба и тргување со мало и лесно оружје и муниција од 2019-2025 година за Црна Гора констатирано е дека за време на периодот на легализација (од 19 март 2015 година до 19 март 2017 година), граѓаните поднеле 3.674 барања за регистрација на огнено оружје без доказ за потеклото на оружјето, а заклучно со 19 март 2015 година, на државата и беа предадени: 1.700 оружја, 900 делови за оружје, муниција од разни калибар 27.167 и мини и експлозив 230 парчиња), сите без правни последици. Исто така, во 2014, 2015, 2016, 2017 и 2018 година, беше обележано 9 јули - ден на уништување на МЛО, при што беа уништени 5.769 огнено оружје, 978 метални делови од оружје, муниција од разни видови калибар 86.549 и мини од 246 парчиња (кои беа запленети правосилни завршени постапки, предадени на државата, назначени како вишок на службено оружје и муниција).¹⁰⁸

Во согласност со упатствата и одлуките дадени во меѓународни и национални документи, во борбата против организираниот криминал и тероризмот, има потреба од ефективни и координирани мерки и активности со цел борба против нелегалното производство, набавки, поседување, трговија и криумчарење на мало и лесно оружје и муниција, како и сите други злоупотреби и негативни појави. Тоа е многу сложен процес што бара подобрена и континуирана соработка на сите министерства и други органи на државната управа и граѓанското општество со цел да се постигне тоа максимални перформанси, како и соработка на регионално и меѓународно ниво. За таа цел, се донесува стратегија, што е стратешки документ што ги дефинира клучните цели и приоритети на националната политика во областа

¹⁰⁸ https://www.seesac.org/f/docs/Strategic-documents_1/Strat-SALW-i-AP-za-port-18.-12.-2018..pdf

на контролата на малото и лесно оружје и муниција, а Акцискиот план јасно дефинирани мерки за подобрување на активностите, конкретните активности на надлежните органи на државната управа и партнерите во оваа област.

Под покровителство на Министерството за надворешни работи на Република Германија, Европската унија и Советот за регионална соработка, со експертска поддршка на СЕЕСАЦ, надлежните органи на Западен Балкан, ја изразија својата политичка определба за зајакнување на контролата врз малото оружје и борба против нивното проширување. Покрај тоа, властите во регионот развија патоказ за одржливо решение за борба против недозволено поседување, злоупотреба и трговија мало и лесно оружје огнено оружје и муниција на Западен Балкан од 2019 до 2025 година .

Исто така по извршените анализи се определени повеќе цели за спречување и борба со нелегална трговија со оружје и тоа се определени општи цели како и оперативни цели и тоа:

Општа цел на стратегијата е да се изгради сеопфатен и ефикасен систем за контрола на мало и лесно лево и муниција, преку воспоставување на законодавна рамка за контрола на оружјето, намалување на илегалните текови, ширење и злоупотреба на огнено оружје, муниција и експлозив.

Оперативни цели:

ЦЕЛ 1 - до 2023 година, да се осигури дека законодавството за контрола на вооружувањето е воспоставено и целосно во согласност со регионалните рамката на Европската унија и другите релевантни меѓународни обврски и стандардизирани низ целиот регион;

ЦЕЛ 2 - до 2024 година, да се осигура дека политиките и практиките за контрола на вооружувањето се засноваат на факти и криминални разузнавачки информации податоци;

ЦЕЛ 3 - до 2024 година, значително да се намали незаконскиот проток на огнено оружје, муниција и експлозив;

ЦЕЛ 4 - до 2024 година, значително да се намали понудата, побарувачката и злоупотребата на огнено оружје со зголемување на нивото на свесност за

опасноста оружје, едукација, унапредување на контролата на оружјето и подобро информирање;

ЦЕЛ 5 - до 2024 година, значително да се намали проценетиот број на огнено оружје во нелегално поседување;

ЦЕЛ 6. - систематско намалување на бројот на вишоци и уништување на запленетото мало и лесно оружје и муниција;

ЦЕЛ 7 - значително да се намали ризикот од ширење и пренасочување на огнено оружје, муниција и експлозивни во нелегални текови.¹⁰⁹

7.5. Србија

Нелегалната трговија и поседување на мало и лесно оружје (МЛО) е сериозен проблем во Западен Балкан воопшто, но и во Србија особено, што го поттикнува криминалот и претставува голема пречка за безбедноста и долгорочниот економски и социјален развој на земјата. Проценката дека само во Србија циркулира 200.000 до 900.000 нелегално оружје зборува во прилог на ова.

Глобалната листа на Институтот за меѓународни и развојни студии во Жернева покажува дека Србија и Црна Гора, со 39 оружја на 100 жители, се наоѓаат на третото место во светот, веднаш по САД и Јемен.

Според тие податоци, околу три милиони парчиња огнено оружје се во рацете на граѓаните на Србија, а повеќето од тие оружја не се пријавени. Податоците покажуваат дека околу 80 проценти од криминалните злосторства во Србија биле извршени со нелегално оружје.

Од 1992 година до денес имало седум легализации на оружје извршено од Министерството за внатрешни работи на Србија. Во 2015 година имаше кампања за легализација на нелегалното оружје кај граѓаните под мотото „ИСКОРИСТИ ПРИЛИКА, РЕГИСТРИРАЈ ИЛИ ПРЕДАЈ ГО НЕЛЕГАЛНОТО ОРУЖЈЕ“. Српскиот парламент донесе нов и долгоочекуван Закон за оружје и

¹⁰⁹ https://www.seesac.org/f/docs/Strategic-documents_1/Strat-SALW-i-AP-za-port-18.-12.-2018..pdf

муниципалитет, како и одлука за започнување на тримесечна кампања за легализација започната на 4 март, закажана за 4 јуни 2015 година. Кампањата ги охрабрува апликациите за предавање и регистрација на оружје на властите и неговата цел е да се намали количината на нелегално оружје. По оваа кампања, повеќе од 2.000 оружја, повеќе од 16.000 муниција и околу 1.000 бомби и експлозиви беа предадени на Министерството. Според Иван Зверзановски, шеф на канцеларијата на Центарот за контрола на малото оружје во источна и југоисточна Европа (SEESAC), поднесени се околу 4500 барања за регистрација на оружје, додека околу 7.500 огнено оружје и експлозиви, на еден или друг начин, излегол од нелегална употреба. Тој забележува дека бројката е далеку од посакуваната цел, но исто така додава дека овие резултати се слични на резултатите од другите кампањи што неодамна беа спроведени во регионот и пошироко.¹¹⁰

Во 2010 година, Владата ја донесе Стратегијата за контрола на мало и лесно оружје во Република Србија за периодот 2010-2015 година. Општата цел на оваа стратегија беше да се воспостави единствен национален систем на ефективна контрола на мало и лесно оружје во Република Србија како начин да се обезбеди намалување на бројот на оружје во нелегално поседување, да се намали бројот на злоупотреби на оружје во легално поседување и да се зголеми општата безбедност на граѓаните и општеството. целина. За да се постигне оваа цел, претходната стратегија дефинираше осум специфични цели.

Претходната стратегија беше дизајнирана како рамка за ангажирање институции и поединци, како во владиниот така и во невладиниот сектор, за спроведување активности за спречување и борба против нелегалното производство, поседување и трговија на мало и лесно оружје од сите аспекти.

Претходната стратегија предвидуваше постигнување на целите со воведување на построги контроли, спречување и борба против нелегалното производство, поседување, злоупотреба и трговија, обезбедување складишта и отстранување на вишокот залихи, како и подигнување на јавната свест за ризиците поврзани со малото и лесно оружје. Оваа стратегија исто така ја определи надлежноста на ресорните министерства за спроведување на

¹¹⁰ <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/116523/Srbija-puna-oruzja-Legalizovan-tek-svaki-stoti-pistolj.html>

поставените активности, како и на другите тела задолжени за нејзино спроведување. Подобрен е механизмот за пристап до базите на податоци поврзани со мало и лесно оружје, подобрени се механизмите за контрола на домашната и надворешната трговија со оружје и извршени се активности за собирање и отстранување на вишокот оружје, муниција и мини.

Во согласност со целите на стратегијата, постигната е добра соработка во рамките на МВР, како и меѓу МВР и Министерството за одбрана (во натамошниот текст: МО), Министерството за финансии - Царинска управа (во натамошниот текст: УЗ), Министерството за надворешни работи (во натамошниот текст: МСП), Агенција за безбедност и информации (во натамошниот текст: БИА), Министерство за трговија, туризам и телекомуникации (во натамошниот текст: МТТТ) и Институтот за тестирање на оружје и муниција во Крагуевац.

Формирана е меѓуминистерска комисија за разгледување апликации и издавање дозволи за увоз и извоз на спортско и ловно оружје, муниција и делови за оружје, како и репродуктивен материјал за производство на оружје, муниција, експлозиви и пиротехника, составена од претставници на МТТТ, МО и МВР. Постапката за одлучување за апликации за дозволи за извоз и увоз на оружје и воена опрема, како и за извоз и увоз на стока со двојна употреба е пропишана со горенаведените закони и е усогласена со меѓународните стандарди. Воспоставен е висок степен на соработка помеѓу сите учесници во процесот на лиценцирање (МО, МВР, МСП и БИА) со цел да се спречи пренасочување на овие добра.

Имајќи предвид дека легализацијата на оружјето има позитивно влијание врз намалувањето на бројот на нелегално оружје, Министерството за внатрешни работи ја спроведе постапката за легализација, која траеше од 1 јули до 1 ноември 2016 година. Вкупно 1.410 оружја поминаа од нелегален во легален тек, од кои вкупно беа предадени 926 оружја, а беа поднесени 484 барања за регистрација на оружје. При оваа легализација беа предадени 298 бомби, 115 мини и 61 755 парчиња муниција од различен калибар.

Според наведените причини, Министерството за внатрешни работи изврши легализација на оружјето во периодот од 1 јуни до 1 октомври 2017

година. Вкупно 1.104 оружја поминаа од нелегален во легален тек, од кои вкупно беа предадени 661 оружје, а беа поднесени 443 барања за регистрација на оружје. За време на оваа легализација беа предадени 124 бомби, 189 мини и 56.852 парчиња муниција од различен калибар.

Во Република Србија во 2010 година, Министерството за внатрешни работи уништи 28.285 парчиња, додека во 2012 година уништи 17.000 парчиња оружје. Уништувањето на оружјето беше финансирано од Европската унија, како активности според Одлуката на Советот на ЕУ 2010/179 / CFSP од 11 март 2010 година, со цел да се поддржат активностите за контрола на оружјето на СЕЕСАЦ на Западен Балкан, во рамките на Стратегијата на ЕУ за борба против нелегалното собирање и трговија со мало оружје и лесно оружје (МЛО) и муниција на МЛО.

Врз основа на соработката помеѓу Министерството за внатрешни работи и меѓународните организации УНДП/СЕЕСАЦ, во јули 2017 година, Министерството за внатрешни работи уништи 18.009 оружја.¹¹¹

Во Стратегијата за контрола на мало и лесно оружје во Република Србија за периодот 2019-2024 година е објавена Визијата :

Обезбедете безбедност на граѓаните преку ефикасна и ефективна контрола на мало и лесно оружје, преку воспоставување на сеопфатни и одржливи механизми за идентификување, спречување, гонење и контрола на недозволено држење, злоупотреба и трговија со огнено оружје, муниција и експлозив.

Општа цел на Стратегијата е да се намали заканата од нелегално поседување и злоупотреба на мало и лесно оружје, муниција и експлозив за цивилна употреба.

Стратегијата дефинира пет специфични цели за подобрување на контролата на малото и лесното оружје и тоа :

¹¹¹<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/44/1/reg>
Резултати од претходните стратегии

1) Усогласена и подобрена правна рамка во областа на контрола на мало и лесно оружје, како и експлозиви за цивилна употреба;

2) Подобрени национални механизми за намалување на мало и лесно оружје (МЛО), муниција и експлозив за цивилна употреба во нелегално поседување;

3) Подобрени национални капацитети за управување со залихи на мало и лесно оружје (МЛО), муниција и експлозив за цивилна употреба;

4) Подобрени национални капацитети за контрола, тестирање, обележување и следење на мало и лесно оружје (МЛО), како и за водење евиденција;

5) Зајакната соработка на меѓународно, регионално и национално ниво, како и со граѓанскиот сектор.

Исто така во стратегијата се планирани подобрени национални механизми за намалување на мало и лесно оружје (МЛО), муниција и експлозив во нелегално поседување

Имајќи предвид дека нелегалното поседување оружје доведува до злоупотреби, како што се криминални активности, недозволена употреба на огнено оружје и распрскувачки материи и кривични дела сторени со оружје, ќе се преземат континуирани мерки во врска со заплена на оружје и распрскувачки материи, како и санкционирање на нелегални активности, противречности со регулативите што го регулираат производството, жигосувањето, набавките, регистрацијата, трговијата со оружје и муниција и експлозиви за цивилна употреба.

Злоупотребата на огнено оружје е поврзана со насилство, криминални активности, но и со организиран криминал и тероризам, и затоа Законот за оружје и муниција предвидува министерот за внатрешни работи да може периодично да објавува легализации на оружје со цел да се бори за намалување на нелегалното оружје.

Република Србија ќе работи на зајакнување на институционалните капацитети, а особено на зајакнување на воспоставените специјализирани

тимови на Министерството за внатрешни работи и канцелариите на обвинителството, кои дејствуваат на координиран начин за сузбивање и спречување на криминални дела шверц на оружје.

Пролиферацијата на мало и лесно оружје, како и експлозивите за цивилна употреба, не е ограничена на националните територии на земјите, што е меѓународен фактор на нестабилност. Република Србија ќе преземе мерки за зголемување на нивото на контрола и безбедност на државната граница заради превентивно дејствување и сузбивање на прекугранични криминални активности поврзани со контрола на мало и лесно оружје.

Стратешките цели што ги презема Република Србија се засноваат на спроведување на задолжителни мерки на Советот за безбедност на ООН, исполнување на обврските што произлегуваат од меѓународните конвенции и договори, како и на обврските во врска со спречување и санкционирање на сите незаконски активности во оваа област. За да се исполнат преземените обврски за поефикасна борба против нелегалното МЛО, ќе се заостри казнената политика во врска со производството, поседувањето и трговијата со нелегално оружје, муниција и експлозив. За време на траењето на Стратегијата, Република Србија ќе ги преземе следниве мерки:

1) зајакнување на свеста на граѓаните за влијанието и ризиците од нелегално поседување оружје

2) спроведување на долгорочна, редовна контрола на мало и лесно оружје, интензивирање на борбата против нелегалното поседување, трговија со оружје, муниција и експлозив, како и негово пренасочување;

3) спроведување на легализација на оружјето.¹¹²

¹¹² "Службени гласник РС", број 44 од 21. јуна 2019 – Унапређени национални механизми за смањење малог и лаког оружја (SALW), муниције и експлозива за цивилну употребу у нелегалном поседу

7.6. Косово

Владата на Република Косово се изјаснува како посветена на управувањето, контролата и борба против трговијата со мало и лесно оружје (МЛО) и експлозивни материи. Трговија и недозволено држење на оружје, злосторства со оружје, експлозивни, иако нивните бројки опаѓаат секоја година, тие сепак претставуваат закана за човечкиот живот и јавниот ред и безбедност. Кога нелегалното оружје, муницијата и експлозивите се разгледуваат во контекст на националната безбедност и закани по истата, како што се војната против тероризмот, потоа контролата, управувањето и борбата против нелегалноста на овој сектор има нова димензија која бара посебно внимание и ресурси.

Војната против тероризмот обврзува освен контрола, управување и борба против нелегалното оружје, муниција и експлозивни, исто така, да постави дополнителни мерки за контрола и надзор на персоналот, исто така како јавни и приватни и државни правни лица кои се занимаваат со увоз, задржување и употреба на експлозивни и нивните претходници. Посебно внимание ќе се посвети на понатамошно градење на институционални капацитети, како и системи за следење и рано предупредување.

Во овој поглед, Владата на Република Косово, покрај одржувањето на постигнатото напредок, преку оваа петгодишна стратегија и акционен план (2017 - 2021) понатаму ќе ја развива својата политика и правна рамка. Стратегијата и акциониот план за контрола на малото оружје, лесното оружје и Експлозивите ги разгледуваат прашањата за националната безбедност во Република Косово и ги решаваат истите преку следниве стратешки цели:

- Стратешка цел 1: Понатамошно законодавство и развој на политики;
- Стратешка цел 2: Сеопфатен пристап во намалување на ризиците од оружје и експлозивни што претставуваат закана за јавниот ред и безбедност;
- Стратешка цел 3: Понатамошен развој на институционалните и истражните капацитети;
- Стратешка цел 4: Меѓуинституционална координација и понатамошно унапредување на меѓународна соработка.

Косовското Министерство за внатрешни работи започна кампања за легализација на оружјето во декември 2018 година, но според Коха, за девет

месеци биле поднесени само 2.000 барања за регистрација, главно од Приштина и Призрен.

Според косовскиот кривичен закон, секој што има нелегално оружје може да биде казнет со казна до 7.500 евра или затвор до пет години. Исто така, тој е осуден на две до 10 години затвор за нелегално поседување четири или повеќе оружје или повеќе од 400 куршуми.¹¹³

Постапките за либерално лиценцирање ги натераа Косоварите кои сакаат да имаат пушка во својата кука, да го сторат тоа без тешкотии. Статистиката варира, но нема сомнение дека големи количини на оружје се легализирани од 2001 година. Здружението на ловџии проценува дека има околу 50.000 оружја во приватна сопственост - но вистинскиот број на ловџии меѓу два милиони луѓе на Косово, според локалните ловечки здруженија, никогаш не надминал 10.000.

Пропустите во законот и неефикасното спроведување на законот создаваат поволна клима за шверцерите на оружје во Косово, кои имаат голема корист од неможноста на владата да го реши проблемот.

Мало оружје, лесно оружје и експлозив-Стратегија за контрола и акционен план 2017 - 2021 година на Косово предвидува и институционални механизми ги подразбира сите механизми кои имаат примарна и споредна улога и релевантност во спроведувањето на Стратегијата. Институционалните механизми за изготвување и спроведувањето на Стратегијата вклучува, но не се ограничува на:

- Национален координатор за контрола и собирање на МЛО Генералниот секретар на Министерството за внатрешни работи работи како Национален координатор или како личност овластена од министерот кој е одговорен да ги координира, води, следи и да известува за имплементација на политики, активности и активности поврзани со МЛО и Стратегија за контрола на експлозивите содржани во акционен план 2017-2021 година.
- Одделение за јавна безбедност при Министерство за внатрешни работи игра примарна улога и е одговорен за предлагање, изготвување, следење

¹¹³<https://www.kosovo-online.com/vesti/drustvo/sputnjik-kosovo-vojna-sila-na-balkanu-po-broju-nelegalnog-oruzja-28-8-2020>

и спроведување политики и законодавство од областа на оружјето и експлозивите.

- Одделение за јавна безбедност управува со SACON (Small Arms Control) и бази на податоци EXPLOCON (Explosive Control), како и претседава со Националниот комитет за разгледување на апликациите за трговија и извоз и релевантни апликации / барања за лиценци и дозволи што произлегуваат од Закон за оружје и Закон за опрема за специјална намена.
- Одделение за европска интеграција и координација на политиките игра примарна улога во сумирањето и објавувањето на годишните извештаи за Стратегијата.
- Косовска полиција - Министерство за внатрешни работи е агенција за спроведување на законот во рамките на МИА. Во прилог на неговите одговорности за борба против сите форми на кривични дела, тоа поседува и специјализирани капацитети во специфични области и други структури за поддршка, како што се гранична контрола, разузнавање, ИЛЕЦУ, единица за антитероризам, единица за борба против бомби, итн.
- Фокусна точка на огнено оружје (FFP) има за задача да собира информации и статистички податоци од релевантни институции, анализирање и проценка на собраните податоци и развој и дистрибуција на аналитички податоци извештаи за релевантните органи и за Националниот координатор. Националната фокусна точка исто така служи како постојана фокусна точка 24/7 за меѓународна соработка во борбата против недозволената трговија со луѓе.
- Национален центар за гранично управување (NCBM). Националниот центар за управување со границите е основан во рамките на МИА и има за задача да работи координација на активностите и операциите 24/7 кои произлегуваат од барањата на властите вклучени во IBM и врската со другите органи за спроведување на законот по потреба, обезбедување поддршка, олеснување размена на информации и зајакнување на интеграцијата помеѓу властите вклучени во државната граница органите за управување и спроведување на законот.

- Заедничка единица за анализа на ризици и закани (JIRTA) - работи во рамките на НЦБМ и има задача да обезбеди разузнавачки податоци анализирани за секторите на тактичко, оперативно и стратешко ниво. Должноста Група за доделување и координација (DACG) е исто така вклучена во овој дел, кој ќе биде одговорен за поврзување на стратегиите помеѓу IBM и SALW.
- Агенција за форензика на Косово, Косовската агенција за форензика ги поддржува обвинителствата и Министерството за внатрешни работи во усогласеност со релевантниот закон. Покрај тоа, КФА обезбедува балистичка интелигенција за огнено оружје и муниција.
- Судски совет и Совет на Обвинители. Овие совети се одговорни за кривичното гонење на обвинетите и за нивното соодветно казна и за заплена на богатство и средства стекнати со криминални активности.
- Агенција за разузнавање на Косово. Агенција за разузнавање на Косово ги идентификува заканите по безбедноста на Косово. Заканите по безбедноста на Косово се сметаат за закани за територијалната интеграција, институционалната интеграција, уставниот поредок, стабилноста и кономската развој на земјата. Мандатот на КИА вклучува и борба против илегалната трговија со оружје.
- Независна комисија за рудници и минерали. Независната комисија за рудници и минерали ќе соработува со МИА за да се обезбеди соодветна имплементација на Законот за цивилна употреба на експлозиви
- Министерството за трговија и индустрија, во соработка со Одделот за јавна безбедност и Косовската полиција ги контролира компаниите вклучени во трговијата со МЛО и во лиценцирањето и надзорот на компании во врска со стоки со двојна употреба.
- Министерство за правда, Министерство за правда подготвува и развива законодавство од областа на правдата, особено во врска со Кривичниот законик како и координира и развива меѓународна судска соработка во кривични предмети.
- Министерство за безбедносни сили на Косово. Министерство за безбедносни сили на Косово е одговорен за деминирање на експлозиви во ситуации кога се пријавени или има експлозиви доброволно доставени од граѓаните. Исто така, има мандат со давање согласност за

лиценцирање на компании кои се занимаваат со опрема за специјални намени.

- Министерство за финансии осигурува дека финансиските трошоци на стратешките активности се во рамките на буџетската рамка. Преку царина, единица за финансиско разузнавање и даночна администрација, тоа ќе помогне да се зајакне домашна безбедност, како и спречување и борба против недозволена трговија.
- Министерство за образование, наука и технологија игра важна улога во областа на превенција и свесност преку развој на наставни програми, организација на активности за подигање на свеста и други воннаставни активности.
- Министерството за надворешни работи. МНР има улога во однос на обезбедување помош за меѓународна соработка и учество во регионални и меѓународни организации. Во соработка со МИА, тоа ќе обезбеди правилно спроведување на ембарго и Европски кодекс на однесување при извоз на оружје. На Министерството за надворешни работи ќе биде извршно тело за одобрување и издавање редовен напредок извештаи на Косово до релевантни меѓународни организации во врска со контролата на МЛО.
- Министерство за европска интеграција гарантира дека се правни и политички рамки на Владата на Република Косово во согласност со законодавството и политиката на ЕУ¹¹⁴

¹¹⁴<https://www.seesac.org/f/docs/Kosovo-1/Small-Arms-Light-Weapons-and-Explosive-Control-Strategy-and-Action-Plan-2017---2.pdf>

7.7. Македонија

Анализа на недозволената трговија и поседување оружје и муниција во Македонија (2019 година)

Националната комисија за мало и лесно оружје во соработка со Министерството за внатрешни работи и другите државни органи, меѓу другото, врши превенција и спречување на пролиферацијата на нелегалното оружје и контрола на легалното оружје во согласност со националната легислатива, а согласно усвоената Национална стратегија и Акционен план за контрола на мало и лесно оружје. Овие превентивни концепти за работа, се во насока на изготвување сопствена експертиза за работа, развивање и спроведување на практичните методи за воспоставување и одржување ефикасна комуникација и соработка помеѓу полицијата и заедницата, со цел подобрување на ефикасноста и кооперативноста помеѓу полицијата и граѓаните во спречување и превенирање на насилството со оружје.

Стратешка определба на Министерството за внатрешни работи е развој на полицијата како сервис на граѓаните. Приоритет потенциран во стратешкиот план е зајакнување на довербата на сите заедници во полицијата преку развивање партнерски односи помеѓу граѓаните и полицијата и зголемена доверба на сите заедници во полицијата. Превентивното работење на полицијата е динамичен процес, кој како и моделот на организација на полициското дејствување зависи од целокупниот општествен систем во којшто делува полицијата. Законската рамка за овој процес претставува Законот за полиција¹¹⁵ и подзаконските акти што произлегуваат од него, а посебно Правилникот за начинот на вршење на полициските работи¹¹⁶, Упатство за регулирање на методите и начините на превентивното работење, како и планирањето и евидентирањето на превентивните активности¹¹⁷ и усвоената Стратегија за развој на полицијата 2016-2020 година во која Министерството ги дефинираше своите цели и приоритети, како и начините кои ќе овозможат постигнување на зацртаните цели во иднина. Во Стратегијата, меѓу другото, се предвидени конкретни цели: "Зајакнување на работата на полицијата со

¹¹⁵ „Службен весник на РМ“, бр.114/06, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16),

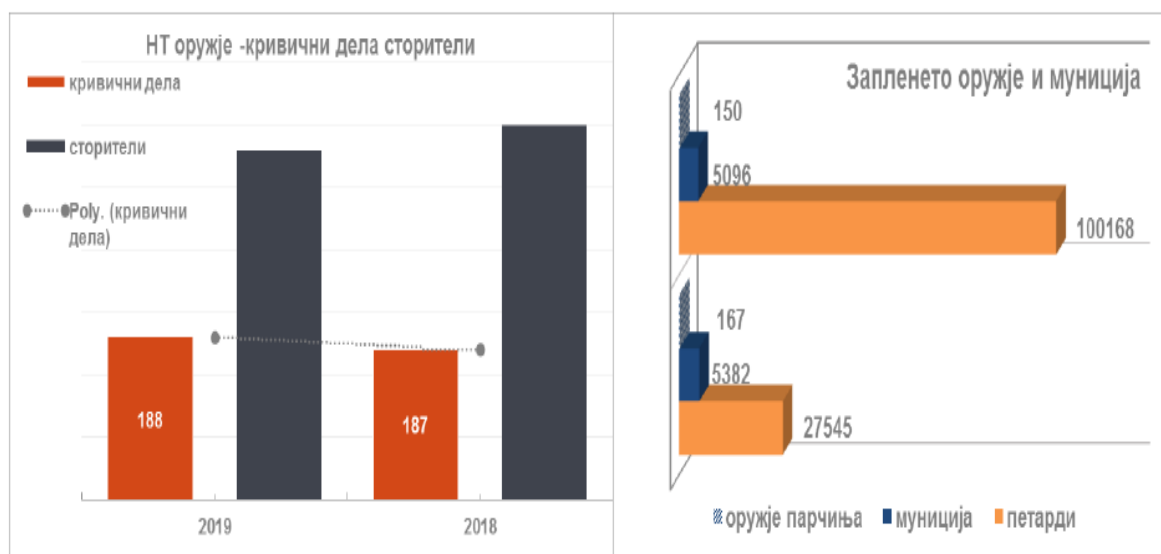
¹¹⁶ „Службен весник на РМ“, бр.149/07, 110/11, 117/14, 14/17),

¹¹⁷ Бр. 12.1-12343/1 од 20.02.2013 година

заедницата", „Зајакнување на нивото на доверба на полицијата со посебен фокус на меѓуетничките односи и примена на родовиот принцип“ преку кои се очекува проактивен пристап кон работењето во меѓуетнички заедници со цел превенирање и спречување на меѓуетнички инциденти, подобрена комуникација и зголемен степен на јавна доверба во полицијата; зголемено ниво на соработка и размена на информации; изграден партнерски однос во решавањето на локални проблеми меѓу полицијата и граѓаните; навремено идентификување на проблемите во заедницата и дефинирање стратегија за постапување за решавање на проблемите.

Во областа на недозволената трговија со оружје, во текот на 2019 година сузбиена е една организирана криминална група и откриени се 188 кривични дела за што кривично се пријавени 203 сторители. Во рамките на наведените случаи заплени се 150 (167) парчиња оружје (76 пиштоли, осум револвери, шест автоматски пушки, две полуавтоматски пушки, автомат, војничка пушка, малокалибарска пушка, 24 ловни пушки, 11 ловни карабини, воздушна пушка, рачно изработена пушка, рачно изработен пиштол, пет пиштоли за звучна и светлосна сигнализација, два гасни пиштол, девет рачни бомби и една мина), 5.096 парчиња муниција, 192 грама експлозиви, две детонаторски каписли, 100.168 парчиња петарди, 8.111 пиротехнички и светлечки ракети, 14 огномети и два топовски удари.¹¹⁸

¹¹⁸ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2019 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4.1-741/1, 2020, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

Графички приказ 1: Кривични дела на недозволена трговија со оружје и заплени количини по години за 2018 и 2019¹¹⁹

Трендовите на движење на криминалот со недозволена трговија со оружје и вкупниот број на откриени кривични дела во 2019 година се на исто ниво како и минатата година, со тоа што кај запленилите парчиња оружје евидентирано е намалување за 10%. Запленилата муниција е намалена во незначителен обем, а запленилите на петарди и други пиротехнички средства се зголемени за повеќе од 260%.¹²⁰

Откриените кривични дела во оваа област, начелно се карактеризираат со нелегално држење и поседување на едно парче оружје, муниција или експлозивни материјали од страна на поединци, при што недостасува документирањето на начините на набавка и потеклото на оружјето и муницијата. Во извештајниот период посебно карактеристично е сузбивањето на една организирана криминална група која се занимавала со недозволена трговија на оружје и муниција, при што откриена е и работилница во која се вршело конвертирање на пиштоли за светлосна и звучна сигнализација во огнено оружје.

¹¹⁹ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2019 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4.1-741/1, 2020, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

¹²⁰ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2019 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4.1-741/1, 2020, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

Според местото на откриени кривични дела и заплени на оружје, најкритични се подрачјата на СВР Скопје и СВР Тетово, каде се заплени над 60% од вкупниот број на оружје и муниција.

Во рамки на спроведено криминалистичко истражување сузбиена е организирана криминална група која се занимавала со недозволена трговија со оружје, чии членови подолг период во работилница во Скопје вршеле конвертирање на пиштоли за светлосна и звучна сигнализација во огнено оружје, при што покрај конвертираното оружје, набавувале и други видови на огнено оружје и разни видови на муниција, кои потоа ги продавале на други.¹²¹

Недозволената трговија и поседувањето на нелегалното оружје, во голем дел е поврзана со вршење на други видови на кривични дела, најчесто од областа на насилниот и имотниот криминал, како и недозволената трговија со дрога.

Меѓународна полициска соработка

Секторот за меѓународна полициска соработка континуирано презема активности за одвивање на севкупната оперативна соработка на меѓународно ниво преку каналите на ИНТЕРПОЛ, ЕВРОПОЛ и СЕЛЕК, како и странските и домашните офицери за врски со странство. НЦБ ИНТЕРПОЛ Скопје во Република Северна Македонија и во 2019 година продолжи со размена на оперативни информации, сознанија и податоци од областа на организираниот криминал, меѓу кои и недозволената трговија со оружје.

Со воспоставување на информатичко техничка алатка INTERPOL Illicit Arms Records and tracing Management System - **iARMS**, која ја олеснува размената на информации и соработката во истрагата помеѓу службите надлежни за спроведување на законот во врска со меѓународното движење на нелегалното огнено оружје, како и за легалното оружје кое било употребено за извршување на одредено кривично дело, Одделението НЦБ ИНТЕРПОЛ Скопје и во 2019 година ја користеше оваа алатка и се внесуваа податоци во базата на огнено оружје. Се преземаа активности за прилагодување на националната база на огнено оружје која ја поседува Министерството и пренесување на податоците

¹²¹ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2019 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4.1-741/1, 2020, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

на меѓународно ниво односно внесување во базата на (iARMS) преку системот I-24/7.¹²²

Во делот на недозволената трговија со оружје, внесени се вкупно 53 (54) меѓународни објави за оружје кое е украдено на нашата територија, а во соработка со косовската полиција беа пронајдени и заплени два пиштоли кои потекнуваат од кражби извршени на територијата на Северна Македонија.

Преку платформата за размена на информации на Европол - SIENA, разменети се вкупно 3.975 (3.835)⁵ пораки, а отворени се вкупно 290 нови предмети. Оваа година, Отсекот за меѓународни потраги (FAST единица) доби пристап до SIENA со што се овозможува директна размена на информации на нашата FAST единица со FAST единиците на земјите членки на Европската унија и оперативните партнери за соработка со Европол. Воедно FAST единицата во Секторот доби пристап и во мрежата на ENFAST на Платформата за експерти на Европол – EPE, а во наредниот период се очекува да се овозможи пристап на SIENA до заедничките контакт - центри при Одделот за гранични работи и миграции при Министерството за внатрешни работи.

Во рамки на активностите за ширење на Циклусот на политики на ЕУ (EU Policy Cycle), од страна на Одделението за Европол, во јуни 2019 година беше организирана и одржана дводневна работилница во Скопје, на која презентации имаа експерти од Европската комисија, Советот на Европската унија, Европол, Австрија, а учество земаа претставници од МВР, Царинска управа и Управа за финасиско разузнавање. Во рамки на ЕМРАСТ проектите претставници од МВР учествуваа во подготовка на оперативните планови за борба против недозволена трговија со оружје и илегална миграција. Во 2019 година Северна Македонија учествуваше во пет ЕМРАСТ заеднички акциски денови, кои се поврзани со различни области на криминал, а делегација од МВР учествуваше и на Европската конвенција на шефови на полиции.

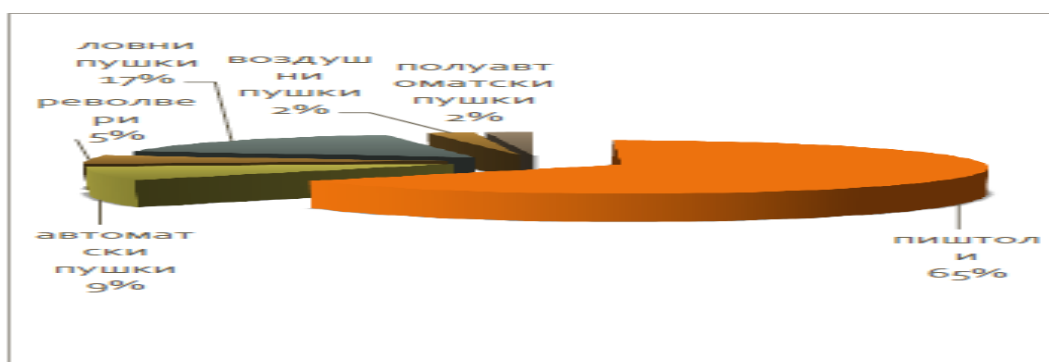
Во делот на соработката со СЕЛЕК, постапено е по 62 нови барања и учествувано е во две оперативни акции. Во врска со проекти, учествувано е на 19-от состанок на Работната група за борба против царински измами и криумчарење, како и интердисциплинарна регионална работилница за

¹²² Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2019 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4.1-741/1, 2020, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

истражување на врските помеѓу недозволената трговија со оружје и недозволената трговија со дрога.¹²³

Анализа на недозволената трговија и поседување оружје и муниција во Р.Македонија (2018 година)

Недозволената трговија и поседување оружје и муниција во Р.Македонија, и оваа година, главно се карактеризираше со нелегално набавување оружје, муниција и експлозивни материи од страна на поединци, а откриените кривични дела од наведената област бележат тренд на зголемување за 45%. Во рамките на активностите за спречување на нелегалната трговија со оружје, откриени се вкупно 187 (130) кривични дела „недозволено изработување, држење и тргување со оружје или распрскувачки материи“ за што кривично се пријавени 205 сторители и две правни лица. Притоа, заплени се 167 парчиња оружје (86 пиштоли, 22 ловни пушки, 12 гранати, 11 автоматски пушки, седум револвери, шест рачни бомби, четири пиштоли за звучна и светлосна сигнализација, по три полуавтоматски и воздушни пушки и рачно изработени пиштоли, по две малокалибарски пушки и ловни карабини и по еден митралез, рачен ракетен фрлач, мина, војничка пушка, полуавтоматски и гасен пиштол, како и 5.382 парчиња муниција и 27.545 петарди.¹²⁴

Графички приказ бр.2 Запленето оружје во Македонија за 2018 година¹²⁵

¹²³ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2019 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4.1-741/1, 2020, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

¹²⁴ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2018 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.2.1-741/1, 2019, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

¹²⁵ Ибид.

Споредено со истиот период од претходната година, евидентно е зголемување на откривачката функција за 45 проценти.

Активности на меѓународна соработка

Секторот за меѓународна полициска соработка претставува контакт точка, преку која се одвива севкупната оперативна соработка на службите за спроведување на законот во Северна Македонија со сите земји преку каналите на ИНТЕРПОЛ, ЕВРОПОЛ, СЕЛЕК, странските офицери за врска во Северна Македонија или во други земји, акредитирани за Северна Македонија и нашите офицери за врска со странство. Оваа година во секторот се отворени 2.609 нови предмети, а разменети се 152.993 електронски пораки, од кои 94% се разменети преку мрежата на Интерпол.¹²⁶

Согласно Циклусот на политики на ЕУ (EU Policy Cycle) за периодот 2018-2021 година, во рамки на ЕМПАСТ (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats), Северна Македонија учествуваше во три заеднички регионални операции за спречување на илегална миграција, за спречување на нелегална трговија со оружје и дрога која беше спроведена во две фази.

Во рамки на модернизација на полициските системи во Северна Македонија, беше ставена во употреба алатката Fixed INTERPOL Network Database со која се направи поврзување на граничните евиденции во МВР со ИНТЕРПОЛ I-24/7 мрежата, што резултираше со автоматска проверка во евиденциите на ИНТЕРПОЛ за потраги по лица, документи и моторни возила.

Во организација на Генералниот Секретаријат на ИНТЕРПОЛ, беше спроведена заедничка Глобална операција наречена “LIONFISH”, против нелегалната трговија со дрога и оружје во 93 земји. Во рамки на операцијата во нашата земја од слобода беа лишени 29 лица и беа заплени 72,2 килограми марихуана, девет килограми хашиш, 138 грама хероин, 91 грам кокаин, 96 таблети-екстази, 39 грама амфетамин, 469 мешавина од парацетамол и

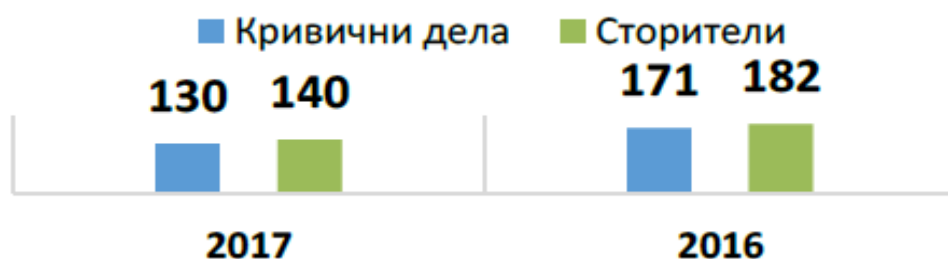
¹²⁶ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2018 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.2.1-741/1, 2019, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

кофеин, пиштол, 50 куршуми, четири фалсификувани лични карти и четири патни исправи.

Информации од меѓународните организации укажуваат дека потеклото на дел од оружјето пронајдено во европските држави е од државите од поранешна Југославија и Албанија.¹²⁷

Анализа на недозволената трговија и поседување оружје и муниција во Македонија (2017 година)

Во рамките на активностите за спречување на нелегалната трговија со оружје, во 2017 година беа откриени вкупно 130 кривични дела „недозволено изработување, држење и тргување со оружје или распрскавачки материји“, за што кривично се пријавени 141 сторител.

Графички приказ бр. 3 Однос на кривични дела / сторители¹²⁸

Споредбено со истиот период од преходната година, евидентно е зголемување на заплнетите парчиња оружје за 42%. Во рамките на откриените случаи, во текот на 2017 година, запленети се вкупно 190 парчиња оружје, од кои 36 пиштоли, 35 ловни пушки, пет автоматски пушки, една полуавтоматска пушка, три војнички пуки, 60 пиштоли за звучна и светлосна сигнализација, три гасни пиштоли, еден револвер, девет воздушни пушки, 34 гранати, 9.718 парчиња муниција, 13.218 парчиња пиротехнички средства и 2628 грама барут.

¹²⁷ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2018 година, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.2.1-741/1, 2019, достапно на: <http://mvr.gov.mk>

¹²⁸ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2017 година, Министерство за внатрешни работи, 2018 година.

одземено	2017 година	2016 година	Тренд
оружје	190	134	↑ 41,8
муниција	9.718	4995	↑ 94%
петарди	13.218	269.142	↓ -95,1

Графички приказ бр.4 Запленето оружје и муниција¹²⁹

Недозволената трговија со оружје и муниција во Р. Македонија главно се карактеризира со нелегално набавување оружје, муниција и експлозивни материји од страна на поединци а запленетото нелегално оружје најчесто е поврзано со други видови криминални активности. Ова се потврдува со фактот што во 42 од случаите оружјето е запленето при расчистување на кривични дела од насилниот криминал и недозволената трговија со дрога.

Меѓународна полициска соработка

Зајакнувањето на меѓународната соработка е еден од основните предуслови за успешна борба против криминалот во внатрешноста на државата, регионално, како и во борбата против транснационалниот организиран криминал. Во таа насока, Министерството за внатрешни работи и во овој период продолжи да ја унапредува и зајакнува меѓународната соработка. Бенефитите се видливи во повеќе сегменти почнувајќи од подобрување на капацитетите на органите за спроведување на законот, во спроведување и учество на меѓународни заеднички полициски операции во нашата и други земји, поквалитетна и понтезивна размена на информации, формирање на заеднички истражен тим, сузбивање на организирани групи и др.

На иницијатива на Кацеларијата SEESAC се одржа состанок со преставници од клириншката куќа за контрола на мало и лесно оружје со цел воспоставувањето на контакт точки за огнено оружје (КТО) во Југоисточна

¹²⁹ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2017 година, Министерство за внатрешни работи, 2018 година.

Европа, врз основа на одлуката на Советот на ЕУ. Министерството за внатрешни работи учествуваше во реализација на втората меѓународна Операција за борба против криминал со огнено оружје.

Во текот на 2017 година беа спроведени вкупно четири мултилатерални операции на територијата на Р. Македонија и тоа за сузбивање на илегална миграција и трговија со луѓе, нелегалната трговија и криумчарење на оружје и муниција и сузбивање на трговија со нелегален опасен отпад. Беше зголемена размената на информации во аналитичките проекти во рамки на работните досиеја на Европол за организиран и сериозен криминал и тероризам, а зголемена е и билатералната размена на информации со сите земји членки на ЕУ и оперативни и стратешки партнери за соработка со Европол.

Министерството за внатрешни работи на Р. Македонија преку СЕЛЕК иницираше вкупно 61 заедничка истрага со СЕЛЕК за истраги за НТ со опојни дроги, компјутерски криминал, финансов криминал, НТ со оружје, тешки кражби, криумчарење на мигранти, трговија со луѓе како и соработка остварена за утврдување на идентитет, а државите членки преку СЕЛЕК иницирале вкупно 52 заеднички истраги со соодветните служби во Р.Македонија.¹³⁰

¹³⁰ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2017 година, Министерство за внатрешни работи, 2018 година.

8. Содржина на меѓународната полициска соработка

Соработката помеѓу меѓународните полициски организации во борбата против транснационалниот организиран криминал како глобална безбедносна закана е заснована на актите кои ги склучуваат државите и кои се ратификувани од надлежните органи со што стануваат дел од националното законодавство и најчесто се воспоставуваат:

1. Во однос на конкретен случај
2. Во однос на програми кои се одредени за ограничен временски период и
3. Унилатерални акции.

Елементите на структурата на полициската соработка кои што произлегуваат од меѓународните договори опфаќаат:

1. Одредби кои се однесуваат на заедничките интереси во развивање и унапредување на меѓусебните односи помеѓу државите во областа на безбедноста;
2. Одредби кои се однесуваат на карактерот и улогата на полициската соработка помеѓу државите во борбата против криминалитетот;
3. Одредби кои се однесуваат на конкретни активности поради кои се воспоставува соработката.

Општото ниво на соработка според Конвенција за полициска соработка во Југоисточна Европа¹³¹, опфаќа:

Зајакнување на структурите за размена на информации и комуникации преку:

- ✓ Меѓусебно информирање за фактите поврзани со случаите, врските меѓу осомничените и типичното однесување на осомничените, без притоа да се наведат податоци кои се однесуваат на лицето;
- ✓ Меѓусебно, директно, навремено информирање за претстојните настани и инциденти кои имаат полициско значење, без притоа да се наведат податоци во врска со лицето, за олеснување на борбата против заканите по јавниот ред и безбедноста, така што можат навремено да бидат превземени неопходните мерки;

¹³¹ *Police Cooperation Convention for Southeast Europe*, The Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Macedonia, the Republic of Moldova, Romania and the State Union of Serbia and Montenegro, 2006.

- ✓ Размена на значајни информации, со исклучок на податоците кои сеоднесуваат на лицето, со што би се олеснило оперативното планирање, како за рутинските активности, така и за специјалните операции, вклучително, како мерка на претпазливост и сознанијата за настаните и инцидентите кои би можеле да влијаат на територијата на другата договорна страна;
- ✓ Подготвување и редовно ажурирање на заедничките збирки кои содржат податоци за дејностите и надлежностите, контакт податоци и
- ✓ Одржување на радио комуникација со размена на опрема, се до воведувањето на единствена радио опрема и фреквенции во сите европски земји и изготвување на заеднички предлози за економичен напредок на телекомуникациите, особено радио комуникациите долж границите.

Зајакнување на соработката за време на операциите и истрагите со цел спречување, откривање и истрага и борба против заканите, преку:

- Распоредување на силите во соседните погранични подрачја, согласно координираното планирање;
- Планирање и спроведување на заеднички програми во делот на превенцијата на криминалот;
- Одржување состаноци и разговори во редовни интервали, со цел да се контролира и одржи квалитетот на соработката, дискутирање за новите стратегии, координирање на оперативните, истражните и патролните планови, размена на статистички податоци и координирање на работните програми;
- Олеснување на меѓусебните студиски посети/посети за обука по договор на засегнатите оддели;
- Канење претставници од другите договорни страни да учествуваат во специјални операции како набљудувачи.¹³²

¹³² *Police Cooperation Convention for Southeast Europe*, The Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Macedonia, the Republic of Moldova, Romania and the State Union of Serbia and Montenegro, 2006.

Конвенцијата, соработката на полициите предвидува да се остварува како „соработка по барање“ –член 4, за што се воспоставени национални централни единици преку кои ќе се користат постоечките структури во земјите.

За таа цел утврдува опсег на размена на информации, при што акцентот е ставен на:

- ✓ податоци за лицата вклучени во организираниот криминал, сознанија за врските меѓу осомничените и сомнителните лица во врска со вршење кривични дела, нивното познавање на структурата на криминалните организации и групи, како и типичните шеми на однесување на осомничените и сомнителните лица и на осомничението и сомнителните групи, информации за подготвените кривични дела, делата во обид или реализираните дела, особено, времето, местото и видот на кривичното дело, детали за жртвите и оштетениот имот, разузнавачки сознанија за посебни околности и за соодветните правни одредби, доколку е потребно, за да се спречат, откријат и истражат кривичните дела.
- ✓ б) за методите и новите форми на прекуграничен криминал.
- ✓ в) резултати од криминолошко истражување или друго истражување поврзано со криминал, детали за праксата за водење истраги, средства за работа и методи кои имаат за цел понатамошно азвивање на истите.
- ✓ г) разузнавачки сознанија и/или примероци од предмети или имот кои биле погодени од криминал, или биле искористени ии биле наменети за извршување кривично дело или кои биле резултат на вршење на кривично дело.
- ✓ д) за законодавството кое е на сила, а кое се однесува на кривичните дела кои се предмет на оваа Конвенција и
- ✓ ё) имот стекнат преку вршење на кривични дела или вклученост во истите.¹³³

¹³³ *Police Cooperation Convention for Southeast Europe*, The Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Macedonia, the Republic of Moldova, Romania and the State Union of Serbia and Montenegro, 2006.

Кога се добиваат информации преку средствата за специјални методи, органите на договорните страни ќе соработуваат согласно нивното домашно законодавство. Договорните страни ќе се зложат да ги обезбедат најмалку истите стандарди за заштита на податоците пренеси во текот на таквото пренесување на информации, како што е пропишано во соодветните национални правни одредби. Исто така, Конвенцијата ги регулира и начините на размена на информации без барање, редовната размена на информации за борба против илегалната миграција, констатното гонење, прекуграничниот надзор (контролирана испорака, прикриени истраги за истражување на кривични дела, прикриени истраги за спречување на кривични дела, пренесување и споредување на ДНК профили и други материјали за идентификација, правен статус на офицерите за врска, техники мерки за олеснување на преку-граничната соработка, заедничка соработка и прекугранични операции за потрага, заеднички тимови за истрага, мешани патроли долж државната граница, соработка во заеднички центри итн).

Цел 1. До 2023 година, потребно е во целост законодавството за контрола на оружјето да биде целосно усогласено со регулаторната рамка на ЕУ;

Цел 2. До 2024 година, потребно е политиките и практиките за контрола на оружје во Западен Балкан да се базираат на докази;

Цел 3. До 2024 година значително ќе се намалат нелегалните текови на огнено оружје, муниција и експлозиви во и надвор од Западен Балкан;

Цел 4. До 2024 година значително ќе се намали понудата, побарувачката и злоупотребата на огнено оружје преку зголемување на свеста, образованието;

Цел 5. До 2024 година значително ќе се намали проценетиот број на огнено оружје во незаконско поседување на Западен Балкан;

Цел 6. Систематски намалување на вишокот и уништување на одземеното мало оружје и лесно оружје и муниција;

Цел 7. Значително намалување на ризикот од пролиферација и пренасочување на огнено оружје, муниција и експлозиви.¹³⁴

Македонија преку воспоставената нормативна, институционална и содржина основа сериозно е вклучена во регионалните полициски соработки во разбивањето на меѓународни криминални мрежи и криминалци. Овој

¹³⁴ ROADMAP for a sustainable solution to the illegal possession, misuse and trafficking of Small Arms and Light Weapons (SALW) and their ammunition in the Western Balkans by 2024.

заклучок произлегува од одредбите кои се однесуваат на домашната и меѓународната полициска соработка содржани во Законот за внатрешни работи, Законот за полиција, Полицискиот кодекс и други акти. Тука се вбројуваат и ратификуваните меѓународни документи, при што во трудот се обработени посебно Конвенцијата за полициска соработка во Југоисточна Европа, Европската конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја и нејзиниот втор дополнителен протокол.¹³⁵

¹³⁵ Закон за ратификација на Вториот дополнителен протокол на Европската конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја, ратификуван на 24.06.2003 година.

9. Заклучок

Нелегалната трговија со оружје претставува еден од најсложените и најопасните проблеми на современиот свет. Незаконската трговија и шверцувањето на оружје претставува значајна активност на транснационалниот криминал, кој остварува големи профити. Мотивите се од финансиска, политичка и воена природа во функција на остварување на определени цели на геополитички и геостратегиски интереси. Оваа активност претставува реална закана за националната безбедност и мирот на поедини земји во определени региони.

Сеопфатниот пристап во борбата против недозволената трговија и нелегалните текови на огнено оружје, главни компоненти, муниција и експлозивни во овој регион, се темели на неколку фактори меѓу кои еден од суштинските услови е зајакнување на прекуграничната контрола. Ефективната гранична контрола не само што помага во одвраќањето од извршувањето кривични дела во сите негови аспекти, туку исто така претставува и мерка за градење доверба. Строгата и ефективна гранична контрола е основа за секоја долгорочна програма за национална и регионална безбедност.

Повеќе од 95% од целокупното оружје е легално произведено, но голем дел од истото се пренасочува подоцна за нелегална употреба и ова е клучен предизвик кој бара зајакната контрола, мониторинг и превенција преку подобрени контролни механизми, капацитети, процедури и мерки за транспарентност.

Основната цел на државната политика ја претставува безбедноста како услов за опстанок на државата и во чија рамка се опфатени условите за остварување на нејзината внатрешна и надворешната политика. Во контекст на брзите промени што го карактеризираат современиот свет, се наметнува и потребата безбедноста да се сфати како динамична категорија. Во ерата на глобализација и современото безбедносно опкружување, државите дејствуваат во склад со своите национални интереси, истовремено обидувајќи се да обезбедат безбедност за себе и своите граѓани, како и безбедност за цели региони.

Иако намалени, денес сè уште постојат ризици од воени закани, а безбедносните експерти се согласни дека во моментот е потребно поголемо внимание насочено кон широкиот спектар на невоени и асиметрични закани. Овој вид криминал стана доминантен по завршувањето на Студената војна, развивајќи се паралелно со влијанијата продуцирани од новите општествени текови. Иако спектарот за дејствување на организираниот криминал е широк, во регионот на Југоисточна Европа доминираат неколку специфични видови недозволената трговија преку кои организираниот криминал обезбедува легални и нелегални дефицитарни стоки на легалните и на нелегалните, односно т.н. „црни пазари“.

Во тој контекст, недозволената трговија со оружје која претставува најмалку видлив облик на организиран криминал, потенцијално е најопасна криминална активност, од причини што претставува реална закана за националната, регионалната и меѓународната безбедност.

Покрај конвенционалното и неконвенционалното оружје, предмет на недозволената трговија се и воената опрема и воените технологии, кои силно влијаат врз состојбите во кризните жаришта, како и при воените конфликти во одредени региони.

Можноста за брз и лесен транспорт од еден кризен регион во друг и поради стимулацијата што им ја овозможува на останатите форми криминал, на законската трговија со оружје претставува перманентна закана за безбедноста од било кој аспект на негова употреба. Со тоа, овој облик на организиран криминал претставува константна закана за мирот и стабилноста како за државите од Западен Балкан и регионите, така и за пошироката меѓународна заедница. Ова недвосмислено упатува дека потенцијалните вооружени конфликти, лесно можат да ја загорзат безбедноста повеќе отколку што тоа би било случај на воспоставување соодветна национална контрола, комбинирани со координирани регионални активности на меѓународните полициски организации за откривање и спречување на ваквата криминална појава.

Незаконското производство, преносот и ширењето на мало и лесно оружје и нивното прекумерно насобирање и неконтролираното ширење во многу региони во светот, има широк ранг на хуманитарни и социоекономски последици и претставува сериозна закана за мирот, помирувањето,

безбедноста, стабилноста и одржливиот развој на индивидуално, национално, регионално и меѓународно ниво.

Препознавајќи дека заканата од ваквиот облик на организиран криминал, претставува предизвик за официјалните меѓународни напори за контрола на оружјето и борбата со негова нелегална дистрибуција, националните, регионалните и меѓународните безбедносни структури ги засилуваат и здружуваат своите капацитети со цел успешно справување со ваквата појава. Притоа, не само што се вклучуваат расположливите разузнавачко-безбедносни и одбранбени структури, туку свое место во координираните активности имаат и националните и регионални иницијативи кои дејствуваат надвор од институциите на системот.

Отворениот пристап кон овој проблем и интензивирањето на билатералната, а особено на регионалната координирана соработка на државите од регионот на Западен Балкан, ќе даде позитивни резултати во справувањето со недозволената трговија со оружје, а со тоа ќе придонесе и кон стабилизирање на безбедносната состојба.

Сè е поочигледно дека одговорот на старите и новите предизвици во контролата на оружјето, како што се новите технологии, постојаното менување на начинот на работа (*modus operandi*), како и динамичната социјална, политичка и безбедносна средина, бараат политики кои одговараат на реалноста која се менува. Ваквите политики треба да се воспостават во сеопфатна рамка за ефикасно и ефективно спроведување на потребните мерки за контрола. За да се одговори на постоечките и новите закани, потребно е да се оспособат засегнатите страни во регионот во целост да ги искористат постоечките ресурси, да ги идентификуваат недостатоците и да ги утврдат потенцијалните синергии, што ќе овозможи сите активности и задачи да бидат подобро регулирани, управувани и спроведувани од сите различни вклучени актери.

Покрај тоа, подобро собирање, споделување и анализа на податоците ќе овозможи преточување на соодветните аналитички проценки во знаење, управување со ризиците во борбата против недозволената трговија и злоупотреба на огнено оружје, со што ќе се придонесе за развивање на пристапи во полициското работење насочени од разузнавачки информации.

Размената на оперативните и стратешките разузнавачки податоци дополнително ќе доведе до систематско спречување и намалување на заканите поврзани со огнено оружје во земјата, на регионално и меѓународно ниво. Скенирањето на хоризонтот, систематското испитување на информациите за идентификување на потенцијалните закани, ризици, новите проблеми и можности дополнително ќе овозможат подобра подготвеност и вклучување на процесите на ублажување и искористување во процесот на креирање политики и развивање одржлив пристап.

Македонија соработува со сите круцијални организациски структури кои се борат против транснационалниот криминал. Значајна улога заземаат Европол и Интерпол. Овие полициски организации изобилуваат со стручен и искусен кадар, финансиски средства, информациски системи, логистика и меѓународен углед. Соработката со истите е од исклучителна важност. За да постои успешна полициска соработка помеѓу државите против транснационалниот организиран криминал, првенствено неопходно е да се преземат низа активности на билатерален или на мултилатерален план: склучување на меѓународни договори, организирање на меѓународни симпозиуми, хармонизација на домицилните легислативи и други чекори во полза на сузбивањето на транснационалниот криминал.

10. Користена литература

1. Adams J. (1995), „*Exploring the Frontiers of Espionage*“, Pimliko, London.
2. Akcioni plan Srednjoročnog plana rada Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH. 17. maj 2019. Godine/, достапно на: http://dkpt.ba/Dokumenti/Podzakonski_akti/Srednjorocni%20plan%20rada%20Direkcije%20za%20koordinaciju%20policijskih%20tijela%20BiH%2020-2022.pdf
3. Anthony J. Balzer. (1996). *International Police Cooperation: Opportunities and Obstacles, Policing in Central and Eastern Europe*, College of Police and Security Studies, Slovenia, достапно на: <http://www.ncjrs.gov//policing/int63.htm>
4. BBC, Albania manhunt after gang target plane in “€10m heist”, 10 April 2019, достапно на: <https://www.bbc.com/news/world-europe-47879438>.
5. Council’s Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security (COSI), Europol, 2019, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/finnish-presidency-activities-internal-security-kick-informal-cosi-meeting-europol>
6. Ernesto U. Savona, Marina Mancuso, *Transcrime, Final Report of Project FIRE – Fighting Illicit firearms trafficking Routes and actors at European level* (HOME/2013/ISEC/FP/C1/4000005009), Joint Reserarch Centre on Transnational Crime, Milano: Transcrime – Università Cattolica del Sacro Cuore, 2017.
7. europe/sweden-crime-immigration-hand-grenades.html.
8. EUROPOL (2019), достапно на: <https://www.europol.europa.eu>
9. EUROPOL, *Crime Areas*, 2020, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas>
10. EUROPOL, *EU Policy Cycle-EMPACT*, 2019, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/empact>
11. EUROPOL, *EU Policy Cycle-EMPACT*, 2020, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/empact>
12. EUROPOL, *Fighting crime with a full arsenal of tools*, 2020, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, достапно на <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support>
13. EUROPOL, *Values, A Strategy for Security*, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2020, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/our-thinking>
14. Europol: *EU Organised Crime Threat Assesment*, OCTA 2011.
15. Fabian Zhilla and Besfort Lamallari, *Evolution of the Albanian organized crime groups*, 2016, Open Society Foundation Albania, достапно на: http://www.osfa.al/sites/default/files/evolution_of_the_albanian_organized_crime_groups.pdf.
16. Filip Stojanović, Nevena Šekarić, Public Policy Research Center, Institute of International Politics and Economics, 2018, достапно на: https://www.researchgate.net/publication/339540311_Uloga_policije_u_suzbijanju_problema_lakog_i_malokalibarskog_oruzja_u_Republici_Srbiji_i_n_a_Zapadnom_Balkanu

17. Gary Potter, Transnational Organized Crime, in J. Greenen (ed), *The Encyclopedia of Police Science*, New York, London: Routledge, 2006.
18. Graeme R. Newman & Ronald V. Clarke, (2006), „*Outsmarting the Terrorists*“, Praeger Security International.
19. *Guns in the Balkans: controlling small arms and light weapons in seven Western Balkan countries*.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683857.2010.486945>
20. Hobbs D.; Dunnighan C.; “Glocal Organized Crime: Context and Pretext”; Routledge; London; 1998.
21. <http://dkpt.gov.ba/Dokumenti/Srednjorocni%20plan%20rada%20Direkcije%202019-2021.pdf>
22. <http://msb.gov.ba/PDF/27092019.pdf>- Извештај за работа на Координативниот одбор за контрола на мало и лесно оружје БиХ, 2018.
23. http://www.dkpt.ba/Dokumenti/propisi_i_dokumenti_Zakoni_1%20Zakon%200%20direkciji%20za%20koordinaciju%20policijskih%20tijela_Zakon%200%20direkciji%20za%20koordinaciju%20policijskih%20tijela%20i%200%20agencijama%20za%20podrsku%20policijskoj%20strukturi%20BiH.pdf
Службен весник БиХ 36/08
24. <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/0272005/salw.asp>
25. http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/E-Co-Publications/SAS-SEESAC_2004_montenegro_SER.pdf истражување за лесно и малокалибарско оружје
26. <https://civilmedia.mk/operativen-tsentar-na-evropol-30-zemji-zdruzeno-vo-borbata-protiv-kriminalot-na-zapaden-balkan/>
27. <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/116523/Srbija-puna-oruzja-Legalizovan-tek-svaki-stoti-pistolj.html>
28. <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&clanak=654509&datum=2018-07-14> Изјава на Велимир Ракочевиќ
29. <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&clanak=720665&datum=2019-11-10> Катерина Ковачевиќ, Теодора Кривокапиќ, Ангела Мициќ.
30. <https://www.kosovo-online.com/vesti/drustvo/sputnjik-kosovo-vojna-sila-na-balkanu-po-broju-nelegalnog-oruzja-28-8-2020>
31. <https://www.nvo35mm.org/ilegalno-oruzje-u-crnoj-gori-svercere-automatskih-pusaka-ne-salju-u-zatvor/> изјава на Велимир Ракочевиќ за 35мм.
32. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/44/1/reg>
33. <https://www.seesac.org/f/docs/Kosovo-1/Small-Arms-Light-Weapons-and-Explosive-Control-Strategy-and-Action-Plan-2017---2.pdf>
34. https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/Albania_Fast-Facts_1.pdf
Анкета за оружје (МЈО) 2012 - 2016 година
35. https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Albania-SALW-Survey_ENG.pdf
36. https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Montenegro_SALW-Survey_MNG.pdf
37. https://www.seesac.org/f/docs/Strategic-documents_1/Strat-SALW-i-AP-za-port-18.-12.-2018..pdf
38. <https://www.seesac.org/News-SALW/Fast-Facts-on-Small-Arms-and-Light-Weapons-Surveys-in-South-East-Europe-released>
39. <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2592956/kopstukkenalbanees-misdaadsyndicaat-opgepakt-in-rotterdam>

40. https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/Country_Factsheet_WEB.pdf ОБЕДИНЕТИ НАЦИИ
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА ДРОГА И КРИМИНАЛ-ВИЕНА- сумирани податоци
41. Illicit Arms Records and Tracing Management System (iARMS), INTERPOL, Lyon, France, достапно на: <https://www.interpol.int/en/How-we-work/Databases/Illicit-Arms-Records-and-tracing-Management-System-iARMS>
42. Illicit firearms trafficking, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/illicit-firearmstrafficking>
43. INTERPOL Operation Trigger II: Targeting illicit firearms trafficking in Europe, достапно на: <https://m.trending.network/view/Lsyx3LnQfJw.htm>
44. INTERPOL, *Illicit Arms Records and tracing Management System (iARMS)*, Lyon, France, 2020, достапно на: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Firearms-trafficking/Illicit-Arms-Records-and-tracing-Management-System-iARMS>.
45. INTERPOL, Member Countries, 2020, достапно на: <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/Member-countries>
46. INTERPOL, What is INTERPOL, 2020, достапно на: <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/What-is-INTERPOL>
47. INTERPOL. (2019). Connecting Police for a Safer World, достапно на: <https://www.interpol.int/>.
48. Italy seizes 20 tons of hashish hidden in ship fuel tanks, *DW*, 9 August 2018, достапно на: <https://www.dw.com/en/italy-seizes-20-tons-of-hashish-hidden-in-ship-fuel-tanks/a-45018092>
49. Ivan Angelovski, Kidnap deaths spotlight Serbia-Libya arms deals, *Balkan Insight*, 23 February 2016, достапно на: <https://balkaninsight.com/2016/02/23/kidnap-deaths-turnspotlight-on-serbia-libya-arms-deals-02-22-2016/>.
50. Jason Burke, Military grade firearms increasingly available to terrorists in Europe – report, *The Guardian*, 18 April 2018, достапно на: <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/18/arms-race-criminal-gangs-helping-terrorists-get-weapons-report-warns>.
51. Jovana Carapic and Remo Grassman, *Strengthening resistance in the Western Balkans: Mapping outreach and assistance for small arms and light weapons control*, Federal Ministry of Defence, Republic of Austria, 2018.
52. Jovana Carapic. (2014), *Handgun Ownership and Armed Violence in the Western Balkans*, Issue Brief, Small Arms Survey, No.4, Geneva, Switzerland.
53. Konstantinovic - Vilic, S., Nikolic - Ristanovic, V., *Kriminologija*, Centar za publikacije, Pravnoga fakulteta u Nisu, 2003.
54. Mark Micallef, *Shifting sands: Libya's changing drug trafficking dynamics on the coastal and desert borders*, Background paper commissioned by the EMCDDA for the EU Drug Markets Report, 2019, достапно на: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/11/EDMR2019_BackgroundReport_Libya.pdf.
55. Marko Kmezić and Florian Bieber (eds.), *The Crisis of Democracy in the Western Balkans. An Anatomy of Stabilitocracy and the Limits of EU Democracy Promotion*, Balkans in Europe Policy Advisory Group Policy Study, 2017.

56. Matt Herbert, The butcher's bill, *GI-TOC*, 2018, достапно на: <https://globalinitiative.net/the-butchers-bill-cocaine-trafficking-in-north-africa/>.
57. Phil Williams, Transnational Criminal Organizations and International Security. *Survival* 36, no. 1, 1996.
58. Pino Arlacchi, The Dynamics of Illegal Markets", in Phil Williams, Dimitri Vlassis. *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, London and Portland: Frank Cass, 2001.
59. *Police Cooperation Convention for Southeast Europe*, The Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Macedonia, the Republic of Moldova, Romania and the State Union of Serbia and Montenegro, 2006.
60. Polmer, N. & Allen. B.T. (1997), „*Enciclopedia of Espionage*“, Gramercy Books, New York.
61. Protocol Against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime; Article 3, Use of terms, (e); p.2
62. ROADMAP for a sustainable solution to the illegal possession, misuse and trafficking of Small Arms and Light Weapons (SALW) and their ammunition in the Western Balkans by 2024.
63. Ruggiero V.; South N.; Taylor I; “New European Criminology: Crime and Social Order in Europe”; 1998.
64. Sasa Mijalković, Organizovani kriminal kao savremeni bezbednosni problem-karakteristike i tendencije, *Kriminalistické teme*, broj 3-4, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 150-151.
65. Savić D. “Ilegalno trgovanje oružjem”, Naučni rad, Zagreb, 2012.
66. “Службени гласник РС”, број 44 од 21. јуна 2019 – Унапређени национални механизми за смањење малог и лаког оружја (SALW), муниције и експлозива за цивилну употребу у нелегалном поседу
67. „Службен весник на РМ“, бр.114/06, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16),
68. „Службен весник на РМ“, бр.149/07, 110/11, 117/14, 14/17) Бр. 12.1-12343/1 од 20.02.2013 година.
69. Small Arms and Light Weapons, their ammunition and explosives control strategy 2019-2014, UNDP SEESAC, достапно на: [https://www.seesac.org/f/docs/Albania-1/ENG Albanian Strategy on Firearms Control-24-06-2019.pdf](https://www.seesac.org/f/docs/Albania-1/ENG%20Albanian%20Strategy%20on%20Firearms%20Control-24-06-2019.pdf)
70. SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment), Identifying the priorities in the fight against major crime, 2019, достапно на: <https://www.europol.europa.eu/socta-report>
71. South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC), National SALW Control Strategy and Action Plan, UNDP, Serbia, Belgrade, достапно на: <http://www.seesac.org/f/docs/National-SALW-Strategy-Template/SALW-National-Strategy-Template.pdf>.
72. South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons SEESAC (2019), Gender responsive SALW Control in the region, Serbia, Belgrade, достапно на: <http://www.seesac.org/News-SALW/Gender-responsive-SALW-Control-in-the-region/>.
73. Stohl R.; Grillot S.; “The International Arms Trade”; Polity Press, Cambridge, 2009; достапно на:

<http://books.google.mk/books?id=uvGRBE1QxBUC&pg=PP82&dq=illegal+arm+trade&hl=en&sa=X&ei=9bPeUe-gNMKkO5bjgbAF&ved=0CDEQ6wEwAQ>

74. Tanja Miloshevska. (2009), Illicit trafficking of weapons and arms as possible security problem, *Annuaire*, Vol. 62, Faculty of Philosophy.
75. The Global Initiative against Transnational organized crime, *Hotspots of Organized Crime in the Western Balkans*, Local vulnerabilities in a regional context, Geneva, Switzerland, 2019.
76. *The New York Times*, 3 March 2018, достапно на: <https://www.nytimes.com/2018/03/03/world/>
77. Walter Kemp, *Crooked kaleidoscope: Organized crime in the Balkans*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime policy paper, 2017, 1, достапно на: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/OC_balkans.pdf.
78. Арнаудовски, Љ, и др. (2003). *Полициско работење во мултиетничка средина*, Прирачник (второ дополнето издание), Здружение на граѓани Центар за отворена комуникација, Скопје, стр.58
79. Генерално собрание на ООН, педесет и петто заседание, Резолуција усвоена од Генералното собрание (8 јуни 2001 год), 55/225 Протокол против недозволеното производство и трговија со огнено оружје, негови делови и компоненти и муниција.
80. *Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2017 година*, Министерство за внатрешни работи, 2018 година.
81. *Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2018 година*, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.2.1-741/1, 2019, достапно на: <http://mvr.gov.mk>
82. *Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи за 2019 година*, Оддел за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4.1-741/1, 2020, достапно на: <http://mvr.gov.mk>
83. Димовски, З., *Илегална трговија со оружје и тероризмот во Република Македонија*, Графотранс, Скопје, 2005.
84. Документ на Обединетите нации A/CONF.192/15, New York, јули 2001.
85. Закон за изменување на Кривичниот законик, Службен весник на Република Македонија бр.27/14 од 05.02.2014 година,
86. Закон за ратификација на договорот за трговија со оружје, Сл. Весник на Р. Македонија, бр.13 од 23.01.2014 година
87. Закон за ратификација на Вториот дополнителен протокол на Европската конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја, ратификуван на 24.06.2003 година.
88. *Извештај за работа на Координативниот одбор за контрола на лао и лесно оружје БиХ 2018*, достапно на: <http://msb.gov.ba/PDF/27092019.pdf>
89. Камбовски В. – Организиран криминал, 2-ри Август С- Штип, Скопје, 2005.
90. Кирил Митиќ, Горан Василевски, Недозволена трговија со оружје-облик на организиран криминал како дестабилизирачки фактор врз безбедноста на државите во Југоисточна Европа, *Современа македонска одбрана*, Година 13, бр. 25, декември 2013.
91. Конвенција на Организацијата на обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (точка 3), усвоена на Генералното собрание (педесет и петто заседание), ноември 2000 год.

92. Кривичен законик на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија број 37/96, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 196/15, 226/15 и 97/17.
93. Лајман М., Потер Г. *Организиран криминал*, Магор, Скопје, 2009.
94. Милутиновиќ М., *Криминологија*, Современа администрација Белград, 2000.
95. Министерство за внатрешни работи на Р.С. Македонија, достапно на <https://mvr.gov.mk>.
96. Митко Котовчевски, *Национална безбедност*, Скопје: Филозофски факултет, 2011.
97. Национална стратегија за контрола на мало и лесно оружје (МЛО) и Акционен план 2017-2021 (ревидирана верзија), Р. Македонија, ноември 2018, достапно на:
http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%9C%D0%9B%D0%9E%20%D0%B8%20%D0%90%D0%9F%202019.pdf
98. Сафет Мушиќ, 24 март 2019, достапно на:
<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/balkansko-oruzje-ozbiljna-prijetnja-za-evropu>
99. Службен весник БиХ 11/10 (Službeni glasnik BiH, broj 11/10)
100. Службен весник на БиХ 4/07 (Službeni glasnik BiH, broj 4/07)
101. Тања Милошевска, *Модели на поврзаност на тероризмот и на транснационалниот организиран криминал*, Филозофски факултет, Скопје, 2016.
102. Ташевска-Ременски, Ф., *Албанците и Македонците: Етничката интеракција во Република Македонија, пред и по конфликтот од 2001*, 2-ри Август, Скопје, 2007.
103. Чл. 1 од Европскиот кодекс за полициската етика, „Сл. весник на РМ“, бр. 72/07.